

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1927

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ	ΑΝ ΘΕΛΗΣ ΝΑ ΜΑΘΩ ΓΕΡ- ΜΑΝΙΚΑ :: :: :: :: ::
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ	Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙ- ΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ :: ::
ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦ-ΠΑΤΤΑΔΑΚΗ :	ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ
Α. ΠΡΩΤΑΠΑΤΣΗ :	ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟ- ΠΟΥΛΟΣ :: :: :: ::
Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗ :	Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ ::
Π. ΠΑΪΔΟΥΣΗ :	ΜΕΡΙΚΑ ΑΤΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΝΑΜΕ :: :: :: ::
ALAIN FOURNIER Κ. Η. HILAR :	Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ ΠΩΣ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ
Π. ΧΑΡΗ :	ΕΝΑΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΑΠΟ- ΛΟΓΙΣΜΟΣ :: :: :: ::
Μ. ΚΩΝΑΡΗ :	Η ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΓΙΕΛΙ ::
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ-ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ-ΕΠΙΣΤΗ- ΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΑ ΑΤΕΛΕΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΝΕΑ :: :: :: :: :: :: :: ::	

1

ΓΡΑΦΕΙΑ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
 ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ } ΚΩΣΤΗΣ ΠΡΑΣΤΙΑΣ
 ΒΑΣΙΑ, ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
 ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ,
 ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΤΕΧΝΗ,
 ΘΕΑΤΡΟ, ΚΡΙΤΙΚΗ.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΑΧ. 120
 ΣΕΛΙΝΙΑ 10
 ΔΟΛΑΡΙΑ 2
 ΦΡΑΓΚΑ 70
 ΛΙΡΕΤΕΣ 50
 ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
 REVUE BIMENSUELLE
 DIRECTEURS } ΚΩΣΤΗΣ ΒΑΣΤΙΑΣ
 ΒΑΣΙΛΕ ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
 PHILOSOPHIE, LITTÉRATURE,
 SCIENCES, BEAUX ARTS,
 THÉÂTRE, CRITIQUE.

ΤΡΑΠΕΖΑ
ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
 ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
 ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜ. ΔΡ. 22.500.000.—
 ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚ. > 830228.10

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ
 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 FILIALES
 ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑ
 ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ ΤΡΙΚΚΑΛΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ
 ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
 Ταμειτήριον μέχρι 100.000 δρ. πρὸς 7 1/2 %
 Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικ. ἐργασίας.
 Ἀγοραπωλησίαι τίτλων.
 Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω κλπ.

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

Τῶν Ἀρραβωνιασμάτων τῆς Παρθένου

Ἔργο τοῦ Θεοτοκόπουλου

Galerie Royale de Roumanie

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ
 ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Ἀποτελεῖ τὴν πλουσιωτέραν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην, τὸ μεγαλύτερον ταμεῖον ἀνθρωπίνης σοφίας, τὸ ἀριώτερον ἑλληνικὸν σύγγραμμα, τὸ πληρέστερον χρηστικὸν λεξικὸν γλώσσης, τὸ ἐκλεκτότερον εἰκονογραφημένον λεύκωμα.

ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
 ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ Η ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ Θ

4 ΤΟΜΟΙ
 ΟΙ Α, Β, Γ & Δ
 ΚΑΙ 100 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
 ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΔΡ. 1000
 ΕΙΣ 10 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
 ΔΟΣΕΙΣ

ΔΡ. 500
 ΕΙΣ 5 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
 ΔΟΣΕΙΣ

2 ΤΟΜΟΙ
 ΟΙ Γ ΚΑΙ Δ
 ΚΑΙ 40 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
 ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ
 ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & ΣΙΑ
 ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18 ΑΘΗΝΑΙ

Ἀντιπρόσωποι εἰς ὅλα
 τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα.

Ὁ δεῦτερος τόμος ἐκ σελίδων 960 χρυσοῦς θὰ παραδοθῆ μέσα Ἰουνίου

Σ μὴ φανταστὴ κανεῖς πὼς τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» εἶναι ὄργανο φιλοδοξίας ἀτόμων ἢ μέσο πρὸς κερδοσκοποῦσα. Τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης ποῦ ἐννοίωσαν τόσο ἐκείνοι ποῦ τὰ ἴδρυσαν ὅσο καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἀποτελέσανε τὸ ἐπιτελεῖο τους καὶ τὰ στηρίζουνε μὲ τὴ φωτισμένη συνεργασία τους.

Ἔρχονται σὰν ἔντονη διαμαρτυρία, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ χτυπίσουν τὴν ψευτιά ποῦ ὀργιάζει καὶ ποῦ μαστίζει τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας ἄλλοτε μὲ τὴ μάσκα τῆς ἐπιστήμης καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς τέχνης.

Ὁλόκληρη ἡ Ἑλληνικὴ νεότητα ἀκούει ἀπὸ τοὺς κήρυκες τῆς ψευτιάς χίλιες ἡχηρὲς λέξεις γιὰ «πρόοδο», γιὰ «συγχρονισμό», γιὰ «ἐλευθερία τῆς σκέψης», καὶ γιὰ χίλια ἄλλα παρόμοια... Ἐἶναι ὅμως πολὺ εὐκόλο ἕνας ἀπλὸς ἔλεγχος ν' ἀποδείξῃ πὼς οἱ περιφρημοὶ αὐτοὶ κήρυκες οὔτε ἐλεύθεροι ἄνθρωποι εἶναι, οὔτε συγχρονισμένοι, οὔτε προοδευτικοί.

Δὲν θὰ σταθῇ πολὺ δύσκολο στὸ περιοδικὸ νὰ δείξῃ σὲ ποῖα ταπεινὰ πράγματα πιστεύουν ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ μὲ κάποια κοκορίστικη ὑπερηφάνεια λύνουν τελεσιδικὰ προβλήματα σὰν τὸ κοσμογονικὸ ἢ τὸ θερησκευτικὸ καὶ μιλάνε σὰν νὰ κρατᾶνε μέσα στὶς τσέπες τους ὅλο τὸ μυστικὸ τῆς δημιουργίας.

Ἐἶναι βέβαια εὐκόλο σ' αὐτοὺς νὰ ἰσχυρίζονται πὼς δὲν πιστεύουν σὲ καμιὰ μεταφυσική. Ὅταν ὅμως φοραθοῦν—κι αὐτὸ ἔχει συμβεῖ πλείστες φορὲς— πὼς πιστεύουν σὲ πολὺ ταπεινὰ πράγματα, πὼς εἶναι ἀλυσσοδεμένοι στὰ πάθη τους καὶ ὅταν ἀποδειχτῇ ἡ ζωὴ τους κατώτερη, τότε ὁ καθένας, κι ὁ πιδὸ ἀπλὸς ἀκόμη ἄνθρωπος, θὰ καταλάβῃ πὼς οἱ ἔνοχες αὐτὲς συνειδήσεις δὲν ἔχουνε καμιὰ ἀρμοδιότητα νὰ μιλάνε γιὰ τὸ θεό.

Θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ σωπάσουν, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι ψυχικὰ ἐλεύθεροι κι ὕστερα νὰ μιλοῦν στοὺς ἄλλους γιὰ ἐλευθερία.

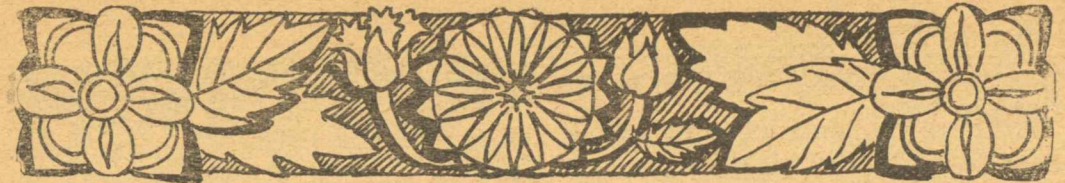
Γιατὶ οἱ κήρυκες αὐτοὶ στὸν τόπο μας—κοινωνιολόγοι, φιλόσοφοι, λόγιοι—ἐνῶ λένε πὼς εἶναι ἐλευθερωμένοι τάχα ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα καὶ τὰ μεταφυσικὰ εἶναι σκλάβοι. κι' ἀλυσσοδεμένοι στὰ ἀσημαντὰ καὶ τὰ ταπεινά.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὁποῖος δήποτε ποῦ ἀπευθύνεται στοὺς πολλοὺς πιστευτὸς, πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀγνότητα ποῦ ἀπαντᾷ κανεῖς στὶς παιδικὲς μορφές.

Μὲ τὸ νὰ λὲς πὼς εἶσαι κοινωνιολόγος καὶ πὼς «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία» ὅτι ἐπιτετα ἢ ἀστικὴ καὶ θ' ἀκολούθησῃ ἡ κομμουνιστικὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία—ὅπως ξέρουμε δὰ ὅλοι μας—ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη καὶ στενογμός!, οὔτε πιστευτὸς γίνεσαι, οὔτε λυτρώνεις ψυχικὰ ἢ ἐλευθερώνεις διανοητικὰ κανέναν. Πρέπει πρῶτα ν' ἀρνηθῆς, νὰ πῆς τὸ ὅχι τὸ σκληρότερο στὸν ἑαυτὸ σου καὶ στοὺς ἄλλους, νὰ γίνῃς ἀγνὸς καὶ τότε θὰ νοιώσῃ: ὅτι εἶσαι ἀληθινὰ ἐλευθερωμένος. Ὁ δραματισμὸς τῆς ἀγνότητας ὡς ἰδανικοῦ θὰ μᾶς κάμῃ νὰ νοιώσουμε τὸν ἑαυτὸν μας βαθύτερα ἐλεύθερο καὶ ἂν ἀκόμα μᾶς ἔχουνε τὶς χειροπέδες στὰ χέρια, ὅπως ἀπαράλαχτα ἡ θεῖα πίστη εἶχε χαρίσει τὴν ἐλευθερία στὴν ψυχὴ τῶν Χριστιανῶν ποῦ ἀντίκρουζαν ἀτάραχοι τὸ θάνατο καὶ τὸ μαρτύριο καὶ εἶχανε τὴν ψυχικὴ δύναμη νὰ προσευχηθοῦνε μέσα σὲ κλουβίους λέόντων.

Ἔνας τέτοιος ἀνεμὸς ἰερῆς ἐλευθερίας ζητοῦμε νὰ φυσῆξῃ στὸν τόπο μας, γιὰ ἕνα τέτοιο ἱερὸ ἰδανικὸ ἀγνότητας θ' ἀγωνιστοῦμε καὶ πιστεύουμε πὼς ὅσοι νοιώθουνε τὴν ἀνάγκη παρόμοιας ἐξυγίανσης καὶ δημιουργίας ταυτόχρονα μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς ἀνώτερης στὸν τόπο μας θὰ μᾶς βοηθήσουν στὴ δυσκολότερη προσπάθεια ποῦ ἀναλάβαμε.

“ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,”

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

“ΑΝ ΘΕΛΗΣ ΝΑ ΜΑΘΩ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ...,”

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ κ. Α. ΔΕΛΜΟΤΖΟΣ

Σὲ μιὰ μελέτη μου γράφω: «Εἶναι παράξενο πὼς κάποτε ὅσο πιδὸ ἀπλὴ εἶνε μιὰ ἀλήθεια, τόσο πιδὸ πολὺ ἀργοῦν νὰ τὴ βροῦν. Ἄμα ρωτήσης ἀπλοῦς ἀνθρώπους τι ἐπάγγελμα νὰ διαλέξῃς γιὰ τὸ παιδί Σου, δὲν εἶναι λίγοι ποῦ θ' ἀποκριθοῦν: ἀφρησέ το στὴν κλίση του.—Σὲ τέτοια ἀπόκριση ἔχομε μιὰ βασικὴ παιδαγωγικὴ ἀρχὴ πὼς τὸ παιδί τὸ μορφώνομε πραγματικά, ἅμα στηριχτοῦμε στὴ δική του ψυχούσσταση, ποῦ φανερόνεται καθαρὰ στὴν κλίση του». Τὴν ἀρχὴ αὐτὴ ἀπὸ καιρὸ εἶχα ἀρχίσει νὰ τὴ θαμποβλέπω, μοῦ ξεκαθάρισε ὅμως ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ὅταν τὴν ἐζήτησα σὶδὸ μεγάλο μου παιδί, τὸν Πάνο, ἕνα παιδί ἐντεκα τότε χρονῶν. Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἔδειχνε κλίση στὰ τεχνικά, καὶ ἡ κλίση του αὐτὴ χρονομὲ τὸ χρόνο ξεχώριζε ὁλοένα καὶ πιδὸ καθαρά. Ὅλη τὴν ἡμέρα του τὴν περνοῦσε ζωγραφίζοντας ἢ φτιάνοντας μηχανές, αὐτοκίνητα καὶ βαπόρια. Συχνὰ ξέφευγε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὸν βρῖσκαμε στὸ στίθμὸ νὰ στέκεται ὠρες ὁλόκληρες μὲ τὰ μάτια ὀλάνοιχτα ἐμπρὸς στὴ μηχανή. Ἦταν παιδί ζωηρό, καὶ πάρα πολὺ δύσκολο. Ἐμαθε νὰ διαβάζῃ καὶ νὰ γράφῃ μ' ἕνα δάσκαλο στὸ σπίτι. Δὲν εἶχε ἀκόμα ἀπομάθει τὴν τέχνη αὐτὴ, καὶ ὁ δάσκαλός του ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἀφῆνῃ νὰ γράφῃ ὅ,τι ἤθελε καὶ τὸ μάθημα, ὀρθογραφία, καλλιγραφία κ.τ.λ. νὰ τὸ κἀνῃ ἀπάνω στὶς παιδικὲς του ἐκθέσεις. Ἐχῶ φυλάξῃ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του τετράδια. Εἶναι μικρὲς, σύντομες ἐκθέσεις μὲ πολλὰ σχέδια. ὅ,τι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ μὲ λόγια τὸ ἔκανε σχέδιο. Ὅλες γυρίζουν στὸ ἴδιο θέμα: «πὼς γίνεσαι ἢ μηχανή. πὼς κινεῖται, πὼς σταματᾶει» κ.τ.λ. Ὁ δάσκαλός του ἔδωσε καὶ δαχτυλογράφησαν τὸ τετράδιό του κι' ἀπάνω ἔγραψε ὁ Πάνος: «Μηχανουργικὴ».

Ο κ. ΔΕΛΜΟΤΖΟΣ Στίθμο κ. Πρωτοπάστον

λεῖο, κι' ἐκεῖ ἀρχισε ὁ τεράστιος ὁδοστρωτήρας τὴν ἰσοπεδωτικὴ δουλειά του: κοινὸ ἀλύγιστο πρόγραμμα, τὰ ἴδια θέματα γιὰ ὅλα τὰ παιδιά, θεωρία καὶ λόγια πολλὰ καὶ ἔργο κανένα. Ἔτσι γράψιμο καὶ διάβασμα χειροτερεύουν, τὸ σχολεῖο γίνεται ἀγγαρεῖα καὶ σπάζει κάθε συνέχεια μὲ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ.

Στὴν Ἀθήνα δὲν εἶχα οὔτε στιγμὴ ἐλεύθερη γιὰ νὰ παρακολουθῶ τὴ μόρφωσή του ἀπὸ κοντά. Σὲ δυὸ χρόνια φύγαμε γιὰ τὴ Γερμανία κι' ἐκεῖ ἤμουν κάπως πιδὸ ἐλεύθερος. Γερμανικὰ δὲν ἤξεραν τὰ παιδιά σχεδὸν καθόλου, τοὺς πῆρα μιὰ δασκάλα στὸ σπίτι καὶ τῆς εἶπα πὼς ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ, πρὸ πάντων μὲ τὸν Πάνο. Μὲ ὅλες μου ὅμως τὶς δδηγίες, ἀκόμα καὶ στὴν πράξη, ἡ Γερμανίδα δὲν μποροῦσε νὰ τὰ καταφέρῃ. Ἦταν συνηθισμένη μὲ τὸ σχολεῖο τῆς χρόνια τώρα κι' ὁ νοῦς

τῆς δὲν ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὸ ἐπίσημο πρόγραμμα. Ἀναγκάστηκα ν' ἀλλάξω δασκάλα, πάλι ὅμως χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ παιδί δὲν ἤθελε νὰ γράψῃ οὔτε νὰ διαβάσῃ γερμανικά. Ἀκόμα καὶ τὰ παραμύθια τὰ βαριόταν. «Αὐτὸ τὸ παιδί δὲν ἔχει φαντασία καὶ οὔτε ἔχνος ἀπὸ αἴσθημα» μοῦ εἶπε κάποτε ἡ δασκάλα του. Ὅλο του τὸν καιρὸ τὸν περνοῦσε φτιάνοντας μηχανές καὶ βαπόρια. Καὶ ἂν κάποτε γιὰ τιμωρία τοῦ ἔπαιρνε ἢ μητέρα του τὰ ξύλα, αὐτὸ ἔδρισκε τρόπο ν' ἀρχίσῃ τὴν ἴδια δουλειά μὲ κουτιά ἀπὸ τσιγάρα καὶ σπέρτα ἢ ἀπὸ καρτόνι. Ἔτσι γύριζε πάντα σ' ἕνα κύκλο στενὸ, τρομερὰ περιορισμένο. Μιὰ μέρα ποῦ τὰ εἶχε χαλάσει πάλι μὲ τὴ δασκάλα του καὶ τὸν μάλωσα, μοῦ εἶπε: «ἂν θέλῃς νὰ μάθω γερμανικά. πάρε μου ἕνα βιβλίο γιὰ μηχανουργικὴ» θὰ θέλω νὰ τὸ διαβάσω γιὰ νὰ ἴδῶ τι γράφει, νὰ τὸ καταλάβω, κι' ἔτσι θὰ μάθω μοναχός μου». Μὲ τ' ἀπλὴ του

λόγια ένα παιδί έντεκα χρονών έδινε τὸ μυ-
στικό τῆς ἀγωγῆς.

Βρήκα ένα νέο δάσκαλο ζωντανό και με
πρωτοβουλία. Δέ χρειάστηκε νά μιλήσω πολύ
μαζί του και μπήκε στό νόημα. Τό πρώτο
του μάθημα με τὸ παιδί ήταν ένας περίπα-
τος στό πάρκο. Τὸν πήγε στό μέρος όπου
εἶχε παιχνίδια γιά παιδιά, και τήν πιό
πολλή ὥρα τήν πέρασαν στό μεγάλο κύκλο
πού γύριζε με τὰ ξύλινα ἀλογάκια. Σέ λίγες
μέρες ὁ Πάνος ἄρχισε νά φτιάχνει με τὸ δά-
σκαλό του ένα σωστό μικρόν κύκλο σάν αυ-
τόν πού εἶχε ἰδεῖ. Πράγματι εἶχε χρειά-
ζοταν στό μαρμαρό, βρήκαν βέβαια δυσκο-
λίες μεγάλες, μὰ σέ πολλές θ' ἀπαντοῦσε τὸ
μικρό βιβλιαράκι πού τοῦ ἔδωσε. Ἐτσι ἄρ-
χισαν νά διαβάζουν, όπου δυσκολεύονταν βοη-
θοῦσε και ἡ γραμματική, ἀπό τὸ διάβασμα
πήγα, στό γράψιμο και στήν ἀριθμητική,
και σ' ένα μήνα μέσα ὁ νέος δάσκαλος εἶχε
τὸ δύσκολο παιδί στό χέρι του, και σέ λίγο
διάστημα πετύχανε ὅσα οἱ ἄλλοι δέν εἶχαν
πετύχει σέ χρόνο δλόκληρο. Κι' ἀκόμα οἱ
γκρίσεις και τὰ μαλώματα ἔλειψαν ὁλοτέλα.

Τὸ διάβασμά του ἔμως ήταν ἀκόμα συρτό,
λαχανιασμένο και ἀφύσικο. Τὰ παιδιά πῆ-
γαιναν ἀπό καιρὸ σέ καιρὸ στό παιδικὸ θέα-
τρο, κι' αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νά φτιάσουν
στό σπίτι ένα θεατράκι δικό τους. Ὁ δάσκα-
λος τοῦ ἔφερε ένα τυπωμένο παιδικὸ δράμα
γιά νά τὸ παίξουν. Γυμνάστηκαν σ' αὐτὸ μέ-
ρες πολλές, και μέρα τήν ἡμέρα τὸ διάβασμα
γινόταν φυσικότερο, ἔπαιρνε ζωὴ, χρῶμα και
αἴσθημα. Ἐπρεπε ν' ἀπαγγεῖλη καλά, ἡ
καλὴ ἀπαγγελία ήταν τώρα ἀνάγκη δική
του και εἶχε γιά τὸ παιδί νόημα χεροπιστό.

Ἐλληνικά τοῦ ἔκανα μόνος μου. Ὁρθο-
γραφικὲς και γραμματικὲς ἀσκήσεις, καλ-
λιγραφία, ἱστορία, ποιήματα, διάβασμα σω-
στό, ὅλα τοῦ ήταν βάρος περιττό και ἀνυ-
πόφορο. Ἡ δυσκολία ἔμως και ἡ ἀποστροφή
νικήθηκαν κι' ἔδω με τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐνα
β ἄδω ὅπως εἴμαστε μαζεμένοι στό σπίτι,
διάβάζα στό μικρὸ τὸ ποίημα «ἡ κατάρα τοῦ
πέυκου» ἀπό τὴ συλλογὴ τοῦ Παπανικωνίου.
Ὁ Πάνος καθόταν παράμερα μόνος και
ἀκουγε σιωπηλός. Ὅταν τελείωσα, μοῦ λέει:
«Ἐίρεις, πατέρα, αὐτὸ εἶναι καλὸ νά τὸ παί-
ξουμε στό θέατρο». — Πῶς νά τὸ παίξετε; —
«Νά, νά τὸ κάνουμε δράμα». Τὸν ρώτησα
πῶς τὸ φαντάζεται, και δέ χρειάστηκε
πολλὲ, ἐρωτήσεις γιά ν' ἀρχίσουν τὰ δύο
παιδιά νά συζητοῦν και νά σχεδιάζουν. Σιγὰ
σιγὰ τὸ ἐνδιαφέρον μεγάλωνε ὁλοένα και
περισσότερο, και σέ λίγο ἀρχίσαμε ταχτικά

ὀρισμένη ὥρα τήν ἡμέρα νά δούλευουμε γιά
τὸ θέμα πού τοῦς εἶχε γίνει σκοπὸς πολυ-
τιμος. Τὴ βία τὴ σταματοῦσε ἡ ἀνάγκη νά
γίνουν ὅλα σωστά, γιά νά πετύχει τὸ ἔργο.
Ἐτσι σέ κάθε μάθημα προχωροῦμε πολὺ
λίγο, γιὰ τὸ κάθε τι πρέπει νά ζυγιαστῆ
καλά, νά ἰδοῦμε ἂν εἶτι θὰ τῶλεγον στή
ζωὴ, ἂν εἶναι φυσικὸ και ψυχολογημένο. Ἡ
τελευταία αὐτῆ ἔννοια, ἂν και τόσο ἀφηρη-
μένη, εἶχε πάρει νόημα και γιά τὰ μικρὰ
παιδιά, και συχνά—χωρὶς κἂν νά εἰπωθῆ
ἡ λέξη—ἔκαναν ψυχολογικὲς παρατηρήσεις
πετυχημένες. Ἡ μιὰ σκηνὴ ἔρχεται κοντὰ
σὴν ἄλλη, και τὸ στεγνὸ παιδί π.ὺ δέν εἶχε
«φαντασία οὔτε και ἴχνος ἀπὸ αἴσθημα»,
μπαίνει μέσα στό ποίημα και τὸ ἀνασκα-
λεύει ἀπό παντοῦ, σχεδιάζει τίς πιό φαντα-
στικὲς σκηνές και τίς δίνει με λόγια ἀπλά,
παραστατικὰ και σύντομα. Ἡ κάθε λέξη
πρέπει νά στέκει, νάχη τὸ λόγο της, νά εἶναι
τὸ νόημα, τὴν εἰκόνα πού χρειάζεται. Ἀκόμα
ὅσο γράφουν πρέπει νά τὸ γράφουν καθαρά,
γιά νά τὸ διαβάζουν ὕστερα χωρὶς λάθος.
Ἐτσι ἡ βαρετὴ καλλιγραφία γίνεται τώρα
ἀνάγκη, πού δυνάμωσε με τὴν ἰδέα πού ἦρθε
κάποτε σ' ένα ἀπὸ τὰ παιδιά: «ἐγὼ λέω
ἅμα τὸ τελειώσω, νά τὸ στείλωμε στήν
Ἀθήνα σ' ένα περιοδικὸ νά τὸ τυπώση, γιά
νά τὸ παίξουν ἐκεῖ και ἄλλα παιδιά». Μὰ
γιά νά τυπωθῆ πρέπει νάνε καλὰ γραμμένο.
Δέ φτάνει ὅμως μονάχα αὐτό. Ἐχει ἀκόμα
ἀνορθογραφίες πολλές, πού πρέπει νά λεί-
ψουν. Ἐτσι και ἡ ὀρθογραφία παίρνει τὴν
θέση της μέσα στό μάθημα, και τὸ μάθημα
ὁλοένα πλαταίνει, γίνεται συνθετώτερο, γιὰ
γιὰ τὸ σκοπὸ πού ἔχουν βάλει χρειάζονται
πολλά. Τὸ καλὸ διάβασμα γίνεται ἀπαραί-
τητο και θέλει ἀσκήση ἐντατική. Σέ δύο
σκηνές θέλωμε τραγούδια, και τὰ τραγούδια
θὰ μᾶς τὰ δώση ὁ ποιητής. Ἀναγκάζονται
νά διαβάσουν προσεχτικά ὅλη τὴ συλλογὴ,
γιά νά βροῦν κάτι πού νά ταιριάξῃ. Τὰ
βρήκαν, μὰ πρέπει νά μάθουν και νά τὰ
τραγουδοῦν. Καὶ ὕστερα ἔρχεται ἡ σκηνὴ. Τὸ
ξύλο εἶναι ἀνάγκη νά τὸ ντύσουν και νά τὸ
ζωγραφίσουν ἔτσι πού νά φαίνεται σάν ἀλη-
θινὸ θέατρο. Τὸ ἴδιο και ὁ κάμπος με τὰ
λουλούδια και ὁ συννεφιασμένος οὐρανός.
Και τὸ παιδί πού δέν ἤθελε νά σχεδιάξῃ
ἄλλο ἀπὸ μηχανές και αὐτοκίνητα, ζωγρα-
φίζει τώρα μέρες δέντερα και λουλούδια.
Ἐπειτα χρειάζονται ἀστραπὲς γιά τὴ νε-
ράϊδα τοῦ πέυκου, θέλωμε ένα ἠλεκτρικὸ πού
νά πέφτῃ μέσα στή σκηνὴ κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἐτσι
γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦς ὀργανώθηκε σιγὰ

σιγὰ δλόκληρο πρόγραμμα συστηματικὸ, με
μαθήματα και ἀσκήσεις πού ἄλλοτε τοῦς
ήταν βαρετές. Τὴ δουλειὰ τὴ μοιράστηκα
με τὸ γερμανὸ δάσκαλό τους, και ἀντὶ νά
γυρεύω τὸν Πάνο γιά μάθημα, ἐρχόταν τώρα
παρακαλώντας, ἂν ήταν ἀκόμη και γραμμα-
τικὴ νά κάνῃ. Ὅ,τι ἀντιπαθοῦσε πρὶν και
τὸ βαριόταν, ἂν γινόταν μέσο γιά τὸ σκοπὸ
του, ἔπαιρνε ἀξία και τὸ ἀποζητοῦσε μόνος.
Ἐτσι ἐνῶ τὸ βασικό του ἐνδιαφέρον κρα-
τιόταν πάντα ζωντανό, ἀπλωνε κλαδιὰ σέ
διάφορες διευθύνσεις, και ἡ τρομερὴ του μο-
νομέρεια πού ἔφτανε ὡς τὴ μονομανία, πα-
ραμέριζε ὁλοένα και πιό πολύ, και ἐμπρός
του ὁ ὀρίζοντας ὅλο και ἐξά.οιγε. Τὸ δράμα
παίχτηκε, γιά καιρὸ ἔμως ὕστερα μερικὰ
ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ κίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον τόσο,
πὺ ἐξακολούθησε π. χ. νά ζωγραφίσῃ ἡ
διαβάξῃ μόνος του ποιήματα, διηγήματα κ.
ἄ. Ὁ ἠλεκτρισμὸς μάλιστα ἀπὸ μέσο γιά
τίς ἀστραπὲς τῆς νεράϊδας ἔγινε στό τέλος
σκοπός. Οἱ σιδηρόδρομοι και τ' αὐτοκίνητα
παραμέρισαν, και τώρα ἀκόμα ὅλες του οἱ
προσπάθειες και τὰ σχέδιά του γιά τὸ μέλ-
λον γυρίζουν γύρω στόν ἠλεκτρισμὸ και τίς
ἐφαρμογές του.

Ἐνα ἀκόμα ἐπεισόδιο χαρακτηριστικὸ
γιά τὸ θέμα μας. Στό μικρὸν ἄρесе πάντα
ἡ ἱστορία, μὰ ὁ μεγάλος τὴ βαριόταν, ὅσο
ζωντανὴ κι' ἂν ήταν ἡ διήγησή. Ὁ μικρός,
ἀπὸ μίμηση βέβαια, ἔλεγε πῶς θὰ γίνῃ
δάσκαλος, ἐνῶ ὁ μεγάλος εἶχε γιά ἰδανικὸ
του τὸ μηχανουργό. Κάποτε πολὺ πρὶν ἀρ-
χίσαμε τὸ δράμα γιά τὴν «Κατάρτα τοῦ
πέυκου», ἀκουσα ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου φω-
νές στή διπλὴν κάμαρα. Ὅταν πήγα μέσα,
βρήκα τὰ δύο ἀδέρφια στό χέρι. Ρώτησα
γιατὶ μαλώνουν, και ὁ μικρός με δάκρυα
στό μάτια μου λέει: «ὁ Παναγιῆς λέει πῶς
πρῶτα πρῶτα στόν κόσμον γεννήθηκε ὁ μη-
χανικός και τελευταῖα ὁ δάσκαλος». — Ἐ,
και γι' αὐτὸ μαλώνετε; — Ὁ Πάνος πετά-
χτηκε στή μέση πεισματωμένος. «Ἄν δέν
ήταν ὁ μηχανικός νά φτιάξῃ πρῶτα τὰ
γράμματα, πῶς θὰ τὰ μάθαινε ὁ δάσκαλος;»
— Ὁ μικρός στόν ἴδιο τόνο: «Μὰ ἂν δέν τὸν
μάθαινε πρῶτα ὁ δάσκαλος, πῶς θάφτιανε
αὐτὸς τὰ γράμματα;» — Πήγαιναν πάλι νά
πιαστοῦν και πῆρα τὸ μεγάλο μαζί μου.
Σέ λίγο εἴμαστε περίπατο οἱ δύο μας. Στό
δρόμον ξανάφερα τὴ συζήτηση πού εἶχε με
τὸν ἀδερφό του στό σπίτι, και σιγὰ σιγὰ
μοῦ εἶπε ὅλους τοῦς συλλογισμούς του. Ἀπὸ
ἐρώτηση σέ ἐρώτηση πήγαμε στοῦς πρω-
τόγονους ἀνθρώπους, και γυρεύοντας νά

βροῦμε τὸν πρῶτο μηχανικὸ και τὰ ἐργα-
λεῖα του ἀπλωθήκαμε στή ζωὴ τῶν πρῶ-
των ἀνθρώπων και τίς ἀνάγκες τους. Ὅ,τι
πρὶν φαινόταν μικρὸ και ἀσήμαντο ἔπαιρνε
τώρα στό μάτια του ξεχωριστὴ σημασία,
ἀφοῦ ἔπρεπε νά δουλέψουν γι' αὐτὸ γενιές
και γενιές. Προϊστορικὲς συλλογές σέ μου-
σεῖα μᾶς ἔδιναν πολῦτιμο ὕλικό, και σιγὰ
σιγὰ τὸ ἐνδιαφέρον του ἀφήνοντας τὸν πρῶτο
μηχανικὸ ἄρχισε ν' ἀπλώνεται σ' ἐποχὲς
περασμένες.

Ἐτσι πλησιάζαμε τὴ μιὰ ἐποχὴ ὕστερα
ἀπὸ τὴν ἄλλη με ὀρισμένη πάντα ἀποψη,
τὰ μηχανικὰ μέσα, ἔτσι ὅμως πού ἀπ' αὐτὴ
σάν ἀπὸ κέντρο κοιτάζαμε ν' ἀντικρύσωμε
ὅλη τὴ ζωὴ. Με τὸν καιρὸ τὸ ἐνδιαφέρον
πήγαινε νά γίνῃ καθαρὰ ἱστορικὸ, και τὸ
βαρετὸ μάθημα τῆς ἱστορίας με τὴν πολυ-
σύνθετη ζωὴ γινόταν πολῦτιμο.

Ὅλη ὅμως ἡ προσπάθεια με τὸ μικρὸ
και δύσκολο μηχανουργὸ δέν τράβηξε τὸ
φυσικὸ τῆς δρόμο. Σέ λίγο ὅταν ἔφυγα
ἀπὸ τὴ Γερμανία, τὸ πῆρε ἐκεῖ τὸ γερμα-
νικὸ σχολεῖο και τὸν ἔκανε νούμερο μέσα
σέ πλῆθος παιδιά. Καὶ ὅταν σ' ένα χρόνον
γύριζε κι' αὐτὸς στή Ἑλλάδα, τὸν ξανα-
πῆρε κάποιον ἰδιωτικὸν σχολεῖο, και κάτω
ἀπὸ τὸν ὀδοστρωτῆρα τῶν ἀρχαίων ἔ ληνη-
κῶν και τὰ λόγια ἄνοιγε τεράστιο χάσμα
ἀνάμεσα στή μόρφωση και τὴ ζωὴ τοῦ
παιδιοῦ.

Τέτοια παραδείγματα πού μπορεῖ νά τὰ
ζήση ὁ κάθε πατέρας, δείχνουν τί μεγάλη
σημασία ἔχει γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ
τὸ ἀληθινὸ του ἐνδιαφέρον. Μᾶς δίνουν
μιὰν ἀποψη πολῦτιμη γιά ν' ἀντικρύσωμε
βασικὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς και ἀνοί-
γουν νέους δρόμους στήν ἐρευνά τους.
Παντοῦ ἐπιστήμη και πράξη με πολλοὺς
ἐμπνευσμένους ἐργάτες τοῦς γυρεύουν ν' ἀπο-
κριθοῦν σέ ἀπορίες και ἐρωτήματα, πού
γεννοῦν παραδείγματα ὅπως τὰ παραπάνω.
Ὅ,τι γίνεται π. χ. μ' ένα παιδί στό σπίτι,
μπορεῖ νά γίνῃ με τόσα παιδιά στό scho-
λεῖο, σέ μιὰ ἐργασία ὁμαδική; Βρίσκομε
τάχα τὰ ἴδια ἐνδιαφέροντα, τὴν ἴδια ψυ-
χοσύσταση σέ πολλά παιδιά μαζί; Ἄν
νᾶί, πόσους τύπους μποροῦμε νά ξεχωρί-
σωμε, πότε ἀρχίζει νά φανερώνεται ὁ κα-
θίνας και τί πρέπει νά κάμῃ τὸ σχολεῖο γιά
νά βοηθήσῃ τὸ φανέρωμά τους; Πῶς πρέπει
νὰ ὀργανωθοῦν τὰ σχολεῖα και πῶς νά γί-
νουν τὰ προγράμματά τους γιά νὰ βρῖσκη
ὁ καθένας τύπος τὴ μόρφωση πού τοῦ ται-
ριάζει; Με ποιὸν τρόπο θ' ἀντικρύσωμε

και την ανάγκη της ομαδικής, της κοινής διδασκαλίας, και τις ιδιαίτερες ανάγκες που θα παρουσιάζει ή κάθε παιδική ατομικότητα και μέσα στα παιδιά του ίδιου τύπου; Είναι τάχα παιδιά που δε δείχνουν κανένα ξεχωριστό ενδιαφέρον και τί θα γίνει μ' αυτά; κτλ. κτλ. Παντού ή ιδιωτική πρωτοβουλία και ή κοινοτική ή ή κρατική πρόνοια φτιάχνουν πρότυπα σχολεία και πειραματικά εργαστήρια, ο κάθε τόπος ψάχνει για το δικό του σχολείο και όλοι δουλεύουν για το σχολείο του παιδιού, ένα

Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΤΟΥ κ. ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑΣ

Με την παρουσία εκατὸν εἴκοσι ἑξή μελῶν, ἐλύθηκε στις 24 Μαρτίου τὸ πρόβλημα πὸ ἀπασχόλησε δύομισι περίπου μῆνες και δέκα ἢ ἑντεκα συνεδριάσεις τῶν ἐξετείνων ἀρχαιρεσιῶν τοῦ «Ἐκπαιδ. Ὀμίλου». Ἡ δὴμάδα τοῦ κ. Γληνοῦ ἐνίκησε, κ' ἡ δὴμάδα τοῦ κ. Δελημούζου ἐμειοψήφισε μὲ δέκα ψήφους.

Ἀπὸ τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν Ὀμιλο» μὲ εἶχε ἀναγκαστικὰ ἀπομακρύνει ἡ ἐπαγγελματικὴ βιοπάλη, μὲ μίαν αὐτοκαταδικαστικὴν χαιρεκακίαν, κταντὰ κανεὶς νὰ δοθῆ τέλος, ἐκεῖ ὅπου ἡ μοῖρα θέλησε. Γι' αὐτό, ὅταν, κλέφτοντας λίγη, εὐκαιρίαν, παρουσιάσθηκα ν' ἀνανεώσω τὴ συνδρομὴ μου, κ' εὐρέθηκα ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν κρίση, ὁμολογῶ πὼς δοκίμασα ἀνησυχία και κατάπληξη. Θεέ μου, τί ζωτικότητα! τί ζωηρότητα! Ποτὲ δὲν εἶχεν ἐκδηλωθῆ τόση κίνησις ἐκεῖ μέσα, ὅσο τις ὥρες ἐκεῖνες πὸ ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος ἐπρόκειτο νὰ διασπασθῆ.

Ἀκούσθησαν τόσοι λόγοι, τόσες θεωρίες, τόσες στιχομυθίες! Ὅλες οἱ ἔννοιες, πὸ καταλήγουν σὲ -ισμὸς, —τὸ ἀντιποικτικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς—ἐσταυρωνόταν ἀδιάκοπα. Μόνον τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα δὲν ἀκούστηκε, μόνον ἡ ἐμβάθυνσις μέσα στις ρίζες τῆς παιδείας, ἡ ἔρευνα κάθε ἐκπαιδευτικῆς ἐφαρμογῆς. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα παραμερίστηκε, χάθηκε, ἐξαφανίστηκε, κ' ἀντὶς γιὰ τὰ θεμέλια, τὰ σκληρά, τὰ πέτρινα, τὰ ἰδρωποτισμένα, ἡ συζήτησις στράφηκε στοὺς οὐρανοξύστες, στις γενικὲς γραμμὲς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στὰ ἀψηλά ἐπίπεδα τοῦ σχεδίου.

Πόσο εἶχα λυπηθῆ και πόσο ἀποροῦσαν

σχολεῖο ἀληθινὰ μορφωτικὸ και δυναμογόνον· Κι' ἐμεῖς ἐδῶ;

Α. Π. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

Σημείωσις «Ἑλλ. Γραμμάτων». Ἐμεῖς συζητοῦμε ἀν' ὅ' ἀφήσωμε τὸ παιδί νὰ μιλεῖ τὴ φυσικὴ του γλῶσσα ἢ θὰ τὴν ἑρριζώσωμε μαζί μὲ τὴν ψυχὴ του. Ἐμεῖς κ' ἀν' γίνει κάποια προσπάθεια γιὰ νὰ κινήθουν τὰ λιμνασμένα νερά, τὴν πνίγομε στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόμα μέσα σὴ συκοφαντία και τὴ βρωμιὰ και συνθέτομε τὰ βολιώτικα και τὰ Μαρσαλειάκ. Ἐμεῖς συντηρητικοὶ και ἀντισυντηρητικοὶ, καλλιτέχνες, δικηγόροι και ἐκπαιδευτικοὶ πολιτικολογοῦμε ἰδεαλιστικά ἢ μαρξιστικά γιὰ νὰ μὴ ξεχάσωμε τὸ βαθὺ σύμβολό μας: εἶμαι Ἕλληνας, τὸ καυχῶμαι...

μὰ ἀπὸ πὸν τάχα εἶχαν κινήσει κ' εἶχαν ἔρθει ἐκεῖ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τὰ μέλη του; οἱ δασκάλοι τάχα εἶχαν κινήσει ἀπ' τὰ σχολεῖα τους; οἱ παιδαγωγοὶ εἶχαν ἔρθει ἀπ' τις παραδόσεις τους; οἱ γονεῖς ἐπὶ τέλους εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὸ σπίτι τους; ἀπ' τὰ παιδιά τους; Καὶ τότε, πὼς δὲ μίλησε κανεὶς γιὰ τὸ παιδί; πὼς δὲν ἀκούστηκαν τὰ αἰτήματα τοῦ κόσμου πὸν θὰ γίνει αὔριο σύγχρονός μας και πὸν σήμερα δὲν ἔχει συνείδησις τῆς καταστροφῆς του, μήτε φτερά γιὰ τὴ λύτρωσίν του;

Ἀκούσαμε μακρυσμένα τραγούδια, πὸν, πῶς ἀπὸ τὴ ζωὴ μας και τὴ γενιά μας, τονίζουν τοὺς σκοποὺς τους· εἶδαμε φῶτα θριαμβικὰ πέρα ἀπ' τὴν ἐποχὴν μας· μὰ σήμερα, αὔριο, ὡς τότε; τί θὰ γίνει ὡς τότε; Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐμπνευσμένους ἀπολογητὲς τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν δὲ φαινότανε νὰ δίνῃ σημασία στὴν τραγικὴν αὐτὴ ἀπορία, πὸν μὲ τὴν ἐπείγουσα σημερινὴ μορφή τῆς παρουσιάζεται ἀκόμα πῶς τραγικὴ.

Ἐγὼ, μπαίνοντας, στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου, ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ δρόμο, —τὸν μεγάλο και πολυπρόσωπο δρόμο τῆς πολιτείας, πὸν οἱ ἐναργεῖς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς προσβάλλουν ὅλες τις αἰσθήσεις. Κ' εἶχα ἀπαντήσει σ' αὐτὸν τὸν δρόμο παιδιὰ, πολλὰ παιδιὰ... Εἶχα ἀπαντήσει τὰ ραχητικά, τὰ μυωπικά, τὰ φαλακρά παιδάκια, ἀγόρια και κορίτσια, μὲ τὸ μικροσκοπικὸ ἀνάστημα, τὰ ἰσχνότατα μέλη, τὰ ὠχρότατα πρόσωπα, —ἐκφράσεις ζωντανῆς μιᾶς τυραγνισμένης παιδικῆς ἡλικίας, πὸν ἀποστράγγισεν ὁ ἀποκλεισμός, ἡ νοθεία, ἡ

στέρησις κ' ἡ κακὴ διαίτα. Οἱ σάκκες τους δὲν ἦταν βαρεῖες, και φυλλομέτρησα πολλές φορὲς τὰ βιβλία τους, πὸν εἶναι τὰ μισὰ κίβλας ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ δικά μας. Οἱ ὥρες πὸν πηγαίνουν στὸ σχολεῖο εἶναι κ' αὐτὲς οἱ μισές. Κι' ὅμως αὐτὰ εἶναι ἄρρωστα, καχεκτικά, ἀπογοητευμένα. Μὲ τὴν ἐλάττωσις τῆς σπουδῆς τους, ἐλαττώθηκε, ἔλειψε σχεδὸν ὁλότελα και κάθε ρυθμὸς, κάθε ὄρεξις, κάθε πίστις.

Εἶχα ἀπαντήσει ἀκόμα στὸ δρόμο μου τοὺς νεαρῶτατους ἐφήβους, κ' εἶχα μιλήσει μαζί τους. Τί ἐκφρασις, τί φρασεολογία! Πὼς τὴν βραβαίνει αὐτὴν τὴν νεότητα, τὸ νὰ μιλή! Πὼς ὁ ἐναρθρος λόγος τῆς ἔχει καταπέσει ἀξιοθρήνητα! Κανένα ἰδανικὸ δὲν τὸν θερμαίνει ἀπὸ μέσα! Καμμιά ψυχὴ! Καμμιά ἀξιοπρέπεια, οὔτε ἐπὶ τέλους σταθερότητα.

Ἀλλὰ και στὴν ἀπλούστερη φράσις, τί ἐλείψη συνοχῆς, τί φτώχεια, τί κενότητα ἀπὸ λέξεις! Πόσο τραγικὴ χαλαρότητα, πὸν μαρτυρεῖ χωρὶς ἄλλο ἕνα ὀλοφάνερο ξεκούρησιμα πνευματικὸ!

Ἐγνώρισα και τὴν καλαισθησιὰ αὐτῆς τῆς νεότητος... Ἐγνώρισα και τὴν ἐπιμονὴ τῆς, —ἄς μὴν πῶ πῶ τὴν προσήλωσίν τῆς. Ἐγνώρισα τὸν τυπικὸ χαρακτήρα τῆς πὸν, ἀν δὲν εἶναι κυνικὴ ἐπιπολαιότητα και καταφρόνησις πρὸς τὰ πάντα, εἶναι μιὰ σιωπηλὴ ὀλοφάνεια ἀδιαφορίας, πὸν πηγάζει ἀπὸ ἀδυναμία και ἀπὸ ἀνεπάρκεια.

Προσπέρασα ἀκόμη και πλάι, στοὺς νεοσυλλέκτους μας. Τὸ φτωχὸ και ταπεινὸ τους παράστημα δὲ θ' ἀργήσι νὰ τοὺς κάμη τύπους διακοσμητικὸς τῆς ἐσωτερικῆς ἐθιμοτυπίας τοῦ κράτους.

Ὅλες αὐτὲς τις λαθρόβειες, τις ψεύτικες ὑπάρξεις ἀπάντησα στὸ δρόμο μου, πὸν τις βαραίνει ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός τους, ὁ μισοτελειωμένος κωμικοτραγικὰ. Τὸ μόνον σχεδὸν σημεῖο ποιωτοβουλίας, πὸν εἶδα ἀπάνω τους, εἶναι μιὰ δόψα πρὸς τὴν ἀπόλαυσις, τὴν ἀπόλαυσις τῶν μεγάλων, σὲ ὅλες τῆς τις μορφές, πὸν τὴν ζητοῦν χωρὶς νὰ προαισθάνωνται τὴν ταπεινώσις ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ

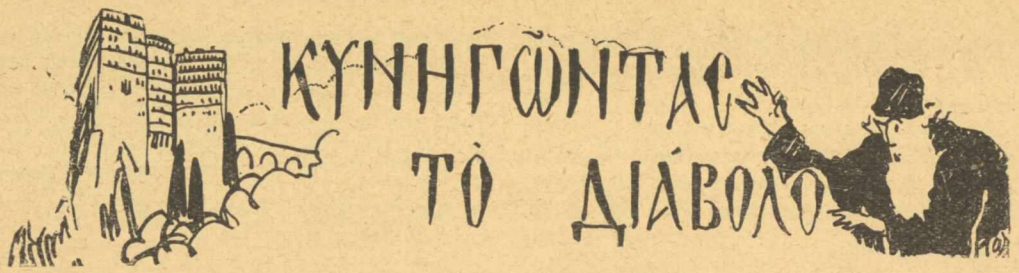
τους και τὴν ἐκμηδένισις ἀπέναντι τῶν ἄλλων.

Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ πικριὰ πὸν περνοῦσαν ἀπὸ κάτω, —ἀψηλά, στὸ δεύτερο πάτωμά του συζητοῦσαν ἐπὶ δέκα συνεδριάσεις, ἀπὸ τις ἑξὶ ἕως τις ἑννέα τὸ ἔραδον, ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος», μὲ παράθυρα ζωηρὰ φωτισμένα, πὸν ἔστειλαν τάχα ἐλπίδες πρὸς τοὺς ἀνίδεους περαστικούς.

Ποῖο τὸ ὄφελος; ποῖο τὸ κέδρος; Σ' αὐτὴ τὴ μελλούμενη, τὴν αὐριανὴν λιλιπούτεια ἀνθρωπότητα, πὸν τώρα ἀγνοοῦμε, θὰ ὑποχρεωθῶμε σὲ λίγο νὰ παραδώσωμε και τὸν Ἐκπαιδευτικὸν Ὀμιλο, καθὼς και ἕλους τοὺς πολύτιμους κοπιώδεις θησαυροὺς τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὸ πνεῦμα μας και τὰ γράμματα, τὰ βιβλία και τις ἠθικὲς ἀρχές. Αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ μισερὸς, ὁ σημειωμένος και ἄπιστος, θὰ κληρονομήσι τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνες και τὴν λαμπρὴν παράδοσις τοῦ πνεύματος. Ὁ κόσμος πὸν βγαίνει ἀπ' τὰ κλειστά σχολεῖα, τὰ χοροδιδασκαλεῖα, τὰ καφενεῖα, τὰ ἀπόκεντρα συναπαντήματα, πὸν ζεῖ και πλάθεται μέσα στὸν πῶ ἀταχτο ρυθμὸ τῆς ζωῆς, θαρθῆ νὰ τὰ μικρὸν ὄλα σύμφωνα μὲ τὸ ἀνάστημά του. Νομοθεσίες, παιδεῖες, πολιτεύματα, συστήματα, ἀρχές, θ' ἀντιγράφουν—δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλο—τὴ μικρότητα τοῦ κόσμου πὸν θὰ τὰ σκεφθῆ και θὰ τὰ κινήσι. Κι' ἐκεῖνοι πὸν ἀτειρίζουν στὸ σύστημα, τὴν ἀπολύτρωσις, τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ, τὴν σανίδα τῆς σωτηρίας, θὰ ἴδουν τότε μὲ θλιβερὴ κατὰπληξις πόσην ἰσοδύναμη ἀξία ἔχει ἡ ψυχὴ και τὸ πρόσωπο, τὸ ἀτομικὸ φρόνημα και ἡ προσωπικὴ πρωτοβουλία.

Μὲ τὴν εὐκολία πὸν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ μαντεύσι τὴ Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, ἠμπορεῖ νὰ μαντεύσει και τὰ μαθηματικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐκφυλισμοῦ πὸν ἐξπλώνεται. Δὲν ὑπάρχει σήμερα καιρὸς γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ν' ἀναχαιτίσωμε τὴ βιαιότητα και τὴν καθολικότητά του, σπέρνοντας ἀπλόχερα, ἐνάντια πρὸς αὐτὸ τὸ μέγα κῶμα, ἀθρόες μάζες ἀπὸ παιδιὰ γερὰ, ἄρτια κ' ἐνάρετα.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Μά κυρία— ανείς δέν πρέπει νά δείξη περιέργεια νά μάθη τόνονά της— ένα βράδυ, πού την κατείχε δάκαρη οίστιρος είνωνείος πέτοξε μία λέξη βαρειά γιά τόν παλιό της φίλο τόν Σιγαλό πού είχε άποτραβητή, πού είχε άπαρηθή την παλιά διανοητική συντροφιά, αι περιούσε τόν πιότερο καιρό της χρονιάς στόν Άθω, γυρίζοντας από μοναστήρι σέ μοναστήρι, σάμπως ν' άναζητούσε κάποιον χαμένο θησαυρό.

Η Κυρία είπε πρὸς τά δεκατέσσερα διανοούμενα κεφάλια της φιλολογικής παρέας πού άσπράφτανε άπο Ξουπιάδα.

— Ο Σιγαλός είναι άρρωστος... Η θρησκοληψία του κι' ή προσήλωσή του άκόμα σέ μία τέχνη μυστικόπαθη είναι φαινόμενο παθολογικό. Ξεφεύγει από τά όρια της συντροφιάς μας και περνά στή σφαίρα της παθολογίας.

Ένας γιατρός πού έγγραφε κατά προτίμηση δεκαεπτασύλλαβους στίχους κι' ετοίμαζε και πραγματεία: «Περί τών όριών της Ιατρικής και της Πουήσεως» άνάφερε κάποιον ξενικό όνομα πού τó άκουσιά του συγκίνησε φοβερά τά δεκατέσσερα διανοούμενα κεφάλια της φιλολογικής συντροφιάς. Ήταν κάποιος ξένος σοφός πού είχε γράψει γιά μία περίπτωση άνάλογη με τού Σιγαλού.

Τό πρῶμα δέ θάκανε καμιά ξεχωριστή έντύπωση άν δίπλα στά δεκατέσσερα αυτά κεφάλια δέν βρισκονταν και κάποιος άτλός άνθρωπος, φίλος τού Σιγαλού, ένας άδεοφός του άληθινός, ένας πού δέ σήκωνε καμιά βρυσά γιά τόν φίλο του πού έλλειπε. Έννοιωσε άγανάκτηση κι' άηδίο και στράφηκε πρὸς δυό νέα παιδιά πού κοντοζύγωναν τή φιλολογική συντροφιά με κρυφού, πόθους, με φιλόδοξες έλπίδες και με κάποιον κρυπό καμάρι. Τά δυό παιδιά άθῶα έπαρχειότοπουλα πίστευαν πώς κοντά σ'αυτούς άνθρωπος της συντροφιάς πέρνανε κι' αυτό και ή από τó φιλολογικό μπότι τών ανθρώπων της κι' άπτι από τή διανοητική λυμπράδα τους.

Μά ήταν παιδιά και μέσα στά μάτια τους έφεγγε άκόμα τρεμάμενη ή φλόγα της άθωώτης. Δέν είχε προφτάσει νά σβυσει αυτή ή φλόγα κι' έτσι μπόρεσαν κι' είδαν στά μάτια τού φίλου τους τή άγανάκτηση, τó θυμό κι' άκόμα έννοιωσαν τή φθονερή κτηριάδα πού κρυβει ή κουβέντα της κυρίας.

Κάτι μιλούσε στή ψυχή τών παιδιών, κάτι βαθύτερο τ'άσπρωχνε νάποραβηχτούνε, νά παρσούρουνε και τόν άγαναχτισμένο φίλο τού Σιγαλού και οι τρεις ολομόναχοι σέ μία γωνιά νά μπορέσουνε άνετα νά μιλήσουν γι' αυτόν.

Έστω κι' από μακρυνά και νοερά θέλανε νά τόν γνωρίσουν νά τόν ζυγώσουνε στις άτάτητες σφαίρες της μοναξιάς του.

Η φήμη πού κυκλοφορούσε γιά τó Σιγαλό ήταν

πώς άφού έπαιξε έναν σοβιρό και πρωτινό ρόλο στη διανοητική κίνηση τού τόπου μας, ξαφνικά ένα τοξίδι του στόν Άθω μία λιγοήμερη διαμονή του σε Άγιορήτικα μοναστήρια τόν έκανε όλότελα ν' αλλάξει.

Ο κόσμος, κι' οι γνωριμοί του λέγ νε πώς; εκεί μία ύχτα τούτοξε ένα τρομερό περιστατικό, κάτι σόν δυνατή τρομάρα και ότι από κείνη τή νύχτα ό Σιγαλός είχε πέσει σέ βαθειά συλλογή Κοιτολογης, από λίγο ως πολύ, με λόγια μασημένα θέλανε νά πούνε πώς τού Σιγαλού τούξε σαλέψει τó λογικό.

Μά όλα τούτα ει ανε λόγια τού κόσμου και κανένas δέν μπορούσε νά δώσει τήν άληθινή, τήν πραγματική όψη της ψυχής τού άποτραβηγμένου διανοητή, ξόν από τó φίλο του, τόν άδερφό του, εκείνον πού τόν είχε δη στίς πώ τραγικές ώρες της συλλογής του και τόν είχε άντικρύσει όλότελα ξεγυμνωμένον και ξαλαφρωμένον από τούς πρώτους φιλόδοξους πόθους του.

Αυτόν τó φίλο—τόνομά του δέν ένδιαφέρει κανέναν—άκολούθησαν τά δυό παιδιά και σέ μία ήσυχη γωνιά καθήσανε οι τρεις τους κι' ό φίλος τού Σιγαλού άφηγήθηκε τήν παράδοξη ιστορία στά παιδιά πού τόσο διψούσανε νά τή μάθουνε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙ ΔΙΧΩΣ ΟΝΟΜΑ

Τί ήταν ό Σιγαλός! Ήταν ένας, όπως οι πολλοί πού τριγυρούνε στούς δρόμους της Άθήνας. Ταξίδευε με άπάντασθη ήδυτάθεια άδιάκοπα από τó λιμάνι της δόξας στόν παράδεισο της γυναικάς και της ήδονής.

Τό τοξίδι αυτό, ήταν γι' αυτόν ένα ιδανικό «πήγαινε-έλα». Άλλοτε κατόρθωνε με χίλιους τρόπους νά φτάση στό ένα ή στό άλλο λιμάνι και ν' άγγυροβολήση γιά λίγο, άλλοτε πάλι άμα δέν τά καταφερνε πραγματικά έκανε νοερά αυτό τó ταξίδι.

Η δόξα τόν θάμπωνε κι' ή γυναικα τόν τραβούσε άλυσοδεμένον ξοπισω της.

Βέβαια σ' άδιάκοπα αυτά ταξίδια του λαχάιναν χίλιων λογιών σταθμοί. Μά τί σημασία μπορεί νάχουνε όλα αυτά όταν ξερούμε, με τά πιδ πειστικά μέσα, ποιοι ήτανε οι δυό μαγνήτες πού τόν τραβούσανε διαδοχικά.

Βέβαια στό βασικό αυτό κοίταγμα δέν έφτασε ποτέ της ή φιλολογική πιερά. Αύτή ήξερε όλα τά ένδιάμεσα κι' ήθελε ν' άγνοή τις άφετηρίες.

Ήξερε πώς ό Σιγαλός είχε σπουδάσει με τήν προίκα κάποιου κοριτσιού στή Γερμανία, ήξερε πώς μετά τις σπουδές του άνακάλυψε όλότελα ξαφνικά πώς ό χαρακτήρας ό δικός του και της

γυναικάς του δέν μπορούσανε νά συγκάνουνε και γι' αυτό χώρισε, ήξερε πώς είχε βαθειά κοινωνιολογική μόρφωση, άμέτρητη έτυμολογία και πώς είχε διάθεση ν' άναμορφώση τήν Έλλάδα κι' άκόμα πώς πρόσεχε τούς νέους κι' είχε μοναδικό δραγαιτικό πνεύμα άλλοτε γιά νά φτιάνει κι' άλλοτε γιά νά χαλάει συλλόγους.

Με λίγα λόγια ήξερε πώς ήταν διανοούμενος, συγχρονισμένος πού μαζί με τις τόσες άλλες του περιουσιές είχε και τή φήμη τού έξυπνου και τού σαρκαστή.

Ίδιαιτάτα άμα μιλούσε γιά τó θρησκευτικό αίσημα κι' άνακάτενε στή συζήτηση και τόν όγχο ή τó προκοίλι κανενού δεσπότη τότες τά κατάφερνε με πολλή έπιδεξιότητα νά κάνη τó άκροατήριό νά ξεραίνεται στά γέλοια.

Μά ή μεγάλη του έπιτυχία ήτανε όταν παρόμοια συζήτηση τήν άνοιγε μπροστά σέ θεοσεβούμενες κυρίες ή σέ κορίτσια πού ήθελε νά τά καταπλήξη με τή τόλμη του και τήν άφοβία του.

Κάποτε μάλιστα όταν και με πολύ σοβαρότερος άνοιξε συζήτηση, δήλωσε σχεδόν έπίσημα πώς αυτός δέν πίστευε σέ τίποτα κι' ούτε έσωτερικά έννοιωθε τήν άνάγκη νά πιστέψη.

Ο φίλος του όμως πού τόν γνώριζε σάν νάτανε αυτός ό ίδιος ήξερε πολύ καλά πώς ό Σιγαλός όχι μονάχα πίστευε μα πίστευε και σέ πολύ πιδ ταπεινά πράματα. Πίστευε σέ προλήψεις και μονάχα άδιάφορος ήτανε στό ζήτημα τó θρησκευτικό.

Άθεος δέν στάθηκε ούτε δευτερόλεπτο στή ζωή του. Ύστερα δέν μπορούσε νά σταθή μία κι' ήτونه δειλός και φοβότανε. Ο θάνατος τόν τρόμαζε όσο τίποτα!

Όταν μιλούσε στά κορίτσια έφερνε και τó ζήτημα αυτό στή συζήτηση. Και δέν τόφερνε έτσι άπλα μα τó τύλιγε και με ένα ξωτικό ρούχο πλούσια κεντημένο.

Άγνάντευε τάχατες τή μέρα τού θανάτου του κι' έβλεπε πώς ή μέρα κείνη θάταν ή μία ροδαλένια σύγούλα ή ένα μενεξεδένιο δειλινό κι' αυτός μέσα σέ τέτοια χρώματα κι' άρώματα, θάγερνε νά μαραθθ ή σάν τó ρόδο τού Άπρίλη!

Και τά κορίτσια βγάζαν τά μαντιλάκια τους νά σκουπίσουνε ένα δάκρυ ή τó συχνότερο τόν άκολουθούσανε πίσω από τή πυκνή φυλλοσιά μιας περιπλοκάδας και παραδινόντουσαν στήν άγγαλιά τού άνθους πού δραματίζονταν ένα τόσο ποιητικό τέλος.

Τά πράματα όμως άλλαζανε, άμα λάχαινε και ό ευαίσθητος και λεπίος πεσιμιστής άπαντούσε στό δρόμο του καμιά κηδεία! Τότε σκυθρωπίαζε άλλαζε δρόμο και άπόφευγε έπίμονα νά άντικρύση κατάφατσα τόν πεθομένο.

Ύστερα πίστευε πώς τó πρωινό συναπάντημα μιας κηδείας τούφερνε φρουσουζιά και πίστευε χωρίς νά τολμά νά τόν φανερώσει, πώς ένα τέτοιο

συναπάντημα θάχε πολύ κακές συνέπειες γιά τις δουλειές πού θάκανε εκείνη τή μέρα.

Πολλές φορές μάλιστα άρχιζε νά υποψιάζεται πώς δέν ήτανε στά λογικά του, πώς αυτός ό φόβος του γιά τó θάνατο ήτανε ένα άρχικό σημάδι μιας μανίας ή κάποιου παθολογικού πιδ φόβου.

Παρηγοριώντανε όμως γρήγορα χαρακτηρίζοντας ό ίδιος στόν έαυτό του τó πρῶμα ως φιλοσοφία της ανθρώπινης ματαιότητας. Γιατί είχε και τέτοιες στιγμές ό Σιγαλός! Διαισθανόντανε τήν ανθρώπινη άδυναμία κι' άτέλεια άλλα μονάχα μία θαμπή ιδέα είχε γιά τήν άτέλεια αυτή ή καλύτερα προτιμούσε νά μήν σκέφτεται παρόμοια πράματα.

Στή ζωή του τά συλλογίστηκε μονάχα μία φορά κάπως έπίμονα όταν τού πέρασε άπ' τó μυαλό πώς είχε έξογκομένους τούς άδένες και πώς βρισκονταν σέ προφυματική κατάσταση. Η έπίμονη αυτή ιδέα τούξε κολλήσει ύστερα από τó πρόχειρο διάβασμα ενός ιατρικού βιβλίου. Δέν άργησε όμως νά βεβαιωθή γιά τήν πλάνη του και παρηγορήθηκε μάλιστα κυκλοφορώντας

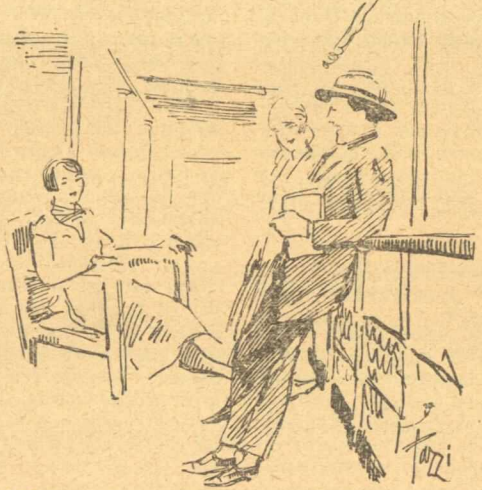
νικός όταν αυτός ήτανε σίγουρος πιδ γιά τήν υγεία. Στό βάθος χαιρονταν γιατί νόμιζε πώς με μία τέτοια διάδοση κέρδιζε συμπάθειες και προ πάντων στίς γυναίκες.

Ένας άνθρωπος λεπτός-όραφινέ όπως έλεγε, μία κυρία πού καταπιάνονταν με πάθος στή φιλολογία—λίγο ποιητής, πολύ διαβασμένος, γεμάτος είνωνεία, πεσιμιστής στή ζωή κι' όμως γλεντιζές, ταυτόχρονα πλημυρισμένος από ίμερο και προσποητός μπλοζές, δέν μπορούσε νάνα τέλειος άν πλάι στή μόρφωσή του, στίς φιλολογικές και καλλιτεχνικές του κλίσεις, στήν είνωνική φιλοσοφία του, στίς άδιάκοπες καταχτήσεις του, δέν ένα νά παρουσιάζουσε και ένα τόσο ράϊσμα στό κρυσταλένιο είναι του γλέντια του με τις γυναίκες.

Γιά έναν τόσο κουρασμένο και χορτασμένο από τή ζωή μία προφυματική κατάσταση φανταστική, ψεύτικη, σεβρισμένη μέσα σέ παράξενο φιλολογικό σερβίτσιο τήν ώρα πού μία θραία διήγηση άνοιγε τά πανιά της κοριτσιόστικης νοσταλγίας ήταν τó μοιραίο συμπλήρωμα της υπόκρισης, τó τελευταίο σκηνικό τού άβανταδόρικου ρόλου πούχε ό ίδιος προσφέρει στόν έαυτό του.

Κάποτε τόλμησε και σ' έναν γέρω πολύπειρο άνθρωπο, νά εκθέση τή κατάσταση της υγείας του. Κείνος όμως γρήγορα έκαμε τήν άσφαλέστερη διάγνωση και τούπε: — Άπό όσα μου λέτε βεβαιώθηκα πώς κανένas άνθρωπος δέν στάθηκε τόσο καλά όσο Σεις.

Η μελέτη τού Άνατόλ Φράνς δέν είχε πείσει πώς

Η ζωή τών καλοήρων τού Άθω θά σταθή μογαδικό ύλικό γιά ένα χιουμουριστικό έργο.

Ξερεπε κι' αυτός ειρωνικά να πλησιάζει λιγάκι τα θρησκευτικά θέματα. Και μιὰ κι' ἦτανε στὴν Ἑλλάδα ἀποφάσισε νὰ κάμει ἕνα ταξίδι στὸ Ἅγιο Ὄρος.

Θάγραφε ἕνα βιβλίο πού θάφινε ἐποχή. Ἐνα ἀληθινὸ ἀνθος ἀπιστίας, ἕνα γυμνοριστικὸ ἔργο πού θὰ τορπίλιζε ὀριστικὰ τὸ ἱερὸ βουνό! Καὶ πρὶν ἀκόμη πατήσῃ τὸ πόδι του στὸν Ἄθω ὅταν στὸ βαπόρι γνωριστικὴ μὲ κορίτσια δένδισταζε νὰ λείει κάπως ἐλεύθερα.

— Ἡ ζωὴ τῶν καλογέρων τοῦ Ἄθω θάσταθῆ μοναδικὸ περιζήσιμο γιὰ ἕνα γυμνοριστικὸ μου ἔργο.

Μὰ γιὰ νάμαστε ἀληθινοὶ πρέπει νὰ ποῦμε πὼς δὲν τὸν εἶχε σπρώξει μονάχα ἡ μελέτῃ τοῦ Φράνς στὸ κοίταγμα τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων. Καὶ κάποια ἄλλη ἀφορμὴ πὺρ βαθεῖα τὸν ὤθησε ἀσύνειδα πρὸς τὰ κεί.

Ἀπὸ πλὴν μικρὸς, κι' ἀπ' τὴ φαμίλια του εἶχε κληρονομήσει μιὰ διάθεση θρησκευτικὴ. Δὲν ἦταν ἀνησυχία, ἦταν πιότερο γοητεία πού ἀσκοῦσε πάνω του τὸ τελετουργικὸ μεγαλεῖο τῆς ἐκκλησίας μὰ πλάι σ' αὐτὸ πού μικρὸς εἶδειξε καὶ μιὰ ἀγάπη στὴ ταπεινὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν ὅταν τὴν γνώρισε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τῆς γρηῆς νόνας του.

Τόνε γήτευε πάντα ἡ θύμηση τοῦ γέρου ἀσκητῆ κι' ἐρημίτη πού πληροφορηθῆκε ἀπὸ τὸν Γκιώνη, τὸ πούλι, πὼς τὸ βουνὸ τοῦ Κίκου θά γίνῃ μοναστήρι.

Ἐβλεπε μτροστά του, σάν σὲ εἰκόνα, τὸ γέρο ἀσκητῆ νὰ βγαίνει στὸ χόραμα τοῦ ἡλίου νὰ δροσίζεται στὸ θεῖο νερὸ πού ὀδηγοῦσε ἡ θεῖα πρόνοια κι' ἀνάβλυζε μτροστὰ στὴν καλύβη του, νὰ τρώῃ τὰ ἄγρια χόρτα του ξαφνικά νάκούῃ τὴν λαλιά τοῦ ξωτικοῦ πουλιτοῦ πού καθισμένο στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ φώναζε

«Κίκου Κίκου τὸ βουνὸ
μοναστήρι θά γενῆ»

Κι' ἔγινε μοναστήρι κι' ἀπάνω στὸ μέρος κείνο βροῆκαν τὴ Παναγιά τοῦ Κίκου.

Ἀκόμα μιὰ ἀφήγησιν γιὰ ἕναν πειρατῆ πού θέλησε σὲ παλιούς καιροὺς νὰ ληστέη μὲ τοὺς συντρόφους του τ' ἀγορήτικα μοναστήρια καὶ μὲ τὴν πάτησιν στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας εἶδε παράξενη φλόγα νὰ ξεπετιέται ἀπὸ τὸ ἄμιο βῆμα καὶ μετανόησε κι' ἔγινε ἀσκητῆς κι' ἐρημίτη καὶ στὸ τέλος ὑψώθηκε ὡς τὴν ἀμυσσὴν δὲν σβῆναν ποτὲς ἀπὸ τὴ φαντασία του ὅσο κι' ἂν τις ἀφήγησες αὐτὲς τις εἶχε ἀκούσει παιδι ἀκόμη. Ἴσως αὐτὸ νάταν κι' ὁ λόγος πού τις κράτησε τόσο ζωηρὰ στὸ μνημονικὸ του κι' ἡ ἀφορμὴ πού χαράχτικαν τόσο βαθεῖα στὴν ψυχὴ του.

Κι' ὅσο κι' ἂν δείχνονταν διαφορετικὸς, κι' ὅσο δειχνόντανε σάν θεατρῖνος ἄλλο παρ' ὅτι ἦτανε εἶχε καὶ στιγμὲς πού ἔταγε τὸ ὄλο του δίχως νὰ τὸ καταλαβαίνει καὶ γινότανε αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπλὸς κι' ἀληθινὸς μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

Τὸ ταξίδι του γιὰ τὸ Ἅγιο ὄρος τὸ διατυμπα-

νισε μὲ ἀληθινὰ ξεφωνητὰ σάν κατόρθωμα ἀπιστίας, σάν ἐπιτυχία μιᾶς σατυρικῆς διάθεσης πού θάβρισκε ἀφθονο ὕλικό.

Στὸ βάθος ὅμως πιεζόνταν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς γιὰ τὸ ψέμα ποῦλεγε, γιὰτὶ κάθε ἄλλο παρὰ βαθεῖα ειρωνικὴ διάθεση εἶχε. Νὰ κοροῖ δέψη τὴ μοναχικὴ ζωὴ ἢ νὰ σατυροῖ τὸν ἀσκητισμὸ καὶ τὴν ἀγιοσύνη! Μηδὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ κἀνῃ κάτι τέτοιο; Μόνον φόβο εἶχε, μόνον δεσμὰ ἔννοιαθε στὴν ψυχὴ του καὶ τὸ κατόρθωμά του ἦτανε πὼς κοροῖδενε τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους.

Παράσταινε πὼς ἦτανε ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε πρόληψη θρησκευτικὴ πὼς δὲν τὸν δέσμευε καμιά πίστη κι' ὅμως πόσο ἄλλαζε μὲ τὴν θμῶντανε τὸ θάνατο, μολις ἀντίκρυζε τὰ κυπαρίσια τοῦ νεκροταφείου καὶ πόσο ἔννοιαθε τὸ εἶναι τοῦ ἀλυσσοδεμένο μπροστὰ στὸν αἰώνιο θεοιστῆ τῆς ζωῆς. Ποτὲς μὲ θάρρος, ὅσοις λιγοστὲς φορὲς θέλησε νὰ μιλήσῃ στὸν ἑαυτὸ του, δὲν τοῦτε καθαρά.

— Σιγαλὲ δὲν πιστεύεις. Αὔριο δὲν ἔχει.

Ἡ βαθύτερη σκέψη του πολλὰς φορὲς τοῦ ἔκανε τὸν πύρ δομῆν ἐλεγχὸ γιὰ τὰ ὅσα ἔλεγε στὸν κόσμον καὶ τὰ ὅσα ἀράδιαζε στὶς γυναῖκες. Μὰ βαθύτερη σκέψη δὲν φανέρωνε συχνὰ κι' ἔτσι ὁ ὀβλὸς του τοῦχε σιγὰ σιγὰ γίνῃ δεύτερη φύση. Τὸν ἔπαιζε τόσο φυσικὰ σάν νὰ ἦτανε ζωὴ ἀληθινὴ μὲ ῥιζες βαθεῖες πολὺ βυθιεῖς.

Αὐτὰ ὅλα δὲν σημαίνουνε πὼς ὁ Σιγαλὸς δὲ θάγραφε ἕνα ἄρθρο ἢ ἕνα βιβλίο κοροῖδευτικὸ γιὰ τ' Ἅγιο Ὄρος. Κι' αὐτὸ μτροστὸς νὰ γίνῃ ἂν ὑπῆρχε πιθανότητα τὸ βιβλίο αὐτὸ νὰ κάμῃ θόρυβο, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εὔκολα πρὸς τὸ λιμάνι τῆς προσκαίρης δόξας, νὰ τοῦ προσφῆρει τὸ λιβάνι τῆς ἀγορᾶς ἢ νὰ φέρῃ δίπλα του μερικὲς γυναῖκες γιὰ νὰ σβῦσουνε τοὺς ἀχαλίνωτους πόθους του.

Μὰ καὶ τὸ βιβλίο ἂν ἔγραφε αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ λογισθῆ γιὰ ἀπόδειξη πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος πιστεύε στὰ γραφόμενα του, οὔτε πὼς ἔγραφε βιβλίο γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ τί ἐπίστευε καὶ τί δὲν ἐπίστευε. Ἐβγαζε ἕνα βιβλίο γιὰτὶ μὲ τὸ μέσο αὐτὸ θάχε κάποιο ἀλόγημα πού τοῦ χρειαζόνταν. Τί ἔμπαινε ἡ πίστη μὲς στὴν ὑπόθεση αὐτὴ. Ὁ φόβος του κάποτε τὸν κυριεῖε μὰ κι' οἱ φόβοι του γιὰ τὸ θάνατο ξεχνιόνταν καὶ παραμερίζαν ὅταν ὁ πόθος του γιὰ τὴ γυναῖκα τὸν πλημμυροῦσε, ὅταν ἀκράτητος προχωροῦσε στὴν ἡδονὴ καὶ στὴν ἀπόλαψιν τῆ σαρκικῆς.

Κάποτες ὅμως, σὲ στιγμὴ ἀσυνείθιστης εἰλικρίνειας, τότε ὁ ἴδιος καθαρά καὶ ξάστερα στὸν ἑαυτὸ του.

— Σιγαλὲ εἰς πύρ χυδαῖος μέσα στοὺς ἀνθρώπους.

Ἦστερα ὅμως γέλασε γιὰ τὸ θάρρος του καὶ καμάρωσε τὸν ἑαυτὸ του στὸν καθρεφτῆ ποῦχε ἢ νιουλὰπα τῆς κάμαράς του. (Ἀκολουθεῖ)

ΤΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ

Ἡ φιλοσοφία τῆς Νεώτερης Ἱστορίας
κατὰ τὸ ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦΦ

Ὁ ρασιοναλιστικὸς κριτικισμὸς εἶναι ἕνα φιλολογικὸ εἶδος πού ἀκμάζει σὲ περιόδους δημιουργικῆς παρακμῆς. Σήμερα ἔχομε τὴ δικτατορία αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὄχι μονάχα στὴ φιλοσοφία καὶ στὴν τέχνη ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν ἱστορία.

Τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀναλυτικὸ, ἀποσυνθετικὸ. Δὲν ξέρω ἂν ἡ ἀποσύνθεσι τῶν πραγμάτων τὸ ἀποπνέει ἢ ἂν αὐτὸ, σάν ἕνα φύραμα, προκαλεῖ τὴν ἀποσύνθεσι. Τὸ βέβαιον εἶναι πὼς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας καθὼς καὶ στὴ φύσιν ἡ ἀποσύνθεσι εἶναι κανονικὸ καὶ ἀναγκαῖον φαινόμενο, εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἀναδημιουργίας. Ἡ ἀποσύνθεσι, ἐξ ἄλλου, δὲν προχωρεῖ πέρα ἀπὸ ἕνα ὄριο, τόσο στὸ φυσικὸν κόσμον ὅσο καὶ στὸν πνευματικόν, δὲν καταστρέφει τὰ στοιχεῖα καὶ τίς θεμελιώδεις ἀρχὰς οἱ ὁποῖες συνθέτουνε τίς ἀπειρες μορφὲς τῆς φυσικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Διαλύει καὶ ἐξαφανίζει διάφορες ὀργανωμένους μορφὰς καὶ συστήματα ἰδεῶν, ὅταν οἱ μορφὲς καὶ τὰ συστήματα αὐτὰ παύσουνε νὰ εἶνε δημιουργικά, νὰ ἀφομοιώνουν, νὰ ἀναπτύσσονται, νὰ συνθέτουνε καὶ νὰ ἐνεργοῦνε, ὅταν ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ ψευτιά ὑποσκάψουν τὴν ὀργανικὴ καὶ λειτουργικὴ τους ἐνότητα καὶ ἁρμονία.

Γι' αὐτὸ πλάι στὸν τέτοιο κριτικισμὸν ἔχομε τὴ δημιουργικὴ κριτικὴ, ἐκείνην πού ξεσκεπάζει τὴ ψευτιά καὶ δείχνει τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ζωῆς. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἄλλοτε στάθηκε μοναδικὸν ἀνθισμα μεγάλης ἐποχῆς, ἄλλοτε προδρομικὸν στοιχεῖον μεταγενέστερης ἀληθινῆς δημιουργίας.

Στὴν ἐποχὴν μὲς ἡ ἀποσύνθεσι τῶν πνευματικῶν συστημάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἀξιών ἔχει προχωρήσει πολὺ καὶ βρίσκεται σχεδὸν στὸ τέλος τῆς, δηλαδή στὸν ἀποχωρισμὸν τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατασκευάζεται καθε ἱστορικὴ ἀξία καὶ καθε πνευματικὸν ἔργον. Οἱ παλιὲς μορφὲς σπάζουν καὶ θὰ ἀπομείνῃ ἄμορφη οὐσία ἐτοιμὴ νὰ περιβληθῆ νέες μορφὲς. Ἡ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποῖα ξετυλίγεται αὐτὸ τὸ δράμα τῆς ἀποσύνθεσης μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθρω-

πότητας ἔχει κατατῆση φοβερὰ ἀποπνικτικῆ. Ὁ κόσμος ἀγωνιᾷ μέσα σὲ τέτοιον ἀτμόσφαιρα. Ἐνας σοφὸς ὅπως ὁ Νικόλας Μπερντιάεφφ, πού ἀνήκει σ' ἐκείνους πού προσπαθοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν πορεία τοῦ φαινομένου τῶν ἱστορικῶν ἀπασυνθέσεων, νὰ γνωρίσουν τὴν πνευματικὴ οὐσία, πού ἐπιχειροῦν νὰ προβλέψουν τὰ ἐπικείμενα γεγονότα, ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ πὼς καὶ γιὰτὶ γίνεται ἡ ἀποσύνθεσι τῆς νεώτερης μᾶς ἱστορίας, πότε καὶ πὼς θὰ τελειώσῃ. Τὸ τελευταῖον ἔργο του «**Ενας Νέος Μεσαίωνας**» εἶνε κάτι περισσότερον ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ κριτικὴ τῆς σύγχρονης ἱστορίας, ἀπὸ μιὰ περιγραφή τῶν αἰτίων τῆς ἀποσύνθεσης τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου: Σ' αὐτὸ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴ σύνθεσιν τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου.

Ἡ νεώτερη ἱστορία εἶχε ἀρχίσῃ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης. Τώρα βλέπομε τὸ τέλος τῆς Ἀναγέννησης καὶ τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας ἱστορικῆς περιόδου. Ὅλες οἱ συνθήκες ἀλλάξανε, ἀλλάξε ὁ **τόνος** τῆς ἱστορίας. Τὸ τέλος τῆς Ἀναγέννησης εἶνε τὸ τέλος τοῦ οὐμανισμοῦ πού ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ τῆς βάσις. Ὁ οὐμανισμὸς δὲν ἦτανε μονάχα ἕνα ξαναζωντάνεμα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, μιὰ νέα ἠθικὴ καὶ μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κίνησις ἦτανε ἀκόμα ἕνα ὀλωσδιόλου νέο αἶσθημα τῆς ζωῆς, μιὰ νέα σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν κόσμον.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἀναγέννησις δημιούργησε ὑπέροχα ἔργα. Ἀλλὰ τότε ὁ ἀνθρώπος ἦτανε ἀκόμα κοντὰ στὶς πνευματικὲς πηγὰς τῆς ζωῆς του. Ὁ οὐμανισμὸς ἀντλοῦσε ἀπὸ δυὸ πηγὰς: τὴν ἀρχαιοτητα καὶ τὸ χριστιανισμὸν.

Ἡ Ἀναγέννησις ἐξ ἄλλου εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα καὶ τὰ πρῶτα τῆς κίνησιν ἦτανε καθαρά Χριστιανικά. Ἡ μεσαιωνικὴ ψυχὴ ἔννοιασε τὴ θέλησιν τῆς δημιουργίας, καὶ στοὺς δημιουργικοὺς τῆς τρόπους βλέπομε τὴν σχέση τῆς μὲ τὴ Φύσιν, μὲ τὴν ἀνθρώπινη σκέψιν, μὲ τὴ τέχνη, μὲ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ. Στὸ 12ο καὶ στὸ 13ο αἰῶνα ἐκδηλώνεται ἡ δημιουργικὴ θέ-

λψη στην άνθηση της άγιωσύνης που είνε τὸ ψηλότερο σημάδι ὅπου μπορεῖ νὰ φτάξῃ τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἀνάπτυξη τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας. Ἡ μεσαιωνικὴ ἀναγέννηση ἐμπνέει τὴ γοτθικὴ τέχνη καὶ τὴν τέχνη τῶν ἀρχαϊκῶν (Primitifs). Ὁ Δάντε καὶ ὁ ἅγιος Φραγκίσκος, ὁ Ἰωακείμ ντὲ Φλόρε καὶ ὁ ἅγιος Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης, ὁ Τζιόττος, καὶ ὁ ἅγιος Δομένικος, νὰ ἡ ἀληθινὴ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργικότητος. Ὁ 13ος αἰῶνας εἶνε κατὰ τὸν Μπερντιάεφ ἡ πιὸ μεγάλη ἐποχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας, ὁ κολοφῶνας τῆς.

Ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα ἀρχίζει ὁ διχασμὸς καὶ ἡ σύγκρουση τῶν χριστιανικῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν ἀρχῶν. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ σύγκρουση βγαίνουν μεγάλα ἔργα, τὰ κλασσικὰ ἔργα τοῦ 15ου αἰῶνα. Ὅλα ὅμως τὰ ἔργα αὐτὰ εἶνε σημαδεμένα ἀπὸ τὸ χριστιανισμό, εἶνε φαινομενικὰ κλασσικά, γιατί τίποτα τὸ πραγματικὰ κλασσικὸ, τὸ τέλει δὲν εἶνε δυνατὸ νὰ δημιουργηθῇ μέσα στὸ χριστιανικὸ κόσμῳ πού ἔχει τὴ συναίσθηση τῆς ἀτέλειας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τέχνη τοῦ 16ου αἰῶνα καταντᾷ πιὰ ἀκαδημαϊσμός χωρὶς ζωὴ. Ὁ διχασμὸς ἔφερε τὴν κατὰπτωση, τὴν ἀποσύνθεση τῆς Χριστιανικῆς ψυχῆς.

Ἡ Ἀναγέννηση ἂν καὶ δημιούργησε μιὰ νέα *κουλτοῦρα*, μιὰ νέα ἱστορία μὲ βάση τῆς δημιουργίας αὐτῆς τὴν *ἀνθρώπινη ἐλευθερία* ἐκλινε μέσα τῆς ὅτι χρειαζότανε γιὰ νὰ τινάχθῃ στὸν ἀέρα. Ἐλευθέρωσε τὶς δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ πραγματοποίησε τὴ πιὸ ὑψηλὴ ἐκδήλωση τῆς τέχνης του. Σ' αὐτὸ εἶχε δίκιο. Ἀλλὰ ἡ ἴδια ἔφερε τὴ διαίρεση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς πνευματικὰς πηγὰς τῆς ζωῆς ἀρνήθηκε τὸν πνευματικὸν ἀνθρώπο πού εἶνε δημιουργικὸς γιὰ νὰ βάλῃ στὴ θέση του τὸ φυσικὸ ἀνθρώπο, σκλάβο τῆς ἀνάγκης καὶ στεῖρο. Ὁ θρίαμβος τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου στὴ νεώτερη ἱστορία κατέληξε στὴ δημιουργικὴ στερότητα, δηλαδὴ στὴ συντέλεια τῆς Ἀναγέννησης, στὴν αὐτοκαταστροφὴ τοῦ οὐμανισμοῦ.

Κατὰ βῆθος ἡ νεώτερη ἱστορία ἦτανε μιὰ διαλεχτικὴ *αὐτοαποκάλυψη* πού κατάντησε στὴν ἀρνήση τῶν ἰδίων ἀρχῶν πού τὴ δημιούργησαν. Ὁ οὐμανισμὸς ἦτανε ἡ πίστη τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτὸ του, στὴν αὐτονομία τῶν δημιουργικῶν του δυνάμεων. Ἡ πίστη αὐτὴ κλονίστηκε βαθειὰ καὶ σβύστηκε. Ὁ οὐμανισμὸς ἀντὶ νὰ τονώσῃ ἐξασθένησε τὸν ἀνθρώπο—αὐτὴ εἶνε ἡ παράδοξη λύση τῆς

νεώτερης ἱστορίας. Μέσα στὴν αὐτοβεβαίωση ὁ ἀνθρώπος ἔχασε ἀντὶ νὰ βρῇ τὸν ἑαυτὸ του. Ἄν ὁ ἀνθρώπος μπῆκε στὴ νεώτερη ἱστορία γεμάτος ἐμπιστοσύνη στὶς ἀτομικὰς του δυνάμεις καὶ νόμισε στὴν ἀρχὴ πὼς τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται στὸν κόσμῳ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὴν τέχνη του πού δὲ γνωρίζει ὄρια, σήμερα βγαίνει γιὰ νὰ βαδίσῃ σὲ μιὰ νέα ἀγνωστὴ ἐποχὴ ἀποκαρδιωμένος χωρὶς αὐτοπεποίθηση, κινδυνεύοντας νὰ χάσῃ τελειωτικὰ τὴ προσωπικότητά του.

Οἱ φάσεις πού ἔλαβε ὁ οὐμανισμὸς στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 20ου ἀντιστοιχοῦν μὲ τὴ τελειωτικὴ ἐξαφάνιση τῆς Ἀναγέννησης. Ὁ ἀνθρώπος ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀπομόνωση στὴν ὁποία τὸν ἔριξε ἡ οὐμανιστικὴ ἐποχὴ ἐπινοεῖ παραποιήσεις τῆς πνευματικῆς κοινωνίας καὶ τῶν πνευματικῶν δεσμῶν, δημιουργεῖ ψεύτικες ἐκκλησίες καὶ κατασκευάζει ψεύτικους θεοὺς.

Οἱ φάσεις αὐτὲς εἶνε ὁ ἄκρος ἀτομικισμὸς καὶ ὁ κοινωνιολογισμὸς. Καὶ στὸν ἕναν καὶ στὸν ἄλλον ἡ ἀτομικότητα τοῦ ἀνθρώπου κινδυνεύει, ὁ ἀνθρώπος φεύγει ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον καὶ χάνεται μέσα στὸ ἀφηρημένον.

Δυὸ μεγάλες φυσιογνωμίες ἐκπροσωπήσανε τὶς δυὸ αὐτὲς φάσεις: τὸν ἄκρο ἀτομικισμὸ ὁ Νίτσε, τὸν ὀμαδισμὸ ὁ Μάρξ. Καὶ οἱ δυὸ κορυφαῖοι ἀντιουμανιστὲς, ἀντιανθρωπιστὲς.

Ὁ Νίτσε δημιουργεῖ ἕναν ἀπάνθρωπο τύπο ὑπερανθρώπου γιὰ νὰ πάρῃ τὴ θέση τοῦ χαμένου Θεοῦ. Ὁ Μάρξ ἀρνιέται τὸν ἀνθρώπο ὡς πρόσωπο μὲ ἐσωτερικὴ ζωὴ, τὸν βλέπει ὡς μόνάδα ἐνὸς συνόλου πού ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ χαμένο Θεό. Ἔτσι ὁ οὐμανισμὸς κατάντησε ἀντιανθρωπισμὸς.

Ἡ Ἀναγέννηση φιλοδόξησε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὰ ὀργανικὰ δεσμὰ του ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν λύσῃ τὸν κατακομμάτιασε καὶ μὲ τὰ κομμάτια αὐτὰ ξανάφτιασε ἕναν ψεύτικον, ἕναν μηχανικὸν ἀνθρώπο. Ὁ ἀνθρώπος πού μᾶς κληρονόμησε ἡ Ἀναγέννηση ἔχει χάσῃ τὴν ὀργανικὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τέχνη τὸν μετέβαλε σὲ κύβους, ἡ ἐπιστήμη σὲ μηχανή, ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀποχώρησε τὴ ψυχὴ σὲ δυνάμεις καὶ τὴ γνώση σὲ κατηγορίες. Ἡ ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου καταστράφηκε.

Ἡ ἐποχὴ μᾶς χαρακτηρίζεται ἰδιαίτερα γιὰ τὶς Μαρξιστικὰς τῆς τάσεις. Ἐχουνε ἐπηρεάσει ὄχι μόνον τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν οικονομικὴν ζωὴ, ἀλλὰ ὅλην τὴ σύγχρονη κουλτοῦρα, ὅλη τὴ σύγχρονη ἠθικὴ. Ἀντιπροσω-

πεύουνε ἕνα ὀρισμένο αἰσθημα τῆς ζωῆς. Ὁ Μαρξισμὸς δὲν εἶνε παρὰ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ ἀτομικισμοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς ἀποσύνθεσής του. Μαρξισμὸς καὶ ἀτομικισμὸς εἶνε ἐξ ἴσου ἐχθρικοὶ στὴν ὀργανικὴ ἐννοια τοῦ κόσμου. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα συμπτώματα τοῦ τέλους τῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ δημιουργικὴ αὐτοβουλία ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴ καὶ ὀργανωμένη ὀμαδικὴ ἐργασία, ὁ ἀνθρώπος ὑποτάχθηκε στὶς μάζες. Ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου ἔπαυε ἐκλειψῆ ἀπὸ τὸ φάντασμα ἐνὸς ἀπρόσωπου ὀμαδισμοῦ. Ὅταν τὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες πιάνει ἡ δίψα τῆς ἰσότητος τότε πέρνει τέλος κάθε εἶδος Ἀναγέννησης, κάθε δημιουργία. Τὸ πάθος τῆς ἰσότητος κλείνει μέσα του τὸ φθόνος. Στὴν ἀδυναμία του νὰ αἰσθανθῇ ὁ ἀνθρώπος τὴν ἐνότητα τῆς ὑπαρξῆς του, προσπαθεῖ νὰ ἀρνήθῃ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἄλλου μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἰσότητος.

* *

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πὼς ἡ ἐποχὴ μᾶς εἶνε τὸ τέλος τῶν νεώτερων χρόνων καὶ ἡ ἀρχὴ ἐνὸς νέου μεσαίωνα. Ἡ ἐποχὴ μᾶς ἀποτελεῖ μετάβαση ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμὸ τῶν νεωτέρων χρόνων σὲ ἕναν μεσαιωνικὸ παραλογισμὸ ἢ σὲ ἕνα μεσαιωνικὸ *ὑπερορθολογισμὸ*. Μπαίνομε σὲ μιὰ νύχτα ἢ νύχτα ἀνήκει περισσότερο στὴ μεταφυσικὴ, στὴν ὀντολογία παρὰ ἡ μέρα. Ὅλη ἡ ἐννοια τῆς ἐποχῆς μᾶς ποῦνε τόσο ὀδυνηρὴ γιὰ τὴ πρακτικὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων συνίσταται στὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀβύσσου τοῦ ὄντος, στὴν ἀντιμετώπιση τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ζωῆς.

Πρέπει νὰ νοιώσωμε βαθειὰ πὼς εἶνε ἀδύνατο νὰ ξαναγυρίσωμε στὸ προπολεμικὸ καθεστῶς γιατί οἱ συνθήκες ἀλλάξανε ὀλότελα. Ὅλοι οἱ τρόποι τῆς σκέψης καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν πιὸ *προοδευτικῶν* καὶ *ἐπαναστατικῶν* ἀνθρώπων τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20ου αἰῶνα ἔχουνε ἀπελπιστικὰ παλιώσει ἔχουνε χάσῃ τὴ σημασία τους γιὰ τὸ παρὸν καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ τὸ μέλλον. Ὅλοι οἱ ὄροι, ὅλες οἱ λέξεις, ὅλες οἱ ἐννοιες πρέπει νὰ ἀνανεωθοῦνε, νὰ πάρουνε μιὰ πιὸ βαθειά, πιὸ ὀντολογικὴ σημασία. Σὲ λίγο θ' ἄνε ἀδύνατο νὰ καταφεύγῃ κανένας σὲ μερικὰς λέξεις καὶ ἐννοιες, ἀποδίδωντάς τους τὴ παλιὰ τους σημασία. Ὅροι ὅπως ἡ «πρόοδος» καὶ ἡ «ἀντίδραση» θ' ἀποκτῆσουν τώρα τὴν ἀληθινὴ, τὴν ὀντολογικὴ τους σημασία. Ἦρθε ὁ καιρὸς γιὰ ὅλους νὰ μάθουνε ἂν ἡ «πρόοδος» ἦτανε μιὰ πραγματικὴ πρόοδος ἢ ἂν ἦτανε, ἀντίθετα, μιὰ «ἀντίδραση» στὴν ἐννοιαν τοῦ σύμπαντος, στὶς αὐθεντι-

κὲς βάσεις τῆς ζωῆς. Ὁ νομικὸς τυπικισμὸς, ἡ ὀρθολογιστικὴ καὶ ἐμπειρικὴ φιλοσοφία, ὅλοι αὐτοὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἀτομικιστικοῦ πνεύματος, τῆς οὐμανιστικῆς αὐτοβεβαίωσης χάσανε τὴν ἀρχικὴ τους σημασία. Αὐτὸ εἶνε δηλωτικὸ τοῦ τέλους τῆς ἡμέρας πού λέγεταὶ νεώτερη ἱστορία. Τὴν ὄρα τοῦ ἡλιογέρματος, τὴν ὄρα τῆς δύσης ὅλες οἱ μορφὲς χάνουνε τὴν ἀκρίβεια τῶν γραμμῶν τῶν ὁ ἀνθρώπος βρίσκεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸ Θεό, μπαίνει σὲ μιὰ οἰκουμένη ἀτμόσφαιρα.

Ὁ ἀνθρώπος δὲν θ' ἀπιστεῖ πιὰ πὼς εἶνε αὐτάρκης ἐπειδὴ ἀπόκτησε τὴν ὀρθολογιστικὴ σκέψη, τὴ λαϊκὴ ἠθικὴ, τὸ δίκαιο, τὶς φιλελεύθερες ἀρχές, τὴ δημοκρατία καὶ τὸ κοινοβούλιο. Ὅλα αὐτὰ δὲν κάνουνε ἀντίθετα, παρὰ νὰ φανερώουνε τὴ σοβαρὴ διένεξη πού συνταράζει τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ἔλλειψη ἐνιαίου πνεύματος. Δὲν εἶνε παρὰ τρόποι νομιμοποίησης τῆς ἀσυμφωνίας καὶ ὑποθέσεις περὶ ἀνυπαρξίας ἢ ἀγνοσίας ἢ σχετικότητας τῆς ἀλήθειας. Τὸ ἄλλο εἶνε ἡ σύγχρονη οὐμανιστικὴ δημοκρατία παρὰ ἡ ἀναγνώριση στὸν ἀνθρώπο τοῦ δικαίου καὶ νὰ πλανιέται, καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἀλήθειας στὴν τύχη τῆς πλειοψηφίας;

* *

Δὲν θέλομε νὰ ποῦμε πὼς σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ἔγινε τίποτα γιὰ τὴν αἰωνιότητα, πὼς ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἦταν παράλογη. Αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε γιὰ καμμιά ἐποχὴ τῆς ἱστορίας. Δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τύχης ἢ ὑπαρξῆ τῆς νεώτερης ἱστορίας. Ἦτανε ἕνα μεγάλο πείραμα ἐλευθερίας. Δὲν πρέπει νὰ παρανοήσωμε ἕνα Ντὰ Βίντσι καὶ ἕνα Μιχαὴλ Ἀγγελο, ἕνα Σαϊκσπῆρο καὶ ἕνα Γκαῖτε, οὔτε τὸς ἄλλους κήρυκες τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Ἡ οὐμανιστικὴ αὐτοβεβαίωση πλούτισε τὸν ἀνθρώπο. Ὁ νέος Μεσαίωνας θ' ἀλάβῃ ὑπ' ὄψει του τὴν πείρα αὐτὴ τῆς ἐλευθερίας πού μᾶς ἔδωσε ἡ νεώτερη ἱστορία μὲ ὅλα τὰ πραγματικὰ ἀποκτῆματα πού τῆς ὀφείλομε στὸ κόσμῳ τῆς συνείδησης, καθὼς καὶ τὴ μεγάλη ψυχικὴ ἐκλέπτυνση. *Ἡ πείρα τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ξαναγυρίσωμε στὸν παλιὸ Μεσαίωνα μόνον ἕνας νέος Μεσαίωνας εἶνε δυνατὸ νὰ ἐρθῇ. Ὅπως ὕστερα ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ πείρα δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ μιὰ ἐπάνοδος στὴ κατάσταση τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀλλὰ ἔγινε ἡ ἀναγέννηση ἐκείνη πού ἀντιπροσώπευε μιὰ πολυσύνθετη συνένωση εἰδωλολατρικῶν καὶ χριστιανικῶν στοιχείων, ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τὴ νεώτερη ἱστορικὴ*

πειρα ὁ νέος Μεσαίωνα δὲν μπορεῖ νὰ μὴ περιλάβῃ καὶ ἀφομοίωσῃ μερικὰ στοιχεῖα τῆς ἀναγέννησης.

Ἡ ἐποχὴ στὴν ὁποῖα ζοῦμε εἶνε ἐποχὴ ἔσκαπτάσματος· δείχνει τὰ πράγματα γυμνά. Κυττάξετε τὸν οὐμανισμό ἀπογυμνωμένο πού φανερώνει ὅτι ἡ οὐδετερότητα στὰ ζητήματα πού ἔχουε βαθυτέρα θρησκευτικὴ καὶ μεταφυσικὴ οὐσία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Ἐνα τέτοιο πρόβλημα δὲν εἶνε ζήτημα ἰδιωτικὸ ἀλλὰ ὁμαδικό. Μιὰ ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶνε ὁ κομμουνισμός. Ἐχει καταργήσῃ τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴν λαϊκὴ ἐλευθερία τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ὑποταγὴ ὅλης τῆς κοινωνίας σὲ μιὰ θρησκεία. Αὐτὴ εἶνε ἡ τεραστία σημασία τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἄπ' αὐτὸ φαίνεται πὼς ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς νεώτερης ἱστορίας πὼς ἀνταποκρίνεται σ' ἕνα σύστημα ὀλοσδιόλου ἄλλο πού εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ ὀνομάσωμε μεσαιωνικό.

Στὴν ἐποχὴ πού μπαίνομε, ἡ ζωὴ, σ' ὅλες τῆς τῆς ἐκδηλώσεις θὰ ὑπαχθῇ σ' ἕνα ἀγῶνα. πού στὸ βᾶθος του, θὰ εἶνε ἀγῶνας ἀντιθέτων θρησκευτικῶν ροπῶν. Ὁ ρωσικὸς κομμουνισμὸς μὲ τὸ θρησκευτικὸ δρᾶμα πού κάνει ἀνήκει πιά στὸ νέο Μεσαίωνα καὶ ὄχι στὴ παλιὰ νεώτερη ἱστορία.

Ἡ Ρωσία ἄλλωστε—καὶ σ' αὐτὸ συνίσταται ἡ μοναδικότητά τοῦ ριζικοῦ τῆς—δὲν ἔλαβε ποτὲ ὀλόκληρη τὴν οὐμανιστικὴ κουλτοῦρα τῶν νεωτέρων χρόνων, τὶς ὀρθολογικὲς θεωρίες, τὴν τυπικὴ λογικὴ καὶ τὸ τυπικὸ δίκαιο. Ἡ Ρωσία ποτὲ δὲ βγήκε ὀλόκληρα ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα, καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς χωρὶς μεταβατικὴ περίοδο πέρασε ἀπὸ τὸν παλιὸ στὸ νέο Μεσαίωνα. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο στὴν μετὰβαση ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἱστορία στὸ νέο Μεσαίωνα ἡ Ρωσία ἔχει ἕνα ὅπως διόλου ἰδιαιτέρο ρόλο· θὰ συγκροτήσῃ ἴσως τὸ ἀντιχριστιανικὸ μέτωπο ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ δημιουργήσῃ μίαν οὐμανιστικὴ δημοκρατία καὶ μιὰ λαϊκὴ καὶ οὐδέτερη κουλτοῦρα.

* *

Ὅλο τὸ οικονομικὸ σύστημα τοῦ καπιταλισμοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ καταστρεπτικὴ καὶ τὴν ἀχαλίνωτη πλεονεξία τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴν ἐξασθένιση τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τῆς πίστεως. Μιὰ τέτοια πλεονεξία δὲν μποροῦσε νὰ ἀναπτυχθῇ παρὰ μέσα σὲ μιὰ κοινωνία πού εἶχε ἀπαρνηθῇ τὴν ἀσκητικὴ σχεδὸν λιτότητα γιὰ νὰ παραδοθῇ ὀλόκληρα στὶς ἀπολαύσεις. **Εἶνε φανερὸ πὼς ὁ καπιταλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ**

σὰν ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη οἰκονομία. Εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς κοσμικοποίησης τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ σύστημα ἔχει παραβίασῃ τὴν ἱεραρχία τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ ὕψιου στὸ πνευματικὸ.

Ὁ Μαρξισμὸς εἶνε ἡ φυσικὴ συνέπεια τοῦ βιομηχανο-καπιταλιστικοῦ συστήματος. Οἱ κομμουνιστὲς κληρονομήσανε ἀπὸ τὴ καπιταλιστικὴ κοινωνία τὸν ὕλισμό τῆς, τὸν ἀθεϊσμό τῆς, τὰ ἐπιπόλαια «φῶτά τῆς», τὴν ἐχθρότητά τῆς, πρὸς ὅ,τι πνευματικὸ, τὸν πόθο τῆς καλοζωίας, τῆς ἀπόλαυσης, τὴν ἐπιδίωξη τῶν ἐγωϊστικῶν συμφερόντων, τὴν ἀνικανότητα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ συγκέντρωσή. Ὁ κομμουνισμὸς εἶνε ὁ καρπὸς τοῦ καπιταλιστικοῦ δέντρου.

Ἐνα γεγονὸς ἀδιαφιλονέητο εἶνε πὼς στὴ νεώτερη ἱστορία πού εἶνε περίφανη γιὰ τὶς προόδους τῆς τὸ κέντρο τῆς βαρύτητας τῆς ὑπαρξῆς μετατέθηκε ἀπὸ τὴν πνευματικὴ σφαῖρα στὴν ὕλικήν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ στὴν ἐξωτερικὴ. Οἱ μάζες δὲν ἔννοοῦνε πιά τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ θάνατο σὰν ἕνα ἱερὸ σύμβολο.

Τὸ τέλος ὅμως αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἔφτασε. Πολλὰ σημάδια τὸ ἐξαγγέλλουν. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἦτανε ἔργο τοῦ βιομηχανο-καπιταλισμοῦ καὶ σήμερα ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ πολιτισμένου κόσμου δὲ τρέφει καμμιά συμπάθεια στὸ σύστημα πού γέννησε τοὺς διάφορους ἱμπεριαλισμούς. Ἡ καπιταλιστικὴ Εὐρώπη καταστράφηκε ἀπὸ τὸ μιλιταρισμὸ τῆς. Ὡς χθὲς, οἱ ἐργαζόμενες τάξεις ζούσανε μέσα στὸ λήθαργο τοῦ βιομηχανικοῦ συστήματος. Ὑστερα ἀπὸ τὶς καταστροφὲς τοῦ πολέμου ἔφυγε ὁ λήθαργος. Θᾶνε δύσκολο στὸ ἐξῆς νὰ ἐξαναγκάσῃ κανένας τοὺς λαοὺς νὰ ἐργάζονται κατὰ τὸ σύστημα πού βασιλευε στὶς καπιταλιστικὲς κοινωνίες. Ἡ ἱερότητα τῆς ἐργασίας ἔχει καταπατηθῇ καὶ διαφθαρή ἀπὸ τὸ καπιταλισμὸ καὶ ὁ κομμουνισμὸς εἶνε ἀνίκανος νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ. Γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ ζήσουνε οἱ χρεωκοπημένοι λαοὶ θὰ ἀναγκαστοῦνε ἴσως νὰ ἀλλάξουνε δρόμο, νὰ περιορίσουνε τὶς ἐπιθυμίες τους καὶ τὶς ἀνάγκες τους, νὰ κάνουν τὴ ζωὴ τους λιτὴ, νὰ ἀκολουθήσουνε δηλαδὴ ἕνα νέο ἀσκητισμὸ. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς πρέπει νὰ περιορῶνῃσουνε τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἐφευρετικὰ τάλαντα τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ πὼς πρέπει νὰ τὰ ἐκτιμῶσινε στὴν ἀξία τους καὶ νὰ τὰ διαθέσουνε ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ (LE GRECO)

Ἡ Πινακοθήκη μας ἀπόκτησε τελευταῖα δύο ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου τοῦ μεγάλου Greco.

Εἶνε ἕνα γεγονὸς πού ἀξίζει νὰ πανηγυρισθῇ.

Ἡ τύχη τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ δὲν εἶνε βέβαια πρωτοφανής.

Πόσοι καλλιτέχνες δὲν εἶχαν τὴν ὥρα τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς φήμης ἐν ὅσῳ ζοῦσαν κ' ἔπειτα γιὰ χρόνια πολλά, αἰῶνες ὀλοκλήρους, σβύνει καὶ τὸ ὄνομά τους ἀκόμη ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων ὡς πού νᾶρθῃ ἡμέρα τῆς ἀποκατάστασης, τῆς τελικῆς δικαιοσύνης.

Ἡ ἔσφαξη μ' ὅλα, ταῦτα ἀνατολὴ καὶ

τοῦ ἀνθρώπου. Ἴσως νὰ ἀναγκαστοῦμε νὰ ξαναγυρίσωμε στὴ φύση, στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία καὶ στὶς τέχνες.

Ἡ πόλη πρέπει νὰ προσεγγίσῃ στοὺς ἀγρούς, οἱ ἀνθρώποι πρέπει νὰ ἐνωθοῦνε σὲ οικονομικὰ σωματεῖα. Ἡ συνεργασία πρέπει νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ συναγωνισμό. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας θὰ διατηρηθῇ στὴν ἀσάλευτη βᾶση τῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ περιορισθῇ. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν πιά ἡ τεραστίες ἀτομικὲς περιουσίες τῶν νεωτέρων χρόνων. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη ἡ ἰσότητά ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ πεινασμένοι καὶ οἱ δυστυχημένοι πρέπει νὰ ἀποχτύπουμε μὴ κουλτοῦρα πῶς ἀπλή καὶ πῶς στοιχειώδη ὕλικά, καὶ πῶς πολυὺνθητη πνευματικά.

Τὸ τέλος τοῦ καπιταλισμοῦ εἶνε τὸ τέλος τῆς νεώτερης ἱστορίας καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν ὅσῳ νέου Μεσαίωνα. Ἡ μεγαλειώδης ἐπιχείρησή τῶν νεωτέρων χρόνων εἶνε χαμένη ὑπόθεσις. Ἀλλὰ πρὶν ἐκλείψῃ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς θὰ ὠθήσῃ τὸ πείραμά του ὡς τὸ ἄκρα, ὡς τὴ μαύρη μαγεία, ὅπως κάνει ὁ κομμουνισμὸς...

Στὸ ἐπόμενο θὰ δοῦμε πὼς ὁ Μπερντιέσφ βλέπει τὸ νέο Μεσαίωνα καὶ τὶ ρόλο παίξει ἡ Ρωσία στὴν τεραστία μεταμόρφωσή τῆς ἐποχῆς μας.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

τὸ μεσουράνημα τῆς δόξας τοῦ Greco, γεγονότα πρόοφατα, σημερινά, πέρνουν ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα καὶ σημασία ὅταν συνταιριασθοῦν μὲ τὴ ριζικὴ ζωγραφικὴ ἐπανάσταση τῶν τελευταίων καιρῶν. Δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μόδα ἢ ὁμοφωνία μὲ τὴν ὁποία σχεδὸν οἱ νέοι ζωγράφοι αὐτὸν ἀναγνωρίζουν κ' ἐπικαλοῦνται, γιὰ τὴν κανένας ἀπὸ τοὺς μεγάλους δασκάλους, ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση κ' ἐδῶ δὲ φαίνεται νάχη δονηθῇ ὅσο ὁ Greco ἀπὸ ἀνησυχίες τόσο ὅμοιες μὲ «εἶνε» πού μᾶς βασανίζουν καὶ μᾶς ἐμπνέουν.

Θὰ ἦταν τολμηρὸ νὰ συμπεράνομε ὅτι ὁ Δομένικος Θεοτοκόπουλος προαισθάνθηκε τὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ ἀτομικὸς, ἰδιόρρυθμος αὐτὸς ὁ ζωγράφος θὰ ἦταν βέβαια κάπως ἕξενος πρὸς τὸ σύγχρονό του περιβάλλον. Ὅμως οἱ μεγαλοφυῖες τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι πάντα σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὸν πολὺν κόσμον. Ἀφοῦ καὶ σήμερα ἀκόμη ἡ θετικιστικὴ κριτικὴ γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ ὠρισμένες ἀλλοκοτιές, ἐξωτερικὲς ἄλλως τε, τοῦ ζωγραφικοῦ του τρόπου, τὰ στενόμακρα σώματα καὶ τὰ ἐλλειψοειδῆ κεφάλια, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Greco ἔπασχε. Μάνο πού δὲ συμφωνοῦν στὸ εἶδος τῆς ἀρρώστειας κ' ἄλλοι τὸν θέλουν διανοητικὰ ἀρρωστο κ' ἄλλοι μονάχα στὰ μάτια. «Ὑπερμετρωπικὸς ἀστιγματισμὸς» λέγει ἡ διάγνωσή του.

Μιὰ ματιὰ στὴ ζωὴ του θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ καταλάβουμε καλλίτερα ποιοὶ εἶνε ἀκριβῶς οἱ δεσμοὶ του μὲ τὴν ἐποχὴ του, ποιά καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα ἐδανίστηκε ἀπ' αὐτὴν καὶ πόση εἶνε ὁ προσωπικὴ του προσφορά, ἡ ἀτομικὴ δημιουργία τῆς μεγαλοφυΐας του.

Εἶχανε περὶ ὅτι δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια πού καὶ τὸνομά του ἀκόμα ἦταν λησμονημένο. Εἶναι ἄνωστο ἂν ποτὲ, οἱ σύγχρονοί του στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἰσπανία κατόρθωσαν νὰ μάθουν αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτο καὶ δυσκολοπρόφερτο γιὰ κείνους ὄνομα πού ἐπέμενε νὰ γράφῃ ἑλληνικὰ πάντα μὲ

πολύπλοκα συναπλέγματα της βυζαντινής γραφής, που θάτανε γριφος για τους αλλογλώσσους. Μά μήπως και στην στάση του αυτή δεν πρέπει να διακρίνουμε όχι μονάχα εθνική υπερηφάνεια αλλά και κάποια

Ο "ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ", είνε τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Θεοτοκοπούλου πὸ ἀπέκτησε ἡ Ἑθνικὴ Πινακοθήκη.
Ἡ Διεύθυνση τῆς Πινακοθήκης ἀφοῦ ἐξακριβώσε τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου ἀπὸ ἰσόφους πραγματογνομιστῶν τῶν σπουδαιότερων εἰδικῶν, εἰσηγήθηκε εἰς τὸν ἑλληνοφιλὸν γὰρ τότε καὶ Ὑπουργό, τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μιχαλακόπουλον τὴν ἀγορὰ τοῦ πίνακα. Ἡ ἀπαιτούμενὴ πίστωση πὸν ὑπερέβαινε τὸ ἑκατομμύριον ψηφίστηκε κ' ἔτσι τὸ ἔργο ἀγορεύθηκε ἀπὸ τὸν Κασσίρη, τὸ γνωστὸ γερμανὸ φιλότεχνο καὶ ἔμπορο καλλιτεχνικῶν.
Στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς προχωρημένης τεχντροπίας τοῦ Greco, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λιγνὸ καὶ τυραννισμένον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὴν στάση καὶ τὸ φῶμα τοῦ Ἰωάννη, τόσο χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ τολμηρὸ ἔφος τοῦ ζωγράφου. Πίσω ἀπὸ τὸ Σταυρὸν κατὰ σύννεφα ἀλλόκοτα, τέτοια πὸν μόνον τοῦ Θεοτοκοπούλου ἡ φαντασία μπορούσε νὰ συλλάβῃ, σκίζονται σὰν κουρτίνες πὸν ἀνοίγονται πρὸς τὸ ἀπειρο-

ἀκαταδεξιὰ, κάποια, αὐτάρεσκη συναίσθησις τῆς ἀπόστασης πὸν τονε χώριζε ἀπὸ τοὺς γύρω του; Ὡς τόσο γιὰ τοὺς Τολεδάνους ἦτανε μονάχα ὁ Domenico Greco καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς. Ὁ πρῶτος πὸν διάβασε σωστὰ στὰ χρόνια μας τὴν ὑπογραφή του φαίνεται πὸς εἶνε ὁ Δημ. Βικέλας.
Τὸ ἐνδιαφέρον πὸν καθημερινὰ ἐπλήθυνε γύρω στὸ μεγάλο του ἔργο, ἐστράφηκε

γρήγορα καὶ πρὸς τὴ φυσιογνωμία τοῦ καλλιτέχνη κ' ἔκαμε νάβγουν στὸ φῶς διαφορὸς μικροπληροφορίες, κάποια νύξη ἀπ' ἐδῶ, κάποια χρονολογία ἀπ' ἐκεῖ, μερικὲς συσχετίσεις κ' ἔτσι λίγο λίγο ξαναυφάθηκε μία βιογραφία, λειψὴ βέβαια, μὲ κενά, ἀλλὰ ἀρκετὴ ὅπως δῆποτε γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐξέλιξης.

Ἡ γέννησί του τοποθετεῖται στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα. Νέος σπουδάζει ζωγραφικὴν τὴν ἀμιάζουσα τότε σχολὴν βυζαντινῆς ἀγιογραφίας τοῦ Ἡρακλείου παράρτημα τῆς Ἀθωνιάδας σχολῆς.

Ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τὸν σπρώχνει πρὸς τὴν Ἰταλία ὅπου ἡ ἀναγέννησις βρῖσκειται στὸ μεγάλο της ἀνθοβολήμα. Βρῖσκουμε τὰ ἔργα του σὲ διάφορα μεγάλα καλλιτεχνικὰ κέντρα τῆς τότε Ἰταλίας, ἀλλὰ φαίνεται

Ο "ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟ", εἶνε ἓνα ἔργο μικροῦ μεγέθους, ἐξαιρετικὰ καλὰ διατηρημένον. Εἶνε κειμήλιον γνωστῆς οικογενείας Ἰσπανῶν ζωγράφων.
Τὸ Συμβούλιον τῆς Πινακοθήκης μας πέτυχε ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ ἔργου, νὰ σταλῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ γνησιότητά του. Μετὰ τὴν διαπίστωση αὐτῆς τὸ ἔργο ἀγορεύθηκε ἀπὸ τὸ κράτος γιὰ 2500 ἀγγλ. κῆς λίρες ἀντὶ 3000 πρὸς τῆς οὐδὲς ὁ ἰδιοκτήτης ἀσχηκῶς. Αὐτὸς εἶνε γερμανὸς ζωγράφος, τοῦ ὁποίου ἡ γυναίκα ἀνήκει εἰς τὴν Ἰσπανικὴν οικογένειαν πὸν ἀνεφέραμε καὶ ἡ ὁποία δὲν δέχονταν νὰ πούλησῃ τὸ ἔργο αὐτὸ παρά μόνον σὲ μουσεῖον.

ὅτι εἶνε πρὸ πάντων μαθητῆς, καὶ μαθητῆς ἐξαιρετικὰ προικισμένος τῆς Φλωρεντινῆς σχολῆς, τοῦ Τισιανοῦ καὶ τοῦ Πιτορέ-

του. Ὅσα ἔργα του σώζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μαρτυροῦν ἤδη τὸ λαμπρὸ δεξιότητι. Ὁ Θεοτοκόπουλος ἔχει ἐνστερνιστεῖ ἀνεπιφύλακτα τὴν ἰταλικὴ ἀναγέν-

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

νησις καὶ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς κἀνὴν νὰ ὑποψιαστοῦμε τὸ βυζαντινὸ ἀγιόγραφο τῆς Κρήτης.

Ἀλλὰ ἡ Ἰταλία, ὅπως σήμερον τὸ Παρίσι, ἦταν πλημμυρισμένη ἀπὸ ζωγράφους καὶ γύρω στὰ 1575 ὄριμος πιά, ἀλλὰ ἀκόμη νέος ὁ Θεοτοκόπουλος περνᾷ εἰς τὴν Ἰσπανία, στὸ Τολεδο. Ἦταν ἡ πόλις πὸν τῆς ἔμελλε νὰ δοξάσῃ καὶ νὰ δοξαστεῖ μαζί του.

Νὰ ἔφυγε ἄραγε θληματικὰ τὴν ἄμεση ἐπίδρασις τῶν δασκάλων τῆς ἀναγέννησις; Ἡ μήπως ἡ ἀνήσιχη ψυχὴ τοῦ ζητοῦσε ἀόριστα κατὰ νέον; Ἐνα εἶναι βέβαιον ὅτι ἐκεῖ στὸ Τολεδο, τὴν ἀρχόντικη αὐστηρὴ πολιτεία, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Θεοτοκοπούλου θὰ ἐκδηλωθεῖ ἰδιότυπα ὀρμητικὰ υπερήφανα. Μὲ τὸν πρῶτον πίνακα πὸν ἐκτελεῖ ἐκεῖ, ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸ «Μοίρασμα τοῦ χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ» κάποια πνοὴ φλογεροῦ ἰδαιλισμοῦ μᾶς ἀποκαλύπτεται γιὰ πρῶτη φορὰ. Κ' ὁ ἰδαιλισμὸς αὐτός, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἀνάτασις θὰ τονίζετῃ ὀλοένα καὶ περισσότερο συχνὰ θὰ ἀγγίξει τὰ ὄρια τοῦ πόνου, τῆς ἀγωνίας. Δὲν εἶνε ἡ καρτε-

ρικὴ καὶ ταπεινὴ μυστικοπάθεια τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανισμοῦ. τέτοια πὸν τὴν ἔσωζε ἀκόμη τότε ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία, οὔτε βίβαια ἢ ὕλικὴ ἱκανοποίηση, ἢ χαρὰ τῆς ζωῆς πὸν πλημμυρίζει τὴν Ἰταλικὴν ἀναγέννησις μέσα στὰ πλούτη τῶν ὀραίων σχημάτων καὶ τῶν ὀραίων χρωμάτων.

Ὁ Θεοτοκόπουλος, διατηρεῖ μέσα τοῦ τὸν βυζαντινὸ ἀγιόγραφο. Ἐρεῖ τὴ βαθεῖαν ποίησι τῶν ἀσκητικῶν μορφῶν, τῶν λιγνῶν σωμάτων, ξέρεῖ τὰ βίβαια φορέματα πὸν κρύβει ντὸ σαρκίον. Ἀλλὰ ἡ ἀναγέννησις τὸν ἔχει ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν ξηρὸ κανόνι, τοῦ ἔχει μάθει τὴ μαγεῖαν τῆς κίνησις τῆς προοπτικῆς. Κ' ὅταν μακρυνᾷ κ' ἀπὸ τὴν πηγήν κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη θελήσις νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐνδομυχὴν τοῦ ἀνησιχίας τὴν δίψαν τοῦ ἰδαιτικοῦ πὸν κλείνουν μερικὲς προνομιούχες ψυχῆς, σαν τὴ δικὴν του, θαύρη μὲ τὴν ἀπρόοπτη ἔνωσι τῶν δύο αὐτῶν ἀνόμοιων στοιχείων ἓνα τρόπο ἔκφρασις ἀληθινὰ νέον. Ἐλάχιστα εἶνε τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων πὸν ἔχουν ὅσο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοτοκοπούλου τὸν ἀποκαλυπτικὸν αὐτὸν χαρακτήρα τοῦ νέου ἐκείνου πὸν ἀισθανόμαστε ἀόριστα ἀλλὰ δὲν ἐλπίζαμε νὰ δοῦμε ἔτσι ἔντονα πραγματοποιημένον ὅσον τὸν βλέπουμε στὰ ἔργα του καὶ ἰδιαίτερα «στοὺς Χριστοὺς» πὸν ἀπόκτησε ἡ πινακοθήκη καὶ τῶν ὀραίων εἰκόνας δημοσιεύουμε καὶ στὰ «Ἀρραβωνιάσματα τῆς Παρθένας» ἔργο πὸν

Τὸ σπίτι τοῦ Θεοτοκοπούλου στὸ Τολεδο.

βρῖσκειται στὸ Βασιλικὸ Μουσεῖον τῆς Ρουμανίας.

Μήπως σ' αὐτὴ τὴ δημιουργικὴ ἔνωσι τῶν ξένων μὲ τὰ δικά μας στοιχεῖα δὲν κρύβεται ἄραγε ὁ ἀληθινὸς δρόμος τῆς ζωγραφικῆς μας.

Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

ΤΗΣ Κ. Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Στις ευρωπαϊκές χώρες τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη, δηλαδή γιὰ τὴς ἐφαρμοσμένες λαϊκὲς τέχνες φανερώναται ἀρκετὰ ἀργά, στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ἐποχὴν ποὺ ἡ λαϊκὴ τέχνη ἀρχίζε νὰ χάνεται πλέον.

Μόνο τότε ἀσχολοῦνται νὰ ἀσχολοῦνται μὲ κάθετι ποὺ ἐνδιέφερε τὰ χωριάτικα σπίτια, τὴς φορεσιῆς καὶ ὅλα τ' ἄλλα κατασκευάσματα τῆς οἰκιακῆς καὶ ἐργαστηριακῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ

Ὁ Δρόμος τῆς Ἐκθέσεως στοὺς Δελφούς.

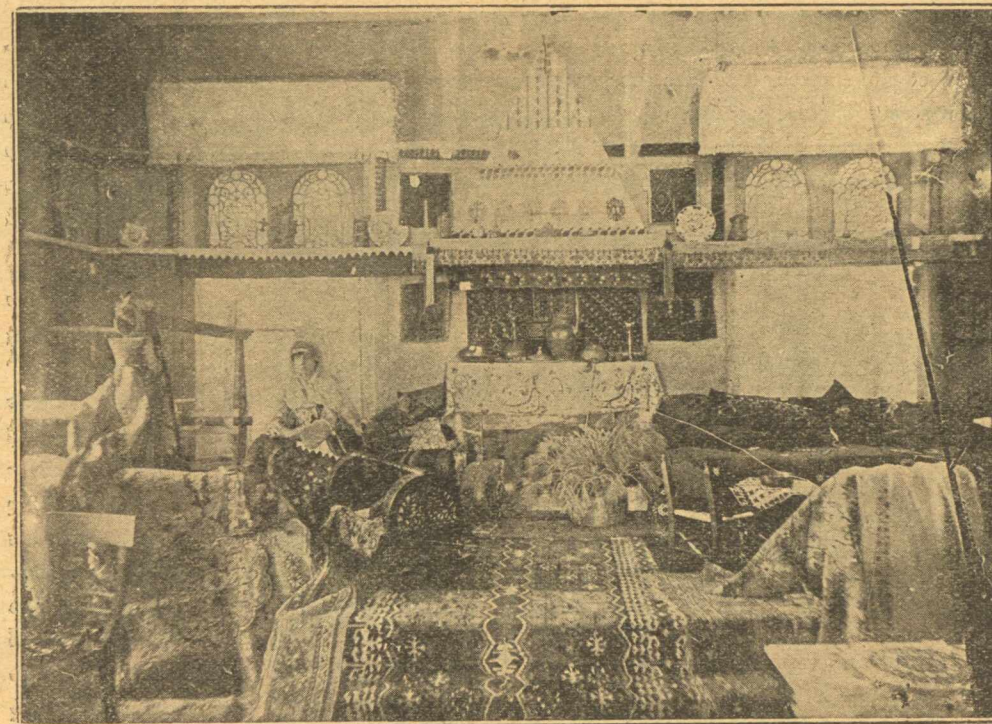
τὸ ἔκαμαν ὄχι τόσο γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, ἀλλὰ ἀπὸ ἐθνολογικοὺς λόγους καὶ μόνο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ἀνακαλύφθηκαν τὰ θῆλγητρα τῆς περιφρονημένης λαϊκῆς τέχνης καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἡ ἀξία τῆς γιὰ τὴν ἐρευνα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης.

Τότε ἔγιναν μουσεῖα, μεγάλες διεθνεῖς ἐκθέσεις μικρότερες τοπικὲς, ἄλλες διαρκεῖς τοπικιστικὲς ποὺ ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον σ' εὐρύτερους κύκλους τόσο ποὺ καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτὸ ἀκόμη ἀρχισε νὰ ἀγκαλιάζει τὸ καινούριον αὐτὸ γούστο. Ἰδρύθησαν καταστήματα γιὰ προϊόντα οἰκιακῆς βιοτεχνίας καὶ μεγάλα σπίτια ἔκαμαν ἰδιαίτερα τμήματα χωριάτικης τέχνης. Τὰ προϊόντα ὅμως ποὺ ἔδειχναν καὶ πούλοῦσαν στὸ κοινὸ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ πολὺ μικρὴ ἀνταύγεια ἀπὸ κείνα ποὺ παρήγαγε ἄλλοτε ἡ λαϊκὴ τέχνη. Γιατὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ δὲν ἦσαν προϊόντα οἰκιακῆς ἐργασίας μὲ τὸ παλιὸ πνεῦμα ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἐργασίες ἀπὸ σπιτικούς ἐργάτες καὶ βιοτέχνες οἱ ὅποιοι εἶχαν χάσει τὴν παράδοση, τὴν ἔννοια, καὶ τὸ πνεῦμα γιὰ τὸ παλιὸ ὕλικὸ καὶ ποὺ ρύθμιζαν τὴν παραγωγὴ τους σύμφωνα μὲ τὴς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ γούστο τῆς ἐποχῆς. Μολαταῦτα ὑπῆρχε σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ προϊόντα μεγάλη δόση ἀπὸ τ' ἀνεξάντλητα θέματα καὶ τὴν ποικιλία τῶν διακοσμητικῶν σχημάτων τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Ἡ σοβαρὴ ἐπασχόληση μὲ τὴ λαϊκὴ τέχνη στὴν Εὐρώπῃ δυσκολεύει σήμερα ὑπερβολικὰ τὸν μελετητὴ γιὰτὶ τὸ ὕλικὸ γιὰ τὴν ἐπισκόπηση δὲν εἶναι συγκεντρωμένο συστηματικὰ στὰ

λαογραφικὰ τοὺς μουσεῖα στὰ περισσότερα τῶν ὁποίων παρμελήσαν νὰ προσθέσουν στὶς εὐρωπαϊκὲς συλλογὲς τοὺς καὶ διαμέρισμα λαϊκῆς τέχνης. Ἡ ὑπερηράνεια τοῦ Εὐρωπαίου τὸν ἔκαμε νὰ συλλογιστῇ πολὺ ἀργὰ πὼς ἡ εὐρωπαϊκὴ λαϊκὴ τέχνη εἶναι ἓνα μέρος τῆς εὐρωπαϊκῆς λαογραφίας, νὰ παραμελήσῃ τὴς μελέτες τὴς ὁποῖες σήμερα θαυμάζει καὶ νὰ σκεφθῇ πὼς ὅσο ψηλὰ καὶ ἂν στέκη στὸν πολιτισμὸ ἀπὸ τοὺς πρωτόγονους λαοὺς, μολαταῦτα στὴν πρωτόγονη τέχνη βασίζεται κάθε τέχνη μὲ ἰδιόρρυθμο χαρακτῆρα.

Ἄλλ' ἂν ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴν Εὐρώπῃ κινδυνεύει σχεδὸν νὰ χαθῇ, ὅμως σήμερα κάνουν ἐντονώτατες προσπάθειες ἀποδίδοντας εἰλικρινῆ ἀναγνώριση πρὸς τὴς ἀξίες τῆς, μὲ τὴν ἴδρυση σωματείων, ὀργανώσεων κτλ. ὅπως καὶ μὲ τὴ δημοσίευση πολυτελῶν ἐκδόσεων ποὺ ὑποβοηθοῦν τὴ διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ τῶν στὴ σύγχρονη καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ. Καὶ οἱ

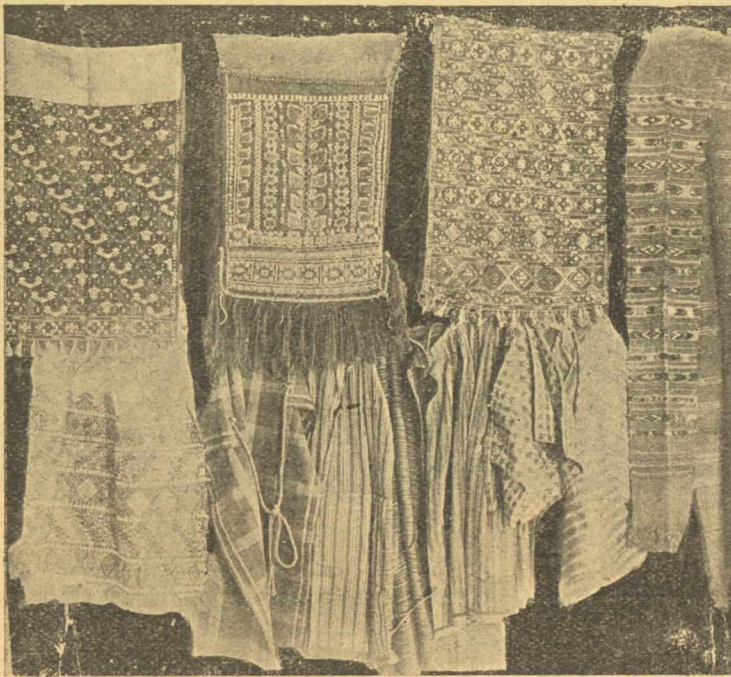

Ἐσωτερικὸ ἀπὸ Ἐκθεση τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων.

Ἐκθέσεις ποὺ ἀρχίζουν νὰ ξεκαθαρίζουν τὸ ὕλικὸ ποὺ ἔμεινε ἀπὸ τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ γιὰ νὰ τὸ τονώσουν καὶ νὰ τὸ ξεδιαλύνουν συλλογίσθησαν νὰ καλέσουν διεθνῆς συνέδριον λαϊκῆς τέχνης καὶ ἐθνολογίας. Καὶ ἀνέλαβεν ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ τῆς πνευματικῆς συνεργασίας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν νὰ τὸ καλέσῃ μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἰδρῦσῃ μουσεῖα καὶ νὰ λύσῃ πολλὰ ζητήματα ποὺ χωρὶς τὴν συνεργασία τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης θὰ μένονον ἄλυτα.

Στὸν τύπο μας δὲν δόθηκεν ἀκόμη δυστυχῶς προσοχὴ γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. Ἄν καὶ εἴμαστε πιὸ τυχεροὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς γιὰτὶ σὲ μᾶς ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι πιὸ ζωντανὴ καὶ πιὸ πλούσια, μολαταῦτα ἂν δὲν ἐντεινόματε τὴς προσπάθειες μας γιὰ νὰ τὴν τονώσωμε καὶ νὰ τὴν μελετήσωμε πρέπει ν' ἀντικρύζωμε ἀπὸ σήμερα χωρὶς ρωμαντικὴ προκατάληψη τὸ σύντομον μαρasmus τῆς.

Θεωρῶ ἐθνικὸ ἀτύχημα ποὺ δὲν στράφηκεν ἕως τώρα ἢ προσοχὴ μας στὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης γιατί αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνα ποὺ καταστρέφονται καὶ παραμορφώνονται ἀφοῦ εἶναι συνυφασμένα μετὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Ἀφίνω τὴ φοβερὴ ἀπώλεια ποὺ ἐγένετο καὶ γίνεται ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὸ διασκορπισμὸ τους σὲ κάθε μεριά ἑλληνικὴ ἢ ξένη. Ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ σκορπίσθησαν σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, στολιζόντας ξένα μουσεῖα καὶ συλλογές, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ μπορῆ πιὰ κανεὶς νὰ ζέρη ἀπὸ ποιὸν εἶχαν γίνῃ τὰ κομμάτια αὐτά, σὲ ποιὰ περίπτωσι καὶ ποιὰ ἱστορία μαρτυροῦν. Ἐσχιζέται γιὰ πάντα μ' αὐτὸν τρόπο ἢ παράδοσι καὶ ἐπισφραγίζεται ἢ τέλει ἀξοφάνησι τῆς λαϊκῆς τέχνης. Οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ χωρικὲς ἀνταλάσσουν καὶ πουλοῦν πρόθυμα, τίς κασέλες, τίς καρτέλες, τὰ ρικιακά τους σκεύη, τίς φορεσιές, τὰ στολίδια καὶ τὰ ὑφάσματα τους, ποὺ στὴν παιδικὴ τους ἡλικίᾳ εἶχαν φάνει καὶ κεντίσει μόνες σὰν νὰ εὐχαριστοῦνται καὶ νὰ ξελαφρύνονται ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ντρέπονται σχεδὸν καὶ ποὺ θεωροῦν εὐτύχημα πὼς μποροῦν ν' ἀνταλλάξουν μετὰ τόσα ἄλλα εὐτελῆ ἀντικείμενα τοῦ καταστρεπτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἔτσι χάνονται θησαυροὶ ποὺ θάβαν πολῦτιμοὶ καὶ γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ζωῆς τοῦ Ἑθνους καὶ γιὰ τὴν ἱστορικὴν του παράδοσι καὶ ἀκόμη γιὰ τὴ σημερινὴν μας ζωὴ γιὰ τὴν ὁποία θ' ἀνοίγονταν ἕνας Νεοελληνικὸς πολιτισμὸς βγαλμένος ἀπὸ τίς πραγματικὲς δυνάμεις τοῦ Ἑθνους καὶ στηριγμένος στὸ ἀληθινὸ του περιβάλλον ἀπ' ὅπου θ' ἀπαιρνε

Ἵφανατὰ Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης, Κύπρου, Πελοποννήσου καὶ Μυτιλήνης.

καὶ δύνامي καὶ ἀξία καὶ σκοπὸ.

Γιὰ νὰ εἴμεθα δίκαιοι τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ἔχει γίνῃ καὶ σὲ μᾶς κάποια προσπάθεια καὶ ἔχει δειχθεῖ ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαϊκὴν μας τέχνη. Τὰ διάφορα σωματεῖα, ἐργαστήρια, οἱ ἰδιωτικὲς συλλογές, ἡ ἴδρυσις τοῦ Μουσείου τῶν Κοσμητικῶν, τεχνῶν συνετέλεσαν πολὺ σὲ αὐτό. Οἱ βιοτεχνικὲς ἐκθέσεις ποὺ διοργανώθησαν ἀπὸ τὸ Λύκειο τῶν Ἑλληνίδων καὶ ἡ τελευταία τῶν Δελφῶν ἔκαμαν νὰ κινήθῃ περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ κατανοηθῇ κά-

πως ἡ ἀξία ποὺ κατέχει ἡ λαϊκὴ τέχνη στὸν πολιτισμὸν ἑνὸς λαοῦ. Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι μεμονωμένες καὶ ἀσυστηματικοὶ προσπάθειαι ποὺ τότε μόνο θὰ δώσουν θετικὰ ἀποτελέσματα ὅταν συστηματικοὶ θοῦν σὲ μιὰ ἐνιαία κατεύθυνσι.

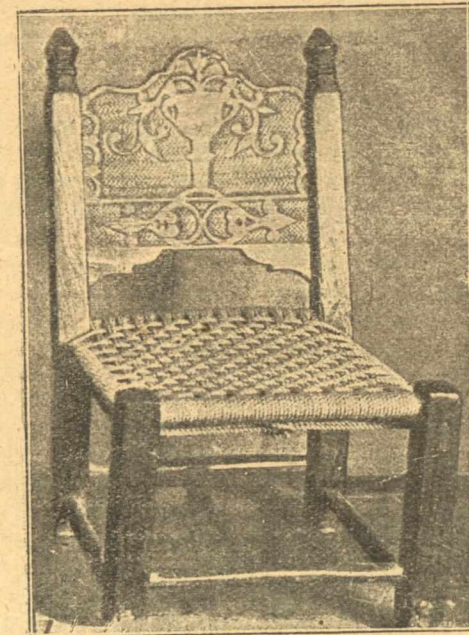
Πρέπει νὰ ζυπνῇ ἡ ὑπερφάνεια καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνείδησι τοῦ χωρικοῦ, πρέπει αὐτὸς νὰ φωτισθῇ ἀπὸ τοὺς πρωτεγουσιάνους πὼς ὀφείλει νὰ ἐκτιμᾷ καὶ ν' ἀγαπᾷ με-

φανατισμὸ τὸ χωριατόσπιτο μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του, τὰ σκεύη του, τίς φορεσιές του, τὰ κεντήματά του, γιατί αὐτὰ δίνουν τὴν εἰκόνα τῆς οἰκογένειας μετὰ κούχημα γιὰ τὴν παράδοσιν της. Ἡ τελευταία ἐκθεσι τῶν Δελφῶν ἀπέβλεπε κυρίως σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ζητοῦσε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ Ἑλληνα χωρικοῦ νὰ τοῦ δώσῃ νὰ καταλάβῃ τὴ σημασία ποὺ πρέπει νὰ δίνῃ στὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης του καὶ πὼς τὰ πιὸ ἀσήμαντα ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς του ζωῆς ποὺ δουλεύει μετὰ ὄλην τὴν ψυχὴν δὲν εἶνε παραριχμένα γιατί αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα μαζὶ μετὰ τὴ γλῶσσα, τίς συνήθειαι, τὰ τραγοῦδια καὶ τοὺς χοροὺς ποὺ θυμίζουν τὴν ἑλληνικὴν του καταγωγὴν.

Μαζὶ μ' αὐτὰ ἢ κυριώτερη δουλειὰ πρέπει νὰ γίνῃ στὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ γίνου ἀνάλογα φροντιστήρια γιὰ τοὺς δασκάλους καὶ τίς δασκάλας γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ ν' ἀγαπήσουν κάθε ἑλληνικὸν, νὰ σπουδάζου κατὰ τόπους τὰ διάφορα ἀντικείμενα γιὰ νὰ μορφώσουν καὶ τηρίξου ἀπάνω σ' αὐτὰ τὴ χειροτεχνία τοῦ σχολεῖο ἀποφεύγοντας μετὰ φανατισμὸν κάθε ξένη μίμησιν.

Νὰ ἰδρυθοῦν κατὰ τόπους μουσεῖα καὶ τὸ ὑπουργεῖο ὅπως παίρνει φροντίδα γιὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν διδασκτικῶν βιβλίων ἔτι μετὰ τὴν ἴδια σοβαρότητα πρέπει νὰ φροντίῃ γιὰ τὴν ἐκδοσιν διαφόρων ὑποδειγματικῶν πινάκων ἑλληνικῆς χειροτεχνίας μετὰ τίς σχετικὲς ὁδηγίας. Γενικώτερα θὰ συντελοῦσεν στὴν ἐπιτυχία ἡ ἴδρυσις συλλόγων ποὺ θὰ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἡ ἐκδοσις περιοδικῶ ἀποκλειστικὰ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Σκαμνάκι.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΛΑ ΠΡΑΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΝΑΜΕ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ κ. ΠΑΪΔΟΥΣΗΣ

Ο ΑΝΕΔΑΦΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΜΑΣ ΖΩΗ

Όταν εδώ και εκατό χρόνια οι πρώτοι του Έθνους, είδαν το έργο τους, της πολιτικής απελευθέρωσης, έστω και μερικά, τελειωμένο, σκέφτηκαν μαζί με την ολοκληρωτική απελευθέρωση και για τη συστηματική πιά δημιουργία ενός μεγάλου πολιτισμού αντίστοιχου με τον αρχαίο άφθαστο ελληνικό πολιτισμό.

Ευθύς από την αρχή πήραν πολύ άνηφορικό δρόμο και δεν καταδέχτηκαν να προσέξουν μπρός στα μάτια τους μια αληθινή πραγματικότητα. Περιφρόνησαν το είναι τους, που σ' αυτό ακριβώς χρεωτοῦσαν πρόσφατα μεγαλοεργήματα. Τους φάνηκε αυτό το είναι, μαζί με τη γλώσσα τους, πολύ τιποτένιο και χυδαίο.

Όπως οι ξένοι έτσι και οι δικοί μας πίστεψαν σε μια δεύτερη μεγάλη αναγέννηση, πιο λαμπρή και πιο σοβαρή από την Ιταλική, μια νέα άκμη στις επιστήμες και τέχνες. Τό δέντρο, που μια φορά τόσο ευδοκίμησε στο ελληνικό χῶμα και κάτω από τον ελληνικό οὐρανό και περι- σώθηκε στη Δύση, μεταφτευτόμο πάλι στη γενετήριά του, με τους αυτούς δρους, δέν μπορούσε παρά να παρουσιάσει νέα άφθαστη άκμή. Μοῦ φαίνεται πως οι δυο αυτές έννοιες, έτσι παρεξηγημένες, έβλαψαν, όσο τίποτα άλλο, τη ζωή και πρόοδο του Έθνους μας.

Τώρα, που έχουμε πίσω μας τα εκατό χρόνια, μπορούμε εύκολα να δοῦμε και να συλλογιστούμε σε ποιά πλάνη πέσαμε. Έχουμε τώρα μπροστά μας μια εκατόχρονη μια συνειδητή προσπάθεια από κακό συλλογισμό με αποτελέσματα ολέθρια και πολύ άνησυχητικά. Έκκατό χρόνια τώρα, παραδερνόμαστε και εκτός από ένα μετρίαν άξιαν, μέτριο τεχνικό πολιτισμό, ένα βοτάνι, που δέν ξέρει πατρίδα και ευδοκίμει σ' όλα τα χῶματα και κλίματα, μαζί με την νόθευση της

αληθινῆς μας γλώσσας, τίποτε άλλο θετικό αποτέλεσμα δέν έχουμε να παρουσιάσουμε. Και ένῳ τίποτα μέ- αξία δέν δημιουργήσαμε χάσαμε πολλά πολῦτιμα, χά-σαμε πολῦτιμες δυναμικότητες, χάσαμε τό έδαφος, τῆς αληθινῆς πραγματικότητας, που αν στηρίζόμαστε σ' αυτό, μπορούσαμε πολλά να ελπίζουμε. Δημιουργήσαμε μινάχα νόθες καταστάσεις, που πρέπει πρώτα να τις ξε- ριζώσουμε, να τις γκρεμίσουμε, για να γκρίσουμε πάλι από τό άλφα. Ο κόπος που πρέπει να καταβάλουμε τώρα είναι πολύ πιο μέγα- λος παρά εδώ κι' εκατό χρόνια. Έδημιουργήσαμε ψεύτικες καταστάσεις, προ- λήψεις και νοθεῖες, που είναι τόσο βαθεῖα ὑψωμέ- νες, που πρέπει πρώτα αυτές να καταπολ-μή- σωμε. Πήραμε τό στραβό- δρόμο, παραστρατήσαμε πολύ, και πρέπει για τοῦτο, αν θέμε να προχω- ρήσωμε, ν' αρχίσωμε απ' εκεί, που έπρεπε εδώ κι' εκατό χρόνια να ξεκινή- σωμε.

Ο κ. Π. ΠΑΪΔΟΥΣΗΣ

Έκεινο δηλ. που λέμε ανώτερη ζωή, οί επιστήμες, κι' οί τέχνες έχουν σε μάς ψεύτικες βάσεις, ἢ καλύτερα δέν έχουν βάσεις, κρέμονται στο άέρα. Είναι ψεύ- τικες, γιατί δέν βασίστηκε ο πολιτισμός, που πιστέ- ψαμε πως δημιουργήσαμε, σε πραγματικές, αληθινές, δικές μας ανάγκες, και είναι ανύπαρχτες γιατί δέν προη- γήθηκε σε κάθε προσπάθεια, σε κάθε δημιουργία αλη- θινή ψυχική άνησυχία, που ἢ λύση της να φέρνη τη προσπάθεια και δημιουργία. Είναι με λίγα λόγια άπλη- και έξωτερική απομίμηση ξαναγεννήματος άφύσικου, τεχνικού και ψεύτικου παιδιοῦ, ἢ άπλό ξαναφύτεμα ενός δέντρου χωρίς ρίζες, που τό φέραμε, ἢ καλύτερα άκα- τάπαυτα τό φέρνομε από τη Δύση, τό φυτεύομε με πάντα είναι ξερό. Έτσι και τα δυο έχουν όλα τα έξωτερικά γνωρίσματα του νέου ανθρώπου ἢ του θαλεροῦ δέν- τρου και μονάχα ἢ ζωή, ἢ αλήθεια τους λείπει. Τά

παιδι με δλους τους κόπους και τις περιποιήσεις δέν τρέφεται και πολύ περισσότερο δέν κισοφορεῖ, άφοῦ τοῦ λείπει ἢ προ-πόθεση για ένα τέτοιο πρᾶμα, ἢ ζωή. Έδώ ζωή είναι ἢ αλήθεια. Τά ἴδια και με τό ξερό δέντρο, οὔτε λουλουδίζει, οὔτε καρπούς πιάνει' άκατά- παυτα τοῦ κουβαλάμε νέους, φρέσκους καρπούς και τοῦ τις κρεμάμε, έτσι για να ζοῦμε τοῦλάχιστο, με τη ψευδαίσθηση, πως και τό δικό μας δέντρο δπως στη Δύση δέν είναι στεῖρο.

Πάντα θά λέμε, για να φήσωμε τους μεταφορικούς τρόπους, αυτά λέει ο Wundt, αυτά λέει ο Freund, αυτά λέει Spranger κ.λ. ἢ αυτά λέει ο Ἡράκλει- τος αυτά λέει ο Πλάτων κ.λ. Δύσκολα θακούσωμε, δταν θέλωμε να φανοῦμε επιστήμονες, «αῦτά λέγω ἐγώ», ὄχι γιατί τά διαβάσαμε, αλλά γιατί εἶδαμε πρά- ματα, αιστανθήκαμε, άνησυχήσαμε και σκεπήκαμε γι' αυτά. Αἱ όλα κι' όλα, τη παρατήρηση και τη σκέψη τῆν αφήνομε σε άλλους. Αῦτοι ἔζησαν στην αρχαιότητα ἢ ζοῦν στη Δύση. Ἐμεῖς, δόξα ν'άχη ο Θεός, μάθαμε να διαβάζωμε και μπορούμε να άκούμε. Ἡ σκέψη είναι βαρετό πρᾶμα. Ὅσο αῦτοι οί μεγάλοι και τρανοί έχουν ἐκτίμησή στους ξένους, έχουν και σε μάς. Ἄν δέ μά- θωμε πως ἢ ἐκτίμηση έπαυσε και χιλιάδες χρόνια αν περνούσαν' ἐμεῖς δέν θά χάναμε τῆν ὀρθοδοξία μας. Ένας ανεδαφισμός, μια φοβερῆ σκλαβιά στη ξένη σκέψη ἔχει κατακυριέση τῆν ανώτερη δπως λέμε ζωή μας. Ἄλήθεια είναι τό ὄνομα και τό κύρος. Ο γνώμονας κάθε ἔγκρισης δέν είναι ο λόγος αλλά τό «άλάθητον και ἔσαι και άπανταχοῦ ισχύον κύρος τῆς αρχαιότη- τος και Ἑσπερίας».

Έτσι ο θεολόγος μπορεί να μιλήση και να γράψη για προβλήματα, που μπορούσαν να έχουν γεννηθῆ στο μυαλό τῶν ανθρώπων του τετάρτου μ. Χ. αἰῶνα με τον ἴδιο τρόπο και τα ἴδια ἐπιχειρήματα, ἴσως και στην ἴδια γλώσσα με τό Χρυσόστομο. Ἄν ο σημερινός άνθρωπος σκέπτεται άλλα πράματα, αν ο σημερινός άνθρωπος ἔχει άλλες ανάγκες, αῦτά αν τὰ σκεφτότανε, τότε δέν θά σκεφτότανε επιστημονικά. Ἄν γινότανε τέτοιο πρᾶμα τότε θά ἔπαιρνε ἢ ἐπιστήμη του μια βάση και ένα αληθινό σκοπό. Μά τότε δέν θά ἦταν, γι' αῦτόν, ἐπιστήμη. Γιατί τότε πως θά φινέριωνε τις γνώσεις του. Ἐκτός απ' αῦτό θά ἦταν ὑποχρεωμένος και να παρατήρηση και να σκεπτή. Μά αῦτό στη δική μας ἐπιστήμη απαγορεύεται. Ἰστερα, αν σκεφτότανε θά ἦταν ὑποχρεωμένος να μάς πῆ αλήθειες, με αῦτὸς δέν ἐπιδιώκει τέτοιο πρᾶμα, αῦτὸς θέλει να μάς δείξη γνώσεις. Έτσι τὸν ἔμαθαν να κρεμάει στο δέντρο του καρπούς τῶν περασμένων χρόνων και τῆς Δύσης και να τό καμαρώνει. Τό ἴδιο κάνει και ο φιλόλογός μας, και ξεχωριστά αν είναι καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Τό ἴδιο κι' ο φιλόσοφος. Θά μάς ἀραδιάση μονάχα έτσι δογματικά τι ἔβλεπαν άλλοι κάπου στη Δύση, για τῆν αρχαιότητα. Μά τό ἴδιο κάνει και ο λεγόμενος συγχρονισμένος και προοδευτικός κοινω-

νιολόγος μας. Σᾶς μιλά και άκατάπαυτα κοπανίζει προβλήματα και καταστάσεις, που άπασχόλησαν τους Γερμανούς, τους Γάλλους, τους Ἄγγλους, ποτέ δμως τους Ἑλληνες. Κομμαῖά φορά προσπαθεῖ τό πολλὸ να δημιουργήσει καταστάσεις τεχνικές για να επι- βεβαιώνωνται οί θεωρίες, που σε κάποιους κά- που στη Δύση από τῆν πραγματικότητα γεννήθηκαν. Τό ἴδιο ο νομικός πως αποδίνεται τό δικαιο στη Γερ- μανία, ο παιδαγωγός για τό κοινοτικό σύστημα τοῦ Wunkeken κ.λ.

Φαίνεται πως στην ἐκτίμηση ὄλων αῦτῶν τῶν αξιῶν δέν ὑπάρχει κανένας αντικειμενικός και ἔσωτερικός γνώμονας, εκτός από τό κύρος που γεννᾶ στη ψυχή μας ἢ Δύση και ἢ τελειότητα τῆς αρχαιότητας. Κανέ- νας δέν άνησύχησε και δέν παρατήρησε για να σκεπτή τη δική μας πραγματικότητα. Ἄλήθεια τότε δέν θά νομιζότανε και ἐπιστήμονας, δέν θά ἔξευρε πράματα άκατανόητα. Ἐτσι ο καθένας μας ἀρπάζει τα προβλή- ματα και τις λύσεις, δπως τὰ άκούση και δπου τὰ βρῆ, εἶτε στη Δύσει εἶτε στην Ἀρχαιότητα. Και ἐπειδῆ είναι πολύ πιο δύσκολο κι' άφύσικο να ἔνδιαφεροῦμε με περασμένα χρόνια και με ξένους λαούς παρά με τῆν ἐποχή μας και τό δικό μας λαό, συμπεραῖνω απ' αῦτό πως στο βάθος ο' ὄλα αῦτά δέν ὑπάρχει κανένα αντι- κειμενικό, άμεσα ἔνδιαφέρον, πῶ, στις διάφορες ἐπιστη- μονικές μας πραγματεῖες δέν προηγῆθηκε καμμιά άνη- συχία από ψυχική ανάγκη, που τῆν γεννᾶ ἢ πραγμα- τικότητα, δηλ. πως είναι ὄλ' αῦτά ανεδαφικά, κι' ἐμεῖς ἄσχημα σκλαβωμένοι και ἑτεροκίνητοι.

Εἶνε αδύνατο να ἔνδιαφεροῦμε και να άνησυχῶμε αληθινά για τα περασμένα και για σημερινές ξένες καταστάσεις, αν δέν διαφεροῦμε πρώτα για μάς, από τυφλή μίμηση ξένων άνησυχιῶν, άπαραλάχτα δπως δέν μπορούμε να πονέσωμε τους γείτονές μας αν δέν πονέσωμε πρώτα τους σπιτικούς μας. Μα εκτός αῦτοῦ τό γνήσιο ἔνδιαφέρον για τα περασμένα προϋποθέτει ὄχι μόνο τέλεια γνώση τοῦ παρόντος, μά απ' αῦτό και μόρφωση και γενικά πολιτισμό βαθύ και ἑσπλωμένο. Τό ἴδιο μπορούμε να ποῦμε και για τό ἔνδιαφέρον και προθυμία να πραγματευόμαστε συνθήκες ξένων λαῶν' πολύ πιο άπλούστερο και φυσικώτερο είναι να ξέρωμε τις δικές μας συνθήκες παρά τις ξένες.

Ἰσως να μάς ποῦν πως περασμένα και ξένα μάς άνοίγουν τα μάτια για τα δικά μας, δίνουν και άκο- πώτερα ἔτοιμες και δοκιμασμένες λύσεις τῶν προβλη- μάτων. Έδώ δμως είναι ο χειρότερος κόμπος και ἢ πιο μεγάλη πλάνη, που μας ἔχει κυριολεκτικῶς τσα- κίσει πνευματικά. Μποροῦν μερικά ανθρώπινα πράματα να ἑπαναλαβαίνονται, άφοῦ και ο άνθρωπος με δλες τις μεταβολές και τῆν ἐξελίξη, μένει πάντα ἄνθρωπος, πάντα δμῶς διαφορετικός ἄνθρωπος, ποτέ ο ἴδιος. Τά προβλήματά του μπορεί να έχουν πολλές ὁμοιότητες, ποτέ δμως δέν είναι τό ἴδια αῦτά.

Εἶνε τόσο άστειό θέλοντας να μάθωμε τη δική μας

πραγματικότητα με τὰ προβλήματα της νὰ καταφεύγουμε σὲ ξένους λαούς καὶ περασμένες ἐποχές, ὅπου ἂν θέλοντας νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ μάθουμε γιὰ τὸ πρόβλημα, καταφεύγαμε στὴν κατὰ τὴν ἡθική, ἢ θέλοντας νὰ μάθουμε γιὰ τὴν ἀντομία τοῦ ἀνθρώπου καταφεύγαμε στὸν πίθηκο, χωρὶς καμμιά ἄλλη δικαιολογία ἐκτός ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα, ποὺ πραγματικὴ ἔχουν. ¹⁾ Αὐτὸ μπορούσε νὰ γίνῃ, ἂν πρῶτα ἐξεταζότανε καλὰ τὸ πρόβλημα καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ μεγάλη ὠφέλεια καὶ ὄχι ἔτσι στὸν ἄερα. Ἔτσι ἡ ἐξέταξη τῆς κατὰ τὴν ἡθική θὰ βλάθαινε τὴν πρώτη γνώση μας καὶ τὴ δεύτερη ἐξέταξη τοῦ προβλήματος. Τὸ πρῶτο εἶνε προυπόθεση τοῦ δευτέρου καὶ τὸ δεύτερο τοῦ τρίτου. Χωρὶς νὰ ξέρωμε τὸ παρὸν δὲν μπορούμε νὰ μάθουμε τὸ παρελθόν, γιὰτὶ ἔτσι δὲν θὰ ἔχομε καὶ μιὰ βάση, νὰ στηριχτοῦμε κάπου. Ἄν προηγήθῃ ἡ γνώση τοῦ παρόντος, τότε μαθαίνοντας τὸ παρελθόν μαθαίνουμε καὶ τὸ παρὸν πὼς βαθαίνα, ὠφελοῦμαστε, εἰδολογικὰ δηλ. μᾶς ἀνοίγονται τὰ μάτια γιὰ τὸ παρὸν, ἢ ἐδῶ, καὶ τὸ μέλλον.

Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ξένους ὅπως καὶ μὲ τὸ παρελθόν. Ἄν δὲν γνωρίζουμε τὸ δικό μας λαὸ καὶ μὲ τίς συνθήκες καὶ τοὺς τρόπους του, μὲ τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά του εἶνε ἀστεῖο πρῶμα νὰ ζητοῦμε νὰ μάθουμε τοὺς ξένους. Ἄν γνωρίζαμε πρῶτα τὸ λαὸ μας τότε καὶ γνώση τῶν ξένων καὶ δυνατὴ θὰ μᾶς ἦταν καὶ ὠφέλιμη γιὰ νὰ γνωρίσουμε βαθύτερα τὸ λαὸ μας. Ἔτσι ὅμως, ὅπως γίνεται σὲ μᾶς, καταντᾷ νὰ ποῦμε πὼς πολὺ πὼς κερδισμένοι θὰ εἴμασταν, ἂν αὐτοὶ οἱ κοινωνιολόγοι, οἱ παιδαγωγοί, οἱ ἱστορικοὶ δὲν πατοῦσαν διόλου τὸ πόδι τους στὴν «Ἑσπερία», ἢ δὲν μεταφραζότανε κανένα ξένο βιβλίο στὴν ἑλληνική, γιὰτὶ στερούμασταν τὴν βάση καὶ τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ πατήσουμε καὶ στηριχτοῦμε ἐπὶ τέλους κάπου. Τίναχτήκαμε πάνω στὰ σύνερα καὶ ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του.

Εἶνε ἀρκετὸ «νὰ μεταβῇ τις εἰς Ἑσπερίαν ἢ νὰ ἐπικοινωνήσῃ τις μετ' αὐτῆς πνευματικῶς» γιὰ νὰ ἀκούσῃμε ὅλους τοὺς βυζαντινισμοὺς καὶ τίς ἀερολογίες, ποὺ αὐτοὶ οἱ βυζαντινοὶ δὲν θὰ φανταστήκαν.

Ὅριστε μερικά ἐμπορεύματα, κ' αὐτὰ ψεύτικα, ποὺ μᾶς κουβλιῶν «οἱ ἐξ Ἑσπερίας ἀφικόμενοι».

«Εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ Ἑκκλησία, ἔπαυσε νὰ εἶνε παράγων κοινωνικὸς μὲ κάποια ὠφελιμότητα. Ἡ ἐκκλησία ἐκεῖ εἶνε, ἕνας ὀργανισμὸς ἀντεθνικὸς, ἀντιδραστικὸς καὶ στηρίζεται μονάχα στοὺς ἀπλοϊκοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἀντιδραστικοὺς σὲ κάθε πρόσδο ἀριστοκράτες». Συμπέρασμα ποὺ βγάζουν οἱ προοδευ-

¹⁾ Κάποιος τελειόφοιτος Γυμνασίου μου ὠμολόγησε πὼς δταν ὁ καθηγητὴς τους τοῦ μιλοῦσε πάνω στὴν Ἀκρόπολι γιὰ τὴν ὠμορφιά τοῦ Παρθενῶνα αὐτὸς σκεφτότανε τὸ ποσὸ τῶν μαρμάρων. Νομίζω πὼς ἦταν μιὰ ὠμορφὴ σημερινὴ ἐκκλησία αὐτὸ δὲν θὰ γινότανε. Κάποιος ἄλλος πραγματικὸς ἄνθρωπος σκεφτότανε καμμία καὶ ἀσβέστες.

τικοὶ μας κοινωνιολόγοι. «Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἐκκλησία ἔπαυσε νὰ εἶνε παράγων κοινωνικὸς. Ἡ θρησκεία ἔπαυσε πιά νὰ ζῇ. εἶνε κάτι ποὺ ἂν κάπου βρίσκεται πρέπει νὰ ἐξαφανιστῇ, γιὰ νὰ φτιάξουμε κ' ἐμεῖς στὴν πρόοδο τοὺς Γάλλους. Εἶνε ἕνας ἀναχρονισμὸς, ἕνας ὀργανισμὸς ἀντεθνικὸς καὶ ἀντιδραστικὸς καὶ στηρίζεται μονάχα στοὺς ἀπλοϊκοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἀντιδραστικοὺς ἀριστοκράτες».

«Στὴ Γαλλία ἡ ἡθικὴ δὲν στηρίζεται στὴ θρησκεία. Συμπέρασμα «Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἡθικὴ δὲν στηρίζεται στὴ θρησκεία, κ' ἂν στηρίζεται, δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται γιὰ νὰ γίνει καὶ σὲ μᾶς ὅ,τι εἶνε στὴ Γαλλία καὶ ἔτσι νὰ προοδεύσουμε».

Τελευταῖα ἀρχίσουμε νὰ φέρουμε τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τελευταῖα τελευταῖα ἀπὸ τὴν Κίνα. Ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του, μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸν ἀνεδαφισμό!

Τὸ ἴδιο καὶ στὰ ἐθνικὰ ζητήματα.

«Στὴ Δύση οἱ τοξικὲς διαφορὲς εἶνε μεγαλύτερες καὶ ζωντανότερες ἀπὸ τίς ἐθνικὲς» ὁ Γερμανὸς κεφαλαιοκράτης εἶνε πὼς συγγενικὸς ψυχικὰ μὲ τὸ Γάλλο κεφαλαιοκράτη παρὰ μὲ τὸ Γερμανὸν προλετάριο, καὶ ποιεῖ πλιότερο γιὰ δαύτον παρὰ γιὰ τὸν πατριώτη του ἐργάτη». Συμπέρασμα. «Ὁ Ρωμῆος ἀστὸς συμπονεῖ πλιότερο τὸν Τούρκο ἀπὸ τὸ Ρωμῆο ἐργάτη. Κατάλαβε κ' αὐτὸς πιά τὴν ἀξία τῆς ταξικῆς ἀλληλεγγύης. Ὁ Ρωμῆος ἐφοπλιστὴς συμπονεῖ πλιότερο τὸν Τούρκο παρὰ ἀπὸ τὸ πατριώτη του ναύτη, ὅπως καὶ ὁ Κοῦρδος χαμᾶλης τῆς Πολῆς πλιότερο τὸ Ρωμῆο λιμενοεφορτωτὴ ἀπὸ τὸν πατριώτη του ἀγᾶ».

Τὸ γεγονός τῆς προσφυγίας τὸ βλέπουν μὲ ἄλλο μάτι. ἕνα μάτι ποὺ τοὺς τὸ δάνεισε ὁ Μάρξ. Ἄν τοιμήσετε νὰ τὸ ἀναφέρετε, θὰ Σᾶς κυττάξουν μὲ περιττότητα καὶ οἶκτο. Ἐνα χαμόγελο περιφρονητικὸ θὰ συναντήσετε ἀπὸ τοιμήσετε νὰ ἀναφέρετε πράγματα καὶ πραγματικότητα, χωρὶς νὰ βάλετε τὰ γιαιλὰ τῶν θεωριῶν, ποὺ πουλιοῦνται στὶς Εὐρώπες. Δὲν ἔχετε φαίνεται διαβίσει, ἢ ἂν διαβάσατε δὲν καταλάβατε, τὸ «Κεφάλαιον» τοῦ παπικώτερου ὄλων τῶν παπῶν, τοῦ νέου Μεσοῦ τῆς σκεψῆς, ποὺ τὰ ἔλυσε ὅλα καὶ γιὰ πάντα. Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ σᾶς μάθει μπροστὰ στὸ ἄσπρο νὰ βλέπετε μαῦρο. Πολὺ εὐκόλο πρῶμα. Ἄν τὰ γεγονότα καὶ ἡ πραγματικότητα δὲν ἐπιβεβαιώνουν τίς θεωρίες του, ἀπλοῦστατα τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἀλλάξουν. Αὐτὸ ἄλλωστε θὰ πεῖ ἐξέλιξη. Ἄν ὁ ἄνθρωπος σὰν ἄνθρωπος ἐξανίσταται; Τότε ὑπάρχει ὁ ἐκβιασμὸς τῆς σκέψης καὶ ἡ βία τῶν μαζῶν. Ἡ κινητήρια δύναμη καὶ τὸ θαυματουργὸ ραβδί τὸ προμηθεῖται πολὺ εὐκόλο τὸ στομάχι καὶ ὁ κρυφὸς πόθος εὐκόλης ἀνάδειξης. Τί χρειάζονται μπροστὰ σ' αὐτὰ παρατήρηση καὶ σκέψη ἢ ὁ ἄνθρωπος, αὐτὰ εἶνε ἀστεῖα πράγματα.

Ἔτσι καλλιεργήσαμε ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τὴ χειρότερη δουλειὰ στὴν

πατρίδα μας. Βυζαντινισμὸς καὶ χυδαῖα ἐπιπολαιότητα συνορίζονται ποὺς νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἄλλο. Ἐποδουλώσαμε τὴ σκέψη καὶ αἰσθημὰ μας. Χάσαμε τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ δὲν τὸν εἶδαμε μπροστὰ μας καὶ μέσα μας καὶ τὸν ζητήσαμε ἀπ' ἄλλου.

Ἔτσι μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατοῦμε τὸ κλωνι τῆς προγονοπάθειας καὶ ἀρχαιοειδωλολατρίας, μὲ τὸ ἄλλο τῆς ξενομανίας καὶ ξενολατρίας, ἀναπνέουμε τὸ ἀέρι τῶν θεωριῶν καὶ ξεναθεωριῶν, τὰ πόδια μας κρέμονται στὸν ἄερα, ὅπως στὰ νευρόσπαστα, γιὰτὶ δὲν καταδεχόμεσταν νὰ πατήσουμε τὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητας, ἐνῶ τὰ μάτια μας ἔχουν σκοτιστῇ ἀπὸ τὸ ὕψος ποὺ βρισκόμαστε. Μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ζητοῦμε νὰ προχωρήσουμε, νὰ προοδεύσουμε. Καμμιά φορὰ ξετιναζόμεσταν στὰ ὕψη μὲ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν μας ἢ ἀπὸ μερικά σπαγγᾶκια ποὺ ἄλλοι τὰ κρατοῦν, μὰ πολὺ γρήγορα πέφτομε, ἐρχόμεσταν πάλι στὴν ἴδια κατάσταση. Κολακεύομαστε ὅμως, δταν εἴμαστε ψιλὰ τιναγμένοι γιὰ μερικὲς στιγμὲς, ποὺ ἔτσι ἔστω καὶ σὲ λίγες στιγμὲς βρισκόμαστε πὼς ψηλὰ ἀπ' ἄλλους. Αὐτὸ λέγεται γνήσιος ἐθνικὸς ἀνεδαφισμὸς.

Η ΔΟΥΛΕΙΑ

Μιὰ φορὰ οἱ ἄνθρωποι ἦταν χωρισμένοι αὐστηρὰ σὲ τάξεις. Τὸ ἀνακάτωμα τῶν τάξεων ἀπαγορευότανε. Ὁ καθένας μὲ τὴ γέννησή του, ἤξευρε ποὺ ἀνήκει. Οἱ προσπάθειές του δὲν μπορούσαν νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς τάξης, ποὺ ἀνῆκε. Οἱ φιλοδοξίες του ἦταν φιλοδοξίες ταξικὲς, πολὺ πολὺ δύσκολα μπορούσε κανένας νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν τάξη του. Τώρα ἀλλάξαν τὰ πράγματα, δταν οἱ δυναμικότητες του καὶ τὰ οικονομικὰ μέσα ἐπιτρέπουν, ὅλα μέσα στὴν κοινωνία εἶνε προστὰ στὸ ἄτομο. Καὶ κατὰ φυσικὸ λόγο ὁ καθένας προσπαθεῖ, ἄλλος πὼς λίγο ἄλλος πὼς πολὺ, ἄλλος μὲ πραγματικὴ ἐργασία καὶ ἀπὸ πραγματικὴ ἀξία, ἄλλος μὲ τὴν ἐπιτηδεωτικότητά του, ἄλλοι μὲ οικονομικὴ ἀνεση καὶ ἄλλοι μὲ λίγους ἀγῶνες καὶ στερήσεις, νὰ σηκώσῃ τὴ κοινωνικὴ του θέση. Εἶνε ἀλήθεια πὼς αὐτὴ ἡ ἐλευθερία μαζί μὲ τὰ πολὺ μεγάλα της καλά, γιὰτὶ εἶνε πολὺ σπουδαῖα πρόσδο τῆς ἀνθρωπότητας. καλλιεργῆσε καὶ πολλὰ κακίες. Τελος πάντων αὐτὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν τώρα.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, ποὺ ὅλα ἦταν αὐστηρὰ χωρισμένα, ἦταν μαζί μ' ὅλα διαφορετικὸς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ντυσίματος. Δὲν μπορούσε ἕνας νὰ ντυθῇ ὅπως ντυνότανε ἕνας ἄλλος, ποὺ ἀνῆκε σ' ἄλλη τάξη. Σήμερα μπορεῖ ὁ καθένας μᾶς νὰ ντυθῇ ὅπως θέλει, ἀρκεῖ νᾶχῃ τὰ χρηματικὰ μέσα γιὰ ἕνα τέτοιο σκοπὸ. Ἔτσι ὁ ἕνας δὲν ξέρεῖ τί εἶνε ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ πρώτη ὄψη, σὲ ποιά τάξη δηλ. ἀνήκει, ἂν ἀνήκει στοὺς πλουτοκράτες ἢ στοὺς ἀστούς, στοὺς ἐπιστήμονες γιὰ στοὺς ἐργάτες. Καὶ μολαταῦτα ὁ καθένας μᾶς θέλει καὶ ἐξωτερικὰ, μὲ τὴ πρώτη ματιά, νὰ λεί, ποὺ ἀνήκει, τί εἶνε. Οἱ παπᾶδες μας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ μας δὲν

στενοχωριοῦνται γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα. Ὅ,τι κ' ἂν φορέσῃ ὁ συνταγματάρχης εἶνε πάντα συνταγματάρχης μὲ τίς δυὸ λουρίδες καὶ τὰ τρία ἀστέρια. Στους ἄλλους αὐτὴ ἡ δουλειὰ εἶνε πολὺ δύσκολη, θέλουν νὰ ποῦν τί εἶνε μὲ τὴν ἐξωτερικὴ τὴν ἐμφάνιση.

Μὰ ἂν τύχῃ ἡ τάξη τους νὰ εἶνε ζηλεμένη ἀπὸ ἄλλες τάξεις, τότε γρήγορα τοὺς μιμοῦνται ἄλλοι. Δυστυχῶς, γι' αὐτόν, σήμερα ὁ πλοῦσιος δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ μὲ νόμο στοὺς ἀπόρους νὰ μὴ ντύνεται ὅπως θέλουν. Ἡ προσπάθειά του νὰ φανερώνη καὶ ἐξωτερικὰ τὴν οικονομικὴ του ἀκμὴ σήμερα τοῦ φέρνει σκοτούρες καὶ τὸν βάζει σὲ ἔξοδα.

Ἐνῶ πρῶτα ἡ προσπάθεια γιὰ ἀνάδειξη περιορίζεται μέσα στὴν τάξη, ἡ τάξη αὐτόματα τὸν ἐβαζε σὲ ἕνα ὁρισμένο ἐπίπεδο, σὲ ἕνα minimum ὕψους, τώρα τὸ κάθε ἄτομο προσπαθεῖ νὰ ὕρῃσῃ τὴν τάξη του. Προσπαθεῖ τὸ κάθε ἄτομο νὰ ἀποδείξῃ ἐξωτερικὰ σὲ ποια τάξη ἀνήκει, ἂν αὐτὴ ἡ τάξη ἐκτιμᾶται πλιότερο στοὺς πολλοὺς, καὶ νὰ κρύψῃ τὴν τάξη του ἂν ἡ τάξη αὐτὴ δὲν ἐκτιμᾶται. Ἔτσι ὁ καθένας θέλει νὰ φαίνεται κάτι παραπάνω, ἀπὸ ὅ,τι εἶνε ἐξωτερικὰ. Ἡ φτήνεια τῆς βιομηχανικῆς κατασκευῆς καὶ ἡ εὐκόλη ἀπομίμηση τοῦ πὼς πολυδάπανου στολιδιοῦ γέννησε τὴ μόδα.

Οἱ παλιοὶ εἶχαν τὰ κοσμήματα, ποὺ τᾶβρησκαν τὰ δυσέγγονά τους. Σήμερα κ' αὐτὰ ὑπόκωψαν στὴν μόδα. Ἡ βάση τῆς μόδας, καὶ ὡς ἀρχὴ καὶ ὡς σκοπός, εἶνε ψευτιά καὶ ἡ προσπάθειά της νὰ παραπλανήσῃ. Εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ψεῦδος. Ἀχάριστο ἀλήθεια ψεῦδος, σὰν ψεῦδος, ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Καὶ μολαταῦτα σπουδαῖοτατο κοινωνικὸ φαινόμενο, ξεχωριστὰ στὶς λεβαντινικὲς ἀνατολικὲς πολιτείες. Ὁ λόγος τῆς μόδας εἶνε τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἡ σκληρὴ δουλειὰ, ἡ ἄρνηση κάθε ἐλευθερίας. Ἐξωτερικὴ πέρα πέρα καὶ κατ' ἐξοχὴν καταστρεπτικὴ κάθε ἐσωτερικότητας. Ὁ ἀσπονδότερος παράγων κατὰ τῆς ἀληθείας τῆς ἐξωτερικῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς. Εὐτυχισμένοι οἱ ἀγγλοσαξωνικοὶ καὶ τευτονικοὶ λαοὶ ποὺ δὲν τοὺς ἐπηρεάζῃ πολὺ, τρισάθλιοι ὅμως οἱ ἀνατολίτες.

Ὁ πλουτοκράτης ἀπὸ στενοχώρια γιὰ τὸ ἀνακάτωμα στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, δταν μάλιστα εἶνε τὸ μοναδικὸ σημάδι, τῆς διαφορᾶς του ἀπὸ τοὺς ἀπόρους διψᾷ γιὰ διάκριση καὶ ντύνεται ὅσο μπορεῖ πὼς ἐξωφρενικὰ. Μὰ τὴ στιγμὴ, ποὺ βλέπει πὼς καὶ ὁ τελευταῖος τοῦ ὑπαλλήλικος τὸν μιμήθηκε τρέχει νὰ ἀλλάξῃ ρούχο, πετᾷ τὸ καινούργιο ἀκόμα κοστοῦμι γιὰ νὰ φορέσῃ ἄλλου εἶδους ρούχο. Καὶ δταν σὲ λίγο δῆ νέα ἐξωτερικὴ ἰσοπέδωση, νέα στενοχώρια τὸν πιάνει οἱ κατάλογοι τῶν φηγουριῶν εἶνε πάλι στὰ χέρια του. Ὁ κίνδυνος εἶνε μεγάλος, διατρέχει τὸν κίνδυνο νὰ τὸν πάρουν γιὰ ντεμοντέ, γιὰ ἀναχρονισμὸ καὶ ὀπισθοδρομικὸ. Ἐπὶ τέλους ὁ ἄντρας κάπου σταματᾷ μὲ τὴν ἡλικία καὶ τὸ μυᾶλωμα, ἡσυχάζει λίγο, οἱ μεγάλες φούρες εἶνε στοὺς νέους. Στὸ τέλος δηλ. ἀπελπίζεται καὶ βάζει λίγο νερὸ στὸ κρασί του. Οἱ γυναῖκες

δμως σαν πιο άμαυλες τὰ παίρνουν πολύ πιο βαθεία. Άλλαζουν, αλλάζουν κάθε χρόνο, κάθε εξάμηνο, κάθε τρίμηνο κάθε μήνα ρούχο, παπούτσι καπέλλο. Άλλες φορές οι άρχόντισσες φορούσαν τὰ νυφικά τους και στα γεράματά τους. Η μικροαστή στις άρχές δεν την άφηνε πόδι, τώρα όμως άρχισε και η ύπηρέτρια. Και μολαταύτα δεν απελπίζεται, βρίσκει πάντα νέους τρόπους η καλύτερα της βρίσκουν νέους τρόπους για να φανερώνη την οικονομική της άνωτερότητα. "Α! όλα κι' όλα και στο μυρωδικό ύπάρχη μόδα, πρέπει να είνε πάντα συγχρονισμένη, προοδευτική, ποτέ ντεμοντέ. Μά και τὸ κορίτσι τοῦ λαοῦ, ἰὸ εὐλογημένο, δεν θέλει να τὴν αφήσει οὔτε μιὰ στιγμή ἤσυχη και με τὶ θυσιές; Θυσιάζει τὴν τροφή της τὴ ζωὴ της. Φοβερὴ δύναμη αὐτὴ ἡ μόδα. Η βάση είνε. Η εὐπορη θέλει χάσμα, ἀπόστασι, ἡ φτωχὴ ἡ καυμένη συνάφεια, μὰ πρὸς τὰ ἄνω. Πρὸς τὰ κάτω θέλει κι' αὐτὴ χάσμα.

Οἱ ἄντρες, ὅπως εἶπαμε, καμιά φορά ἀποσταίνουν ἡ και δὲν τοὺς ἀρέσει αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ θεατρικοῦ και καμιά φορά ἀρχίζουν να κάνουν τὸ ἀντίθετο, ἀλλὰ μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ πρώτου θεατρικοῦ, ζητοῦν τὴν ἀπλότητα με τὰ ἴδια ἐλατήρια.

Κουράζονται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄγριο κυνηγιτό. Αὐτοὶ οἱ ἄποροι δὲν τοὺς αφήνουν να ἀνασάνουν. Τρέχουν πίσω τους σαν ἀγριεμένα σκυλιά. Πολλοὶ όμως καταλαβαίνουν πὼς ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ διάκριση ἀπὸ τὸ ντύσιμο είνε πολὺ ἀστεῖο πρᾶμα. Ἐσκέφτηκαν πὼς δὲν είνε γιὰ τὸ ντύσιμο ποὺ μπορεῖ να τοὺς ξεχωρίζη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, είνε και τὰ ντάνσιγ, τὰ φαίβοκλόκ, τὰ συχνὰ ταξίδια, ἡ γλωσσομάθεια, τὸ ξενικὸ φέρισμα τὸ κλάπ, τὰ τένις, κ. λ. Ἀκόμα σκέφτηκαν πὼς ὑπάρχει ἡ μουσικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ποίηση. Ὅλα αὐτὰ μποροῦν να γείνουν ἐξωτερικὸ ρούχο. Φαίνονται, δὲν κρύφονται. Ἐδὼ όμως ξεχωριστὰ ὁ Ρωμιός, σὰ βαλκανικὸς, γκρεμιστήκε στὰ γερά. Ἐβαλε βαθεία τὸ κεφάλι του στὸ νέο ζυγὸ. Ἐπὶ τέλους ἡ σκλαβιά στὸ ἄψογο σιδερωμένο πανταλόνι, ποὺ σκλαβώνει τὴ φυσικὴ ἀνετη κίνησι, ἡ σκλαβιά τοῦ κορσέ, δὲν μπορεῖ να συγκριθῆ με τὴν ἄγρια και κοσμικὴ σκλαβιά τῆς αισθητικῆς συγκλήσης στὸ ἄκουσμα τῆς ἐνάτης τοῦ Beth ven ἢ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Φάουστ. Ἐδὼ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ κατ' ἐξοχὴν λεβαντίνικο φαινόμενο τῆς μόδας. Κι' αὐτὸ τὸ φαινόμενο είνε πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὁ πιθηκισμὸς κατακτᾷ πιά ὅλο μας τὸ είνε.

Ἀλήθεια ὁ νέος πιθηκισμὸς δὲν είνε γιὰ τὸν καθένα χρειάζεται δουλιὰ, χρειάζονται χρήματα, ὑπομονή, ἄσκηση, δάσκαλοι δικοίμας και ξένοι, ντατάδες κόπο καμιά φορά πολὺ σκληρό, ποὺ φτάνει ὡς τὴν προσπάθεια να διακρίνεται ἀδυναμία στὴ προφορά τῆς μητρικῆς μας γλώσσας. Προκειμένου μάλιστα γιὰ τὰ ταξίδια, τὴ γλωσσομάθεια, τὸ φιλολογικὸ και καλλιτεχνικὸ ἐνδιαφέρον ἔχομε να κάμωμε με προσπάθειες, αὐτὲς καθαυτὲς, πολὺ ὠφέλιμες. Ἄν φυσικὰ και τα ἐλατήρια δὲν ἦταν αὐτὰ, ποὺ είνε, θα λέγαμε πὼς

ἔχομε να κάμωμε και με πρόοδο, γιὰτι και τὸ ἐνδιαφέρον δὲν θα εἶταν στεῖρο, θα ἦταν ζωὴ και δημιουργία. Μὰ αὐτὰ ἀκριβῶς τα ἐλατήρια, αὐτὴ ἡ ἔλλειψη ἀληθινῆς προϋποθέσης γιὰ τέτοια ἐνδιαφέροντα χυδαιοποιοῦν και ὑποδουλώνουν τὸν ἄνθρωπο. Η ψεύτικη προσπάθεια καταντᾷ τόσο ἐπιβλαβὴς ὅσο τὸ ἀντικείμενο της είνε πιὸ ὑψηλό, ἔχει πιότερη ἀξία. Ἄντι να τὸν ξευγενίση τὸν ρίχνει τόσο πιὸ χαμηλά. Ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴν κάνει μιὰ μεγάλη ψευτιά, ἕνα γελοῖο θεατρισμὸ.

Μὰ ἐμεῖς ξεχωριστὰ οἱ Ρωμιὸι ἂν σταματοῦσαμε ὡς ἐδὼ τὸ πρᾶμα θα ἦταν κάπως ὑποφερτό. Πρόκειται ἄλλωστε γιὰ ἕνα κακό, ποὺ ἂν και σὲ πολὺ μικρότερο βαθμὸ, τὸ συναντοῦμε σ' ὅλο τὸν κόσμο και στηρίζεται πάνω στὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου, στὴν εὐκολὴ ἀνάδειξη με ἐξωτερικὴ ἀπομίμηση ἀποκτώντας δεξιότητες με ἀντικειμενικὴ ἀξία χωρὶς τὴ φυσικὴ προϋπόθεση τῆς ἐξυπηρέτησης μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης. Η ἀξία φυσικὰ στον ἐπιφανειακὸ, σχηματικὸ ζωντανευτὴ της καταντᾷ γελοῖο θέαμα, μὰ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἡ ἀξία τίποτα δὲν παθαίνει, ἡ βλάβη μένει στο ψεύτικο ζωντανευτὴ. Οὔτε ὁ Φάουστ, οὔτε ἡ ἐνάτη παθαίνει τίποτα, οὔτε και τὸ ἀγγλικὸ φέρισμα ἀπο τον ἀγγλοπρεπὴ Ρωμιό, οὔτε ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ἀπο τον γαλλομαθῆ Ρωμιό ποὺ τὴν προφέρει ἐπίτηδες ἄσχημα, μὰ οὔτε και ὁ Bethoven ἀπο τὴ ψεύτικη συγκλήση ἀπο τον τυχόντα νεόπλοτο, οὔτε ἡ κοινωνία μας ζημιώνεται ἄμεσα ἀπο τον σοβαρὸ ἐπισκέπη τοῦ ἀγγλοπρεποῦς κλάπ.

Η δουλειὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὑποδουλώνει ἐκείνον ποὺ θυσιάζει το εἶναι του στο βωμο τῆς ἐξωτερικῆς ἐπίδειξης. Το πιο ἐξωφρενικὸ, ποὺ θαρρῶ μόνο σὲ μᾶς ἀπαντιέται, είνε πὼς ἡ μόδα και ἡ δίψα γιὰ νεοφάνεια και φαινομενικὸ συγχρονισμὸ και πρόοδο, ἔπιασε σὲ μᾶς και τὴν ἐπιστήμη. Η ἐπιστήμη, ἡ ψυχρὴ ἀντικειμενικὴ και σκληρὴ ἐπιστήμη, ἔγεινε σὲ μᾶς μέσο θεατρικοῦ, ἐπίδειξης και νεοφάνειας. Σὲ μᾶς ἡ ἐπιστήμη δὲν ξέρει το «λάθε βιώσας», θέλει ἐπίδειξη γένηκε ἕνα μέσο γιὰ ἀνιέρους σκοπούς,

Ἐπιστῆμες σαν τὴν παιδαγωγικὴ και κοινωνιολογία, ποὺ ἔχουν ἀντικείμενο τον ἄνθρωπο, τὴν ἐξέλιξη του στο ἄτομο και στὴ κοινωνία, ἔγειναν μόδα και μέσο ἀνθρώπινης ταπεινῆς ἀδυναμίας. Η δουλειὰ σὲ πολλοὺς ἀντιπρόσωπους αὐτῶν τῶν ἐπιστημῶν χωρὶς τὴν ἐσωτερικὴν ἀλήθεια, δταν μάλιστα είνε και φλύαροι ρήτορες και δεινοὶ πολιτικοί, είνε πολὺ ἐπικίνδυνο φαινόμενο γιὰ τὴ κοινωνία μας.

Η ἀρχὴ σ' αὐτοὺς είνε ἡ ἐκούσια σκλαβιά, ὁ σκοπὸς και τὸ ἰδανικὸ ἡ ἐκπλήρωση ἀνεκπλήρωτου πόθου και τὸ μέσο ἡ ἐπανάσταση. Ὁξύμορα σχήματα, γιὰτι βάση είνε τὸ ψεῦδος.

(Πιὸ κάτω όμως θὰ τὰ ποῦμε πιὸ ἀναλυτικά).

Π. ΠΑΥΛΟΥΣΗΣ

Διευθυντῆς Μαρσαλείου Διδασκαλείου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΟΙΚΟΤΡΟΦΟΣ

Μᾶς ἦρθε μιὰ Κυριακὴ νοεμβριανὴ τοῦ 1890 τόσα...

Ἄκόμη λέω «μᾶς ἦρθε», ἂν και τὸ σπίτι δὲν εἶναι πιά δικὸ μας. Ἀφήσαμε τὸν τόπο ἐδῶ και δεκαπέντε σχεδὸν χρόνια και, δίχως ἄλλο, δὲν θὰ ξαναγυρίσωμε ποτέ.

Κατοικοῦσαμε τὰ κτίρια τῶν «Ἀνωτέρων Σπουδῶν» τῆς Ἁγίας Ἀγάθης. Ὁ πατέρας μου, ποὺ κι' ἐγὼ, καθὼς κι' οἱ ἄλλοι μαθηταί, τὸν ἔλεγα κύριο Σερέλ, ἦταν συγχρόνως διευθυντῆς στὴν Ἀνώτερη ταξία, ποὺ προπαρασκεύαζε γιὰ τὸ διπλωμα τοῦ δασκάλου, και στὴ Μεσαία τάξη. Η μητέρα μου ἦταν στὴ μικρὴ.

Ἐνα μακρὸ κόκκινο σπίτι, με πέντε γυαλόφραγιες πόρτες, κάτω ἀπὸ περιπλοκάδες, στὴν ἄκρη τῆς πολίχνης· μιὰ ἀέραντὴ αὐλὴ με ὑπόστεγα και πλυσταριὰ, πὺν μπροστὰ ἔβλεπε πρὸς τὸ χωριὸ ἀπὸ μιὰ μεγάλη πύλη· βορεινὰ, μιὰ μικρὴ πόρτα με κάγκελα ἄνοιγε πρὸς τὸ δρόμο ποὺ πήγαινε κατὰ τὸ Σταθμὸ, ὡς τρία χιλιόμετρα σὲ μακρὸς. Μεσημβρινὰ κι' ἀπὸ πίσω, κάμποι, περιβόλια και λιβάδια ποὺ ἔνωναν τὸ ἕνα με τ' ἄλλο τὰ προάστεια... αὐτὴ ἦταν, γενικὰ, ἡ θέση τῆς κατοικίας ποὺ ἐκύλησαν οἱ πιὸ ταραγμένες κι' οἱ πιὸ ἀκριβὲς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου.—τῆς κατοικίας ποὺ ἔφυγαν και ποὺ πάλι ἔστρεψαν γιὰ να συντριφτοῦν οἱ τύχες μας, σαν ἱρικυμίες ἀπάνω σ' ἔρημο βράχο.

Μιὰ τυχαία μετοικεσία, μιὰ ἀπόφαση τοῦ ἐπόπτου ἢ τοῦ νομάρχου, μᾶς ὠδήγησαν ἐκεῖ. Κατὰ τὸ τέλος τῶν διακοπῶν—εἶναι καιρὸς ἀπὸ τότε!—ἕνα χωριάτιο ἀμάξι ποὺ πήγαινε πίσω ἀπ' τὸ νοικοκυριὸ μας, μᾶς ἀπόθεσε, τὴ μητέρα μου και μένα, ἐμπρὸς στὰ λιγοστὰ σκουριασμένα κάγκελα. Τὰ κακόπαιδα ποὺ ἔκλεβαν ροδάκινα στὸ περιβόλι ξέφυγαν δίχως μιλιὰ, ἀνάμεσα ἀπ' τὶς τρύπες τοῦ φράγτη. Η μητέρα μου, ποὺ τὴν ἔλεγαμε Μίλλι, και ποὺ ὀρισμένως ἦταν ἡ πιὸ τακτικὴ νοικοκυρὰ τοῦ κόσμου, ἐμπῆκε εὐθὺς μέσα στὰ δωμάτια, γεμάτα οκονισμένο ἄχυρο, και, καθὼς σὲ κάθε μας μετακίνηση, ἐπιστοποίησε και τώρα με ἀπελπισία πὼς τὰ ἐπιπλά μας δὲν θὰμποροῦσαν ν' ἀντῆξουν μέσα σὲ τόσο κακοχτισμένο σπίτι... Ἐιναβῆκε γιὰ να μοῦ ἐμπιστευθῆ τὴν ἀπόγνωσή της. Κι' ὅλο μιλώντας μου, σκοπίως ἀλαφρὰ με τὸ μανιῆλι της τὴν παιδικὴ μου ὄψη ποὺ τὴν εἶχε μαυρίσει τὸ ταξίδι. Ἐπειτα πάλι πέρασε μέσα, γιὰ να μετρήσῃ τὶς τρύπες ποὺ ἔπρεπε να φραχτοῦν ὡστε

ΜΤΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ALAIN FOURNIER

να γίνη τὸ σπίτι κατοικήσιμο. Ἐγὼ, σκουφωμένος μ' ἕνα μεγάλο ψάθινο σκιαδί με κορδέλλες, στάθηκα ἐκεῖ χάμω, στὰ πετραδάκια τῆς παράξενης αὐλῆς, προσμένοντας, ἢ μόλις ἔξερευνώντας γύρω ἀπ' τὸ πηγάδι και κάτω ἀπ' τὰ ὑπόστεγα.

Τοῦλάχιστον ἔτσι τὸν φαντάζομαι σήμερα τὸν πηγαϊὸ μας. Γιατί, εὐθὺς ποὺ θελήσω να ξαναβρῶ τὴ μακρινὴν ἀνάμνηση τῆς πρώτης ἐσπέρας και τῆς προσμονῆς μέσα στὴν αὐλὴ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, ἀμσως κίολα θυμοῦμαι κι' ἄλλες παρόμοιες ἔξυφνα, με τὰ χέρια πιασμένα ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς πύλης, βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου να κατασκοπεύει κάπο.ον ποὺ κατέβαινε τὸν μεγάλο δημοσιὸ δρόμο. Κι' ὅταν δοκιμάσω να παραστήσω τὴν πρώτη νύχτα ποὺ ἔπρεπε να περάσω στὴ σοφίτα μου, μέσα στὰ γενήματα του ἀπάνω πατώματος, εὐθὺς κι' ὅλας ἀναθυμοῦμαι παρόμοιες νύχτες: δὲν εἶμαι τότε μόνος σ' αὐτὸ τὸ δω.ά.τιο· μιὰ μεγάλη σκιά, ἀνήσυχη και γνόριμη, πηγαινόρχεται, περιπατώντας ἄκρη σιδὸν τοῖ.ο. Ὅλο αὐτὸ τὸ εἰρηρικὸ τοπίο, τὸ σχολεῖο, τὸ χωράφι τοῦ πατέρου Μαρτίνου με τὶς τρεῖς κορυδιές του, τὸ περιβόλι ποὺ κάθε μέρα ἀπ' τὶς τέσσερις ἡ ὄρα ἐγέμιζαν οἱ ἐπισκέπτριες... ἀπομένει γιὰ πάντα σιὴ μνήμη μου ταραγμένο, ἀλλαγμένο ἀπ' τὴν παρουσία του: ἐκείνου ποὺ ἐτρικύμισε ὅλα μας τὰ ἐφηβικὰ χρόνια και ποὺ δὲν μᾶς ἀφήκε σὲ ἡσυχία ἀκόμη κι' ἀφοῦ ἔφυγε.

Μένανε. ὡς τόσο, δέκα χρόνια πρίν, σ' ἐκείνον τὸν τόπο, ὅταν ἦρθε ὁ Μῶν.

Δεκαπέντε χρόνων ἦμουν Ἦταν μιὰ κοῦβα νοεμβριανὴ Κυριακὴ, ἡ πρώτη φθινοπωρινὴ μέρα ποὺ ἔφερνε στὸν νοῦ το χειμῶνα. Ὅλη μέρα ἡ Μίλλι πρόσμενε ἀπὸ τὸ σταθμὸ τὸ ἀμάξι ποὺ θὰ τῆς ἔφερνε τὸ χειμωνιάτικο καπέλλο της. Τὸ πρῶι δὲν ἐπῆγε στὴ λειτουργία· και ὡς τὴν ὄρα τῆς διδαχῆς, καθησμένος με τ' ἄλλα παιδιὰ γύρω ἀπ' τὸν ψάθι, κυτιοῦσα ἀνυπόμονα κατὸ τὸ μέρος τῶν καμπαναριῶν, γιὰ να τὴν ἰδῶ τάχα να μπῆ με τὸ καιν ὄργιο καπέλλο.

Τὸ ἀλόγευμα ἔπρεπε να πάω στὸν ἐσπερινὸ.

—Ὅσο κι' ἂν εἶναι, μοῦ εἶπε γιὰ να με παρηγορήσει, ξεσκονίζοντας με τὸ χέρι της τὴν παιδικὴ φορεσιά μου,—κι' ἂν μᾶς εἶχε ἔρθει τὸ καπέλλο, θᾶπρεπε, χωρὶς ἄλλο, να περάσω πιά τὴν ἡμέρα μου γιὰ να τὸ διορθώσω.

Συχνὰ περνοῦσαν ἔτσι οἱ χειγωνιάτικες κυριακές μας. Ἀπ' τὸ πρῶι ὁ πατέρας μου πήγαινε μακρὰ, στὶς ὄχθες ἐνὸς ὀμιχλεροῦ βάλτου, γιὰ να ψαρέψου με βάρκα· κι' ἡ μητέρα μου, ἀποτραβηγμένη ὡς τὸ βράδυ-βράδυ, μέσα στὴν θαμπὴ της τὴν κάμαρα, ἐμπάλωνε φτωχικὰ.

ἀσπρόρουχα. Ἐμενε ἔτσι κλεισμένη, ἀπὸ φόβο μὴ τυχὸν καμμὴ κερία ἀπ' τὶς φιλενάδες της, φτωχία μὰ καὶ περήφανη καὶ κείνη, ἐρχόταν καὶ τὴν ἔπιανε ἄξαφνα ἐπάνω στὸ μπάλλωμα. Κ' ἐγὼ, ὕστερα ἀπ' τὴν ἀπόλυση τοῦ ἐσπερινοῦ, περιμένα, διωβάζοντας μέσα στὴν κρύα τραπεζαρία, νὰ ἀνοίξει τὴν πόρτα γιὰ νὰ μοῦ δείξει πῶς τῆς πῆγαιε τὸ φορεμα.

Ἐκείνη τὴν Κυριακὴ, κάποια κίνηση ἐμπρὸς στὴν ἐκκλησιά, μ' ἐκράτησε, μετὰ τὸν ἐσπερινό, ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι. Β' φτώχεια, κατω ἀπὸ τὸν νάρθηκα, — κ' εἶχαν μαζευθεῖ πλήθος τὰ παιδιά. Ἀρκετοὶ χωρικοὶ φορώντας τὶς πυροσβεστικὲς μπλούζες του, ἀφοῦ εἶχαν δέσει τὰ σάββατα τους, μουσκεμένους ἰσὺν ἰδρώτα καὶ χτυπώντας τὰ τακούνια, ἀκούγαν τὸν Μπουζιριόν, τὸν ἐνωματορῆ, νὰ μπλέκεται μέσα στὴν ὑψηλὴ θεωρία...

Ἡ κωδωνοκρουσία τῆς βάπτισης κόπηκε ἀπὸτομα, σὰν γιωτασμο σήμαντρο πού γλάστηκε στὸν τόλο καὶ στὴ μέρα ὁ Μπουζιριόν καὶ οἱ ἄνθρωποι του, μετὰ τὰ ὄπλα ἐπ' ὄμου, ἐσώκωσαν τὴν κολ μπηθρα καὶ τὴν πῆραν τροχιζόντας· καὶ τοὺς εἶδα νὰ χάνονται στὴν πρώτη καμπή, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ σιωπηλά παιδιά, τσακίζοντας μετὰ τὰ χοντρά τακούνια τους τὸ ξυλαράκι τοῦ ὀμιχλεροῦ δρόμου πού δὲν τολμοῦσα κ' ἐγὼ ν' ἀκολουθῆσω.

Τίποτα ζωντανό δὲν ἦταν στὸ χωριό, ἐκείνη τὴν ὥρα, ἐκτός ἀπὸ τὸ καρφενί τοῦ Διανήλ, πού ἀκούγα ὑπόκοφα πότε νὰ ζωηρεῖουν καὶ πο εὐ νὰ ἡσυχάζουν οἱ συνομιλίες τῶν πελατῶν. Καί, — ἄκρη-ἄκρη στὸν χαμηλό τοῖχο τῆς αὐλῆς πού χωρίζε τὴν κατοικία μας ἀπ' τ' ἄλλο τὸ χωριό, — ἔφτασα, λίγο ἀνήσυχος πού εἶχα ἀργοπορήσει, ἐμπρὸς στὴ καγγελοφραχτὴ θύρα.

Ἦταν μισοανοιχτή, κ' ἐκαταλαβα εὐθὺς πῶς κάτι ἀσυνήθιστο ἔτρεχε.

Πραγματικῶς, στὴν πόρτα τῆς τραπεζαρίας, μιὰ γυναίκα μὲ ψαρά μαλλιά, γερμενη, προσπαθοῦσε νὰ ἰδεῖ ἀνάμεσα ἀπ' τὶς κουρτίνες. Ἦταν κοντὴ· φοροῦσε στὰ μαλλιά μιὰ μαύρη κουκούλα βελουδινὴ τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὸ προσωπὸ τῆς λεπτὸ κ' ἀδύνατο, ἀλλοιωμένο ἀπ' τὴν ἀδημονία· δὲν ξέρω ποῖος δισταγμὸς μ' ἐσταμάτησε, καθὼς τὴν εἶδα, στὸ πρῶτο σλαλοπάτι, ἐμπρὸς στὰ κάγκελλα.

— Πῶ νὰ πῆγε, Θεέ μου! ἔλεγε μὲ κοιμμένη φωνή. Τώρα-δὲ ἦταν μαζί μου. Πῆρε κιόλας τὸ γύρο τοῦ σπιτιοῦ! Ἦθ' ἀπὸ τὸσκασε...

Καὶ σὲ κάθε φράση, χτυποῦσε στὸ τζάμι τρία χτυπήματα, πού μόλις ἀκουόταν.

Κανείς δὲν τῆς ἄνοιγε τῆς ἀγνωστῆς ἐπισκέπτριας. Π' Μ' ἄλλο, δίχως ἄλλο, θὰ εἶχε λάβει τὸ καπέλλο τῆς ἀπ' τὸ Σταθμό, καὶ δίχως τίποτα ν' ἀκούει, μὲς στὴν κόκκινη κάμαρα, μπουδὸς στὸ κρεβάτι, σπαρμένο παλιοκορδέλλες καὶ μαδημένα φιερά, βελόνιαζε, ξήλωνε, ξανάφτιανε τὸ ταπεινὸ καπέλλο τῆς... Πραγματικῶς, μόλις πέρασα στὴν τραπεζαρία, — κ' ἡ ἐπισκέπτρια ξοπίσω, — κ' ἡ μητέρα μου πρόβαλε, βαστώντας μετὰ τὰ δυὸ χέρια ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς ἓνα σωρὸ σῦρματα, φιερά καὶ λουρίδες, πού ἀκόμα δὲν εἶχαν εὑρεῖ τὴν ἰσορροπία τους... Μοῦ χαμογέλασε, μετὰ τὰ γαλανὰ τῆς μάτια, κουρασμένα γιὰ τὴν ἐπιδοκίμηση ὡς πού ἔλειψε τὸ φῶς, καὶ ἐφώνησε:

— Μπᾶ! Ἐγὼ σ' ἐπερίμενα νὰ σοῦ δεῖξω...

Βλέποντας τὴν ξένη γυναίκα, καθισμένη στὴ μεγάλη πολυθρόνα, στὸ βάθος τῆς σάλας, σταμάτησε, ξαφνιάστηκε. Γυήγορα γυήγορα ἐβγαλε τὸ καπέλλο τῆς, κ' ὅσο ἡ παρακάτω σκηνὴ μαστοῦσε, τὸ κράτησε στὸ στήθος τῆς, ἀναποδογυρισμένο, σὰν φωλιά μέσα στὸ δεξὶ τῆς διπλωμένο χέρι.

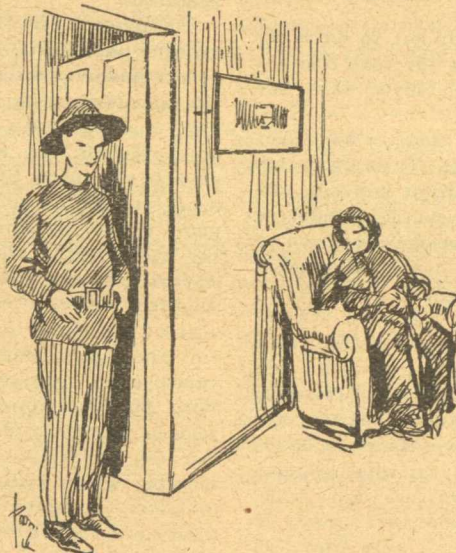
Ἡ γυναίκα μετὰ τὴν κουκούλα, πού εἶχε βάλει ἀνάμεσα στὰ γόνατά τῆς, ἀλαφρὰ σαλεύοντας τὸ κε-

φάλι καὶ χτυπώντας τὴ γλῶσσα τῆς, σὰν ἐπισκέπτρια, εἶχε πάρει ὅλη τῆς τὴν ἰσορροπία. Παραξενευτήκαμε μετὰ τὸν τόνο, τὸ μυστηριακὸ καὶ ὑψηλό, πού μιλοῦσε γιὰ τὸν γυῖο τῆς.

Δέκα τέσσαρα χιλιόμετρα εἶχαν κάνει μετὰ τ' ἀμάξι καὶ οἱ δυὸ, ἀπὸ τὸ Διφερετὲ ντ' Ἀνζιλλα ὡς τὴν Ἀγία Ἀγάθη. Ἦταν χήρα καὶ πλούσια, ὅπως μᾶς ἄφηκε νὰ καταλάβωμε. Εἶχε χάσει τὸν δεῦτερο γυῖο τῆς, τὸν Ἀνιῶνη πέθανε, γιὰτί κάποτε, γυρίζοντας ἀπ' τὸ σχολεῖο, κολύπησε σ' ἓναν φαρμακερὸ βάλτο. Τὸν πρωτότοκο ἀπεφάσισε νὰ τὸν βάλει σ' ἐμᾶς οἰκότροφο, γιὰ ν' ἀκολουθῆσει τ' ἀνώτερα μαθήματα.

Κ' εὐθὺς τοῦ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιο. Αὐτὴ ἡ γυναίκα, πού μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχα ἰδῆ σκυμμένη στὴν πόρτα μας, μετὰ ἰκετευτικὸ καὶ ἔξαλλο ὕφος, σὰν τῆς κλώσσεσ πού ἔχασε τὸ πουλί τῆς, ἔγινε τότε εὐθὺς ἀνώριστη.

Πραγματικῶς, ἦταν ἐκπληκτικὸ ὅ,τι διηγόταν γι' αὐτὸ τὸ παιδί: πῶς τοῦ ἄρρεσε νὰ τὴν εὐχαριστεῖ! Συχνὰ ἔπαιρνε τὸ μᾶκρος τοῦ ποταμοῦ, ξυπόλητος, χιλιόμετρα ἰλόκληρα, γιὰ νὰ τῆς βρεῖ αὐτὰ ἀπὸ νεροπούλια, ἢ ἀγριοπαππες, ἄφρατα με-

«Πᾶμε στὴν αὐλή;» μοῦ εἶπε

στὰ σχοίνα. Ἔστηνε δίχτυα γιὰ πουλιά. Χθὲς βράδυ, εἶχε βρῆ στὸ δάσος μιὰ φασιανή: τὴν εἶχε πιάσει ἀπ' τὸ λαιμό.

Ἐγὼ πού δὲν κοιτοῦσα νὰ μπᾶ στὸ σπίτι, ἂν εἶχα μιὰ μάκρια στὴ μπλούζα μου, παρατηροῦσα τὴ Μίλλι μετὰ ἀπορία.

Μὰ ἡ μητέρα μου εἶχε ἄλλοῦ τὸ νοῦ τῆς· ἔκαμε κιόλας νοημὰ στὴν κυρία νὰ σωπάσει· κ' ἀκουμπώντας μετὰ προφύλαξη τὴ «φωλιά» τῆς στὸ τραπέζι, σηκώθηκε σιωπηλά, σὰν νὰ πῆγαινε νὰ τσακώσει κάποιον...

Πραγματικῶς, ἀπάνωθ' ἐμᾶς, μέσα σὲ μιὰν ἀποθήκη πού ἐσωρευόταν κομμάτια ἀπὸ πιροτεχνήματα, μαυρισμένα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἐορτὴ τὴν τελευταία, ἀγνώριστη περπατησιά, σταθερὴ, πηγαυνορχόταν, σαλεύοντας τὴν ὀροφή, περνοῦσε τὶς ἐρεβικὲς σιταποθῆκες τοῦ ἀπάνω πατώματος, κ' ἐπὶ τέλους χανόταν μέσα στα δωμάτια τοῦ βοήθου ὅπου τὸ τίλλιο ξηραίνονταν κ' ὠριμαζαν τὰ μῆλα.

— Καὶ πολλὴ ὥρα ἀκούγα αὐτὸν τὸν θόρουβο στὰ κάτω δωμάτια, εἶπε ἡ Μίλλι χαμηλόφωνα, μὰ θαρροῦσα πῶς ἦσουν ἐσὺ, Φραγκίσκο, πού μπηκες...

Κανείς δὲ μίλησε. Κ' οἱ τρεῖς στέκαμε ὀρθοὶ μετὰ καρδιοχτύπι· κ' ἄξαφνα, ἡ πόρτα τῆς σιταποθήκης πού ἐβλεπε στὴν κουζίνα, μονομιᾶς ἄνοιξε!

— Ἐοῦ εἶσαι, Αὐγουστίνε; εἶπε ἡ κυρία.

Ἦταν ἓνα μεγάλο παιδί, σχεδὸν δεκαεπτὰ χρόνων. Στὴν ἀρχή, καθὼς βράδυναζε, δὲν εἶδα ἄλλο ἀπ' τὸ καπέλλο του, χωριάτικο καπέλλο καστόρινο, οριγμένο πίσω, καὶ τὴ μαύρη μπλούζα του, σφιγμένη μετὰ ζώνη, ὅπως ἔχουν οἱ μαθητευόμενοι. Διέκρινα μάλιστα πῶς χαμογελοῦσε.

Μὲ γύτταζε καλὰ καί, πρὶν προφτάσει κανείς νὰ τοῦ ζητήσῃ δικαιολογίες, «— πᾶμε στὴν αὐλή; μοῦ εἶπε.

Δίστασα. Μὰ ἡ Μίλλι δὲν με κράτησε. Πῆρα τὸ κασκέτο μου κ' ἐπῆγα. Βγήκαμε ἀπ' τὴ θύρα τῆς κουζίνας καὶ πῆγαμε στὸ ὑπόστεγο, πεσμένο κιόλας στὸ σκότος. Στὸ φέγγος τοῦ λυκόφωτος, παρατηροῦσα τὴν τριγωνικὴ ὄψη του μετὰ τὴν ἴσια μύτη, μετὰ τὸ χνουδωτὸ πάνω-χειλός.

— Νά, εἶπε· αὐτὸ τὸ βροῖκα στὴν ἀποθήκη σας. Δὲν τῶχες δὴ ποτὲ σου!

Κρατοῦσε στὸ χέρι μιὰ ξύλινη ρόδα, καπνισμένη· ἓνα κορδόνι ἀπὸ κομματιασμένες ρουκέτες δένονταν ὀλόγυρά τῆς: θὰ ἦταν ὁ ἥλιος ἢ τὸ φεγγάρι, φωτερὴ ρουκέττα τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς.

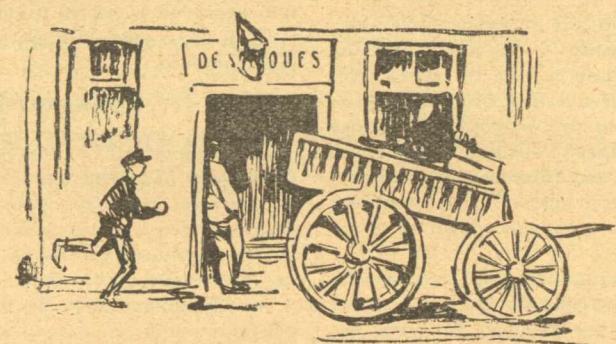
— Εἶνε δυὸ ἀκόμη πού δὲν ἔσκασαν· νὰ τὶς κάψωμε, εἶπεν ἡσυχα καὶ σὰν ἄνθρωπος πού προμένει ναῦρει ὠραιότερη τὴ συνέχεια.

Πέταξε τὸ καπέλλο του κατὰ γῆς κ' εἶδα τὰ μαλλιά του σύρριζα κομμένα, σὰ χωριατοπαῖδο. Μοῦ ἔδειξε τὶς δυὸ ρουκέτες μετὰ τὶς μύτες τῶν χάρτινων οὐτηλιῶν πού εἶχε μισοκαψεῖ ἡ φλόγα, — μαυρισμένες, ὕστερα ἀφημένες. Ἐχῶσε τὸ κέντρο τοῦ τροχοῦ μετὰ τὸ χῶμα κ' ἀνάσχυσε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα κουτί σπέρτα. Ἐγὼ ἀπόρησα: μᾶς ἦταν ἀπολύτως ἀσπορευμένο παρόμοιο πῆμα! Ἔσκιψε προσεκτικὰ κ' ἔβαλε φωτιά στὸ φουῖλι. Ὑστερα μετὰ τράβηξε, ζωηρά, πίσω, πιάνοντάς με ἀπ' τὸ χέρι.

Ἡ μητέρα μου μόλις ἔβγαλε στὸ κατώφλι μετὰ τὴν μητέρα τοῦ Μῶν, ἀφοῦ εἶχε συζητήσῃ κ' εἶχε ὀρίσει μὲς τῆς τὴν τιμὴ γιὰ τὸν οἰκοτροφο. κ' ἄξαφνα εἶδε κατω ἀπ' τὸ ὑπόστεγο, νὰ πηδοῦν, μετὰ μιὰ σφουριματιά σὶν ἀπὸ μαστίγι, δυὸ δέσμες ἄτρα, — ἄσπρα καὶ κόκκινα· κ' ἐπρόφτασε νὰ με ἰδεῖ, σὲ μιὰ στυγμὴ μέσα, δρόρθον μέσα στὴ μαγεμένη ἀγλή; κρατώντας ἀπ' τὸ χέρι τὸ νεόφερτο μεγάλο ἄγορι, καὶ δίχως φόβο.

Κοιτάλι δὲν τόλμησε νὰ πεῖ κάτι.

Καί, τὴ νύχτα, στὸ δεῖπνο, στὸ οἰκογενιακὸ ροιζέ, ἓνας σιωπηλὸς σὺ-τροφος ἔτρωγε μετὰ τὸ κεφάλι σκυφτό, ξέννοιαστος γιὰ τὰ μάτια πού ἦταν καρφωμένα πᾶνω του.

Στοῦ πεταλωτῆ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΩΡΕΣ ΥΣΤΕΡΑ...

Ποτὲ δὲν εἶχα τρέξει ὡς τότε στοὺς δρόμους μετὰ τὸ χωριατόπουλο. Ἡ ἰσχυριλία πού εἶχα πάθει μ' ἔκανε δειλὸν κ' ἀξιολύπητον. Ἀκόμα θαρρῶ πῶς βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου ν' ἀκολουθεῖ τὰ ἀνήσυχα μαθητοπαῖδα μέσα στὰ δρομάκια πού τριγύριζαν στὸ σπίτι, πηδώντας θλιβερά μετὰ τῶνα πόδι.

Δὲ μᾶφηναν σχεδὸν νὰ βγαίνω ἔξω. Θυμοῦμαι πῶς ἡ Μίλλι, πού ἦταν περήφανη γιὰ μένα, συγὰ μ' εἶχε γυρίσει στὸ σπίτι μετὰ δυνατὲς μιάτσες στὰ μάγουλα.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μῶν ἔτυχε τὸν καιρὸ πού εἶχα γιαντρευτεῖ. Ἐγίνε ἀρχὴ γιὰ μιὰ ζωὴ καινούργια.

Πρὶν νάρθει ἐκεῖνος, μόλις τελείωνε τὸ μάθημα, στὶς τέσσερις ἢ ὥρα, ἀρχίζε γιὰ μένα ἓνα δειλὸν μακρότατο. ὅλο μοναξιά. Ὁ πατέρας μου ἔφερε ἀπ' τὴν τάξη τὰ κάρβουνα τῆς σόμπας καὶ τᾶρριχε στὸ τζάκι τῆς τραπεζαρίας μας. Σιγά-σιγά, τὰ τελευταία παιδιά, τ' ἀργοπορημένα, ἀφηναν τὸ ξεπαγιασμένο σχολεῖο, πού ἐστροβιλιζόταν κύματα, ὁ καπνός. Ἐκαναν ἀκόμη παιγνίδια, κνηνητὰ στὴν αὐλή· ὕστερα νύχτωνε· τὰ δυὸ παιδιά πού εἶχαν σαρώσει τὴν τάξη ἀναζητοῦσαν

στό υπόστεγο τις κουκκοῦλες καὶ τις μέρτες τους, κι' ἔφευγαν βιαστικά, μὲ τὸ πανερί στο χέρι, ἀφήνοντας τὴν δὲ «πορτα ὀρθάνοιχη».

Ἐγώ, ὅσο ἐφεγγε ἀκόμα, ἔμεναμὲς στὴ Δημαρχία, στο γοαφεῖο τῶν Ἀρχαίων, γυμνασιότοκος μὴτρε, καὶ ἀνεμοσάλειτες λουρίδες χαρτί καὶ διάβρα, καθησμένοι σὲ μιὰ παλιοζυγαριά, κοντὰ στο παράθυρο ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὸν κήπον.

Ἐπειτα σκοτεινεῖαζε, τὰ σκυλλιά τοῦ διπλανοῦ ὑποστατικοῦ ἀρχινοῦσαν νὰ οὐρλιαζοῦν καὶ τὸ τετράγωνο τζάμι τοῦ μαγειριοῦ μας γινόταν φωτειρό τότε γύριζα στο σπίτι. Ἡ μητέρα μου εἶχε ἀρχειοσι κιάλα νὰ μαγειρεύει τὸ δείπνο. Ἀέβαινα τρία σκαλοπάτια τῆς σκάλας ποὺ πήγαινε στὴ σιταποθήκη καθόμουν δίχως μιὰ, καὶ ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι στὰ κάγκελα, τὴν κυττούσα ν' ἀναίει φωτιά, μέσα στο στενὸ μαγειρεῖο ποὺ τὸ φῶς τοῦ κεραιοῦ τρεμοσεινόταν.

Μὰ ἦρθε κάποιος καὶ μοῦ συνεπῆρε, μονομιᾶς, τίς εἰρηνικὲς παιδιάτικες χιόρες μου. Κάποιος φύσησε στο κερί ποὺ μοῦ φώτιζε τὸ γλυκὸ μητρικὸ πρόσωπο σκυμμένο ἀπάνω στο δείπνο. Κάποιος ἔσβησε τὴ λάμπα ποὺ ὀλόγυρά τῆς εἴμαστε μιὰ οἰκογένεια εὐτυχισμένη. — ὅταν ὁ πατέρας μου τρεῖς ἀνετὸ κρέμασμα τῶν ξύλινων φύλλων ἀπάνω στο γυάλινο μέρος τῆς θύρας. Ὁ Αὐγουστίνος Μών, ποὺ σὲ λίγο τὰ παιδιὰ τὸν φώναζαν ὁ μέγας Μών.

Ἀφ' οὗτου τὸν πήραμε οἰκότροφο, τίς πρώτες μέρες τοῦ Δεκέμβρη, τὸ σχολεῖο δὲν ἐρήμωνε πιά μετὰ τίς τέσσερις ἡ ὥρα. Μ' ὄλο τὸ κρῦο τῆς θύρας ποὺ ἀνευόσερνε, μ' ὄλες τίς φωνὲς ἐκείνων ποὺ ἐσάρωσαν καὶ τοὺς κουβάδες τὸ νερό, ἔμεναν ὡς τοσοῦτο, ὅσο ἀπ' τὸ μῖθημα, καμμιὰ εἰκοσαρία παιδιὰ μέσα στὴν τάξη, ἀπ' τὰ πιὸ μεγάλα, εἶτε ἀπ' τὴν πολίχνη εἶτε ἀπ' τὸ χωριό, γύρω-γύρω ἀπὸ τὸν Μών. Μακριὲς συνομιλίες, ἀτέλειωτες φιλονεικίες, ποὺ γλυστρουῖσα κι' ἐγὼ ἀνάμεσά τους, μὲ περιέργεια κι' εὐχαρίστηση.

Ὁ Μών δὲν ἔλεγε λέξη: ὅμως γι' αὐτὸν γινόταν ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία· κάθε στιγμή ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ φλύαρους προχωροῦσε στὴ μέση, καὶ βάνοντας μάρτυρα καθέναν ἀπ' τοὺς συντρόφους του, μὲ τὴ σειρά τους, ποὺ ἐβεβίωνε κι' αὐτὸς μ' ὅλη του τὴν καρδιά, διηγόταν ἱστορίες γιὰ κλεψιές, κι' οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν, μ' ἀνοιχτὰ στόματα, σιωπηλὰ γελώντας.

Καθησμένος σ' ἕνα ἀναλόγιο, κουνώντας τὰ πόδια του, ὁ Μών σκεφτόταν. Στὶς κατάλληλες στιγμὲς γελούσε κι' ἐκεῖνος, μὰ μιὰ στάλα, σι νὰ ἤθελε νὰ σκάσει στὰ γέλοια γιὰ μιὰν ἄλλη τάχα ἱστορία, ποὺ τὴν ἤξερε μόνος του καὶ τὴ φύλαγε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ. Ἐπειτα κατὰ τὸ βράδυ-βράδυ, ὅταν τὸ φέγγος ἀπ' τὰ παράθυρα τῆς τάξης δὲν φώτιζε πιά τίποτ' ἄλλο, παρὰ μόνον αὐτὴ τὴν συγχισμένη σύναξη τῶν παιδιῶν, ὁ Μών σηκωνόταν ἀξαφνα καί, περπατώντας μέσα ἀπ' τὴ μάζα ποὺ σπρωχόταν,

— Ἐμπρός, ἔλεγε. Δρόμο.

Ὅλα τὸν ἀκολουθοῦσαν, κι' ἀκουγες τίς φωνές

τους ὡς προχωρημένην ὥρα στὰ ὑψώματα τῆς πολίχνης...

Μοῦ ἐρχόταν πολλὲς φορὲς νὰ τοὺς συνοδέψω. Μὲ τὸν Μών πήγαινα ὡς τίς θύρες τῶν σταύλων, τὴν ὥρα ποὺ ἀρμέγουν... Μπαίναμε μέσα στὰ ἐργαστήρια καὶ μὲς στο σκιάφω, ἀνάμεσα στὰ τριξίματα τῆς τέχνης του, ὁ ὑφαντὴς ἔλεγε:

— Οἱ σπουδαστές!

Σχεδὸν πάντα, τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, βρισκόμαστε στοῦ Νιενόν, τοῦ ἀμαξῶ ποὺ ἔκανε καὶ τὸν πεταλωτή. Τὸ ἐργαστήρι του ἦταν ἕνα ἀρχαῖο μαγαζὶ μὲ μεγάλες δίφυλλες πόρτες ποὺ ἄφηναν ὀρθάνοιχτες. Ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀκουες νὰ τρίζει τὸ φουσερὸ τοῦ χαλκιᾶ, κι' ἔβλεπες, στο αὐγασμα τῆς φωτιᾶς, σ' ἐκείνη τὴ σκοτεινὴ καὶ πολύβουνη γωνιά, ξωμερίτες ποὺ σταματοῦσαν τ' ἀμάξι τους γιὰ νὰ κουβεντιάσουν μιὰ στάλα, ἢ κάποτε κάποιον μαθητόπαιδο, ἀκουμπημένο σὲ μιὰ πόρτα ποὺ κυττούσε δίχως νὰ μιλεῖ.

Τότε ἀρχίνασαν ὅλα, ὀκτὼ μέρες πρὶν ἀπ' τὰ Χριστούγεννα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

«ΠΗΓΑΙΝΑ ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΕΝΟΣ ΚΑΛΑΘΑ...»

Ἐβρεχε ὅλη μέρα καὶ μόνο τὸ δεῖλι ἔπαψε. Τὸ περασμα τῆς ὥρας ἦταν θανατερὰ πληχτικό. Ψυχὴ δὲν ἔβγαινε στὰ διαλείμματα. Κι' ἀκουγες τὸν πατέρα μου, τὸν Κύριο Σερέλ, νὰ φωνάζει μὲ σὴν τάξη, κάθε τόσο:

— Αἱ, κακόπαιδα! Μὴ σέρνετε τὰ παπούτσια σας ἔτσι!

Ἐπειτα ἀπ' τὸ τελευταῖο ἡμερήσιο διάλειμμα, ἢ, καθὼς τὸ λέγαμε, «τὸ τελευταῖο τέταρτο», ὁ κύριος Σερέλ, ἀφου περπάτησε λίγο σκεφτικὰ στο μάκρος καὶ στο πλάτος τῆς τάξης, σιαμάτησε, ἔδωσε μιὰ μὲ τὴ βέργα ἐπάνω στο τραπέζι γιὰ νὰ σωπάσει ὁ θόρυβος ποὺ ἔκαναν τὰ τελευταῖα θρανία—γιατί πλήττον—καὶ μὲς στὴ σιωπὴ καὶ στὴν προσμονή, ρώτησε:

— Ποῖς πάει αὐριο μὲ τ' ἀμάξι στο Σταθμό, μαζί μὲ τὸν Φραγκίσκο, νὰ πάρει τὸν κύριο καὶ τὴν κυρία Σαρπαντιέ;

Ἦταν ὁ παπποῦς κι' ἡ γιαγιά μου: ὁ παπποῦς Σαρπαντιέ, μὲ τὸ μεγάλο, σταχτερὸ μάλλινο μπουνοῦζι, ὁ γέρω συνταξιούχος δασοφύλακας, μὲ τὸ χνουδωτὸ σκουφο τοῦ ἀπὸ κουνέλι ποὺ τὸν ἔλεγε πηλίκιο...

Τὰ μικρὰ τὸν ἤξεραν καλά... Τὴν αὐγὴ, γιὰ νὰ πλυθεῖ, ἀνάσερνε ἕναν κουβά νερό κι' ἐβουτούσε μέσα τὸ πρόσωπό του, καθὼς οἱ στρατιῶτες, τριβοντας τὸ γενάκι του. Κάμποσα παιδιὰ, μὲ τὰ χέρια σταρωμένα πίσω, τὸν ἐπρόσεχαν μ' εὐλαβικὴ περιέργεια... Τὴν ἤξεραν ἀκομὴ καὶ τὴν γιαγιά-Σαρπαντιέ, τὴν μικρὴ χωρική, μὲ τὸν πλεχτὸ μποξᾶ, γιατί ἡ Μίλι τὴν ἔφερνε μιὰ φορὰ τοῦλάχιστον, μέσα στὴ μικρότερη τάξη.

Κάθε χρόνο, πηγαίναμε καὶ τοὺς συναπαντούσαμε στο σταθμό, λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὰ Χριστούγεννα, στο τραῖνο τῶν 4 μ. μ. Περνοῦσαν ὅλον τὸν νομὸ γιὰ νὰρθοῦν νὰ μᾶς δοῦν, φορ-

τωμένοι δέματα γεμᾶτα κάστανα ἢ χριστουγεννατικά τρόφιμα τυλιγμένα σὲ πεσέτες. Μόλις πατοῦσαν κι' οἱ δυὸ τὸ καϊῶφι μας, κουκκουλαμένοι, γελαστοὶ καὶ κάπως μ' ἕνα ὕφος σὰν ἀπόρητο, σφαλοῦσαμε πίσω τους τίς θύρες κι' ἀρχίζει μιὰ μεγάλη γιορτάσιμη ἐβδομάδα...

Γιὰ νὰ ὀδηγήσει τὴν ἀμαξά ποὺ θὰ τοὺς ἔπαιρνε, χρειάζοταν, ἐκτός ἀπὸ μένα, κάποιος φρόνιμος, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ρίξει σὲ κανένα λάκκο, μὰ καὶ πολὺ ἀγαθὸς, γιατί ὁ παπποῦς βλαστημοῦσε εὐκολα καὶ ἡ γιαγιά ἦταν πολὺλογη.

Στὸ ρώτημα τοῦ κ. Σερέλ, καμμιὰ δεκαπενταριά φωνὲς ἔδωσαν ἀπόκριση, κρίζοντας μαζί:

— Ὁ μέγας Μών, ὁ μέγας Μών.

Ὁ κ. Σερέλ ἔκανε πὼς δὲν τ' ἀκουσε.

Τότε φώναξαν!

— Ὁ Φρομεντέν!

Ἄλλοι:

— Ὁ Ντελούς!

Ὁ μικρὸ ερος ὁ Ρουά, ποὺ πήγαινε περίπατο καβάλα ἐπάνω στο γουροῦνι του καὶ τὸ ἀνάγκαζε νὰ τριποδίζει μὲ καλπασμό, ἐφώναζε διαπεραστικά: «ἐγὼ, ἐγὼ»!

Ὁ Ντουτρεμπλαὶ καὶ ὁ Μουμπρέφ σήκωναν μόνο δειλὰ τὸ χέρι.

Ἦθελα νὰ αἰ τὸ Μών. Αὐτὸ τὸ μικρὸ ταξίδι μὲ τὸ γαϊδουραμάκι θάξιζε πιότερο τὸν κόπο. Κ' ἐκεῖνος ἤθελε. μὰ ἔκανε σὰ νὰ σπλαινέει ἀκατάδεχτα. Ὅλα τὰ μεγάλα παιδιὰ καθόταν, καθὼς κι' ἐκεῖνος, ἀνάστροφα, μὲ τὰ πόδια ἐπάνω στο θρανίο, καθὼς κάναμε στὰ διαλείμματα ἢ στὶς μεγάλες μας χαρὲς. Ὁ Κοφφέν, μὲ τὴν μπλοῦζα ἀνασηκωμένη καὶ διπλωμένη γύρω ἀπ' τὴ ζώνη του ἀγκάλιαζε τὸν σιδερένιο στυλο, ποὺ στήριζε τὸ δοκάρει τῆς ὀροφῆς, κι' ἄρχισε νὰ σκαρφαλώνει ἀπάνω του ἀπ' τὴ χαρὰ του. Μὰ ὁ κ. Σερέλ ἐκρῦωσε ὄλον τὴν φαιδρότητα, λέγοντας.

— Αἱ, ὁ Μουμπρέφ.

Ὅλοι ξανακάθησαν σιωπηλὰ στὴ θέση τους.

Στὶς τέσσερις ἡ ὥρα, στὴ μεγάλη ξεπαιγασμένη αὐλή, σκαμμένη ἀπ' τὴ βροχή, βρεθῆκα μοναχὸς μὲ τὸν Μών. Κ' οἱ δυὸ, δίχως νὰ μιλοῦμε, κυττούσαμε τὴν πολίχνη ποὺ γυάλιζε, ὅσο στέγγωνε ἡ ὑγρασία. Σὲ λίγο, ὁ Κοφφέν, μὲ κουκκούλα στο κεφάλι, μὲ μιὰ φέτα ψωμί στο χέρι, βγήκε ἀπ' τὸ σπίτι τους, καὶ τοῖχο-τοῖχο, παρουσιάσθηκε μπρὸς στὴν πόρτα τοῦ ἀμαξῶ σφυρίζοντας. Ὁ Μών ἄνοιξε τὴν ὀξόπορτα, τὸν ἐφώναξε, κι' ἔπειτα ἀπὸ λίγο βρεθῆκαμε κι' οἱ τρεῖς στρογγυλοκαθημένοι στο βάθος τοῦ ἐργαστηριοῦ, ποὺ, ζεστὸ καὶ κόκκινο, τὸ περνοῦσαν ὄρες ὄρες παγερά φουσηματα: ἐγὼ κι' ὁ Κοφφέν, καθησμένοι ἐμπρὸς στο ἀμμόνι, μὲ τὰ λασπωμένα πόδια μας βουτηγμένα σ' ἄσπρα ροκανίδια· ὁ Μών, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, σιωπηλὸς, ἀκουμπώντας τὴ ράχη στο φύλλο τῆς πόρτας. Κάπου-κάπου, στο δρόμο, περνοῦσε καμμιὰ γυναίκα τοῦ χωριοῦ, μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ ἀπὸ τὸν ἀέρα, γυρίζοντας ἀπ' τὸ χασάπη· κι' ἐστρέφαμε νὰ ἰδοῦμε ποῖος εἶνε.

Κανεὶς δὲν μιλοῦσε. Ὁ πεταλωτὴς κι' ὁ παρα-

γυῖός του, ὁ ἕνας φουσώντας τὸ φουσερό, ὁ ἄλλος δέροντας τὸ σίδερο, ἔρριχναν στὸν τοῖχο ἀποτομους μεγάλους ἴκκιους.

Κάπου-κάπου, ἡ εἰρηνικὰ καὶ ρυθμισμένη δουλειὰ τοῦ ἐργαστηρίου σταματοῦσε γιὰ λίγο. Ὁ πεταλωτὴς ἄφηνε, μὲ μικρὰ πηδήματα, βαρεὰ καὶ φωτειρὰ νὰ καταπέσει χορεύοντας, τὸ σφυρί του ἀπάνω στο ἀμμόνι. Κυττούσε τότε, ζυγώνοντας τὸ κοντὰ στὴν πέτσινη ποδιά του, τὸ σιδερένιο κομμάτι ποὺ εἶχε δουλεμμένο. Κι' ἀνασηκωνόταν τὸ κεφάλι, μᾶς ἔλεγε, ὅσο γιὰ νὰ πάρει ἀνάσα:

— Αἱ, τί γίνονται τὰ παλληκάρια;

Ὁ παραγυῖος ἀπέμενε μὲ τὸ χέρι μετέωρο στὴν ἀλυσίδα τοῦ φουσεροῦ, ἔβριζε τὴν ἀριστερὴ του φοῦντα στὴ μέση του, καὶ μᾶς ἔβλεπε χαμογελώντας.

Ἐπειτα ἡ μουγγὴ καὶ βουερὴ δουλειὰ ξανάρχιζε.

Ἀπάνω σὲ μιὰ τέτοια στάση, εἶδαμε ἀπ' τὸ φύλλο τῆς πόρτας τὴ Μίλλι, μέσα σ' ἐκεῖνον τὸν ἀέρα, σφιγμένην σ' ἕνα σάλι, ποὺ περνοῦσε φορτωμένη ποκέτα.

Ὁ πεταλωτὴς ρώτησε.

— Θάρθει ὁ κύριος Σαρπειαντιέ;

— Αὐριο, ἀποκρίθηκα· μαζί μὲ τὴν γιαγιά μου. Θὰ πάω νὰ τοὺς πάρω μὲ τ' ἀμάξι ἀπ' τὸ τραῖνο ποὺ περνᾶ στὶς τέσσερις.

— Μὲ τὸ ἀμάξι τοῦ Φρομεντέν;

Ἀποκρίθηκα εὐθύς:

— Ὁχι, μὲ τοῦ πατέρ Μαρτίνου.

— Α, θ' ἀπὸ μείνετε στο δρόμο!

Κ' οἱ δυὸ, κι' αὐτὸς κι' ὁ παραγυῖος του, ἐμπήξαν τὰ γέλοια.

Ὁ παραγυῖος ἔδωσε νὰ καταλάβωμε πὼς ἤθελε νὰ πεῖ κάτι.

— Μὲ τὴ φοράδα τοῦ Φρομεντέν μποροῦσε κανεὶς νὰ πάει νὰ τοὺς πάρει ἀπ' τὸ Βιερζόν. Σταματᾶ μια ὥρα τὸ τραῖνο. Εἶναι δεκαπέντε χιλιόμετρα. Θα ἐναγαῦριζες πίσω, πρὶν νὰ ζεφουν ἀκόμα τὸ γαῖδαρο τοῦ Μαρτίνου.

— Α, εἶπε ὁ ἄλλος, τρέχει αὐτὴ ἡ φοράδα!

— Καὶ θαρρῶ πὼς ὁ Φρομεντέν εὐκολα θα τὴν ἐδάνειζε.

Ἐκεῖ ἔπαψε ἡ ὀμιλία. Τὸ ἐργαστήρι ξανάγινε τόπος ὄλο σπίδες καὶ πάταγο, καὶ καθένας σκεφτόταν πιά μόνο τὸν ἑαυτοῦ.

Μὰ σὰν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ πάμε, καὶ νὰ γνέψω τοῦ Μών, στὴν ἀρχὴ δὲ μὲ πρόσεξε. Μὲ τὴ ραχὴ στὴν πόρτα, σκυφτός, φαινόταν βυθισμένος σ' ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν εἰπωθεῖ. Καὶ βλέποντάς τον εἶσι, ἀφαιρεμένον σιτοῦς στοχασμοῦς του, νὰ κυττάζει, — ὡσαν ἀνάμεσα ἀπὸ λευγες ὀμίχλη, — τοὺς εἰρηνικοὺς ἐκείνους νοματέους ποὺ ἐδοῦλεαν, ξάφνω θυμήθηκα τὸν Ροβινσῶνα, στὴν ζωγραφιὰ ποὺ βλέπει τὸν ἀγγλον ἔφηβο, πρὶν ἀπ' τὸ μεγάλο του ξεκίνημα, «νὰ συχοπηγαίνει στο ἐργαστήρι ἐνὸς κοφινᾶ...».

Καὶ τὸν ξαναθυμήθηκα συχνὰ ἀπὸ τότες.

(Ἀκολουθεῖ)

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΩΣ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ

ΔΙΧΩΣ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ
ΔΙΧΩΣ ΧΡΗΜΑΤΑ
ΔΙΧΩΣ ΚΟΙΝΟ

ΤΟΥ ΚΟΥ Κ. Η. ΗΙΛΑΡ

Όταν τὸ 1915 μ' ἐκάλεσαν στὴ θέση τοῦ καλλιτεχνικοῦ διευθυντοῦ τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου τῆς Πράγας, τὸ Ἐθνικὸ Θεάτρο, — ἡ πρὸς ἐνδιαφέρουσα σκηνὴ τῆς Πράγας — ἦταν στὸ ἀπόγειο τῆς λαμπρότητάς της. Ὁ κ. Κβάπιλ, ὁ διευθυντὴς τῆς, ἔδινε τότε τὴ διδασκαλίαν Σαϊκσπηρικοῦ κύκλου καθὼς καὶ ἔκτακτες παραστάσεις ἔργων τοῦ Ίψεν καὶ τοῦ Τσέχωφ, πού διερμήνευαν οἱ κράτιστοι τσέχοι ἠθοποιοὶ Βογιάν καὶ ἡ κυρία Κβάπιλ ἔβλεπε κανεὶς τότε στὸ Ἐθνικὸ Θεάτρο τὴν ἀποθέωση τοῦ νεοακαδημαϊσμοῦ, ὅπως ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν καλεσθῇ. Ἡ πρώτη σκηνή μας ἀστράφτε σὲ ὅλη τὴ δοξα τῆς μέσα στὸ καλλιτεχνικὸ σπερμάμα τῆς Βοημίας.

Ποῖά ἦσαν, ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, ἡ κατάσταση τοῦ θεάτρου πού εἶχαν τὴν προαίρεση νὰ μᾶς ἐμπιστευθοῦν τὰ πεπραγμένα του; Ἰδοῦ: δὲν εἶχαμε οὔτε ἠθοποιούς οὔτε γρήματα, οὔτε κοινὸ. Ἐνοιώσαμε καθαρὰ, εὐθύς ἀμέσως, ὅτι ἂν τὸ θεάτρο μᾶς ἤθελε νὰ μὴ δεθῇ σ' ἕνα δραματολόγιο δευτέρας τάξεως, ὀλισθητικῶς, χρωστικοῦς, τόσο γιὰ τὴν ἐκλογὴν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεση, νὰ υιοθετήσῃ μιὰ καινούργια μέθοδο, ἐντελῶς διαφοροετικὴ ἀπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἀνταποκρινόμενη στὶς ἀνάγκες τῆς περιστάσεως, ἀλλὰ καὶ στὴν καλαισθησία κοινῶν πού μᾶς ἔμεινε νὰ παιδαγωγήσωμε.

Ποῖο ἐπρεπε νὰ αἰ τὸ δραματολόγιό μας; — Ἡ νέα καὶ ἀνεξάρτητη Γαλλία, παρόμοια καὶ ἡ Γαλλία ἡ κλασσικὴ, πάρα πολὺ ξεχασμένη, πού μὲ τόσο πάθος ἀγαποῦμε καὶ πού, χάρις στὶς περιοδικὰς παραστάσεις, ἔγινε ἐπὶ τέλους σιγά-σιγά γινώριμη στὸ τσεχικὸ κοινὸ ἢ νεορὴ ἑπαναστατικὴ Γερμανία ἢ Ἀγγλία ἢ σατυρική καὶ ἀντιπουριτα ἢ ἰδὸ ολαυκὸ θεάτρο, καὶ πρὸ πάντων τὸ τσεχικὸ δράμα, — τὸ ἀνταρτικὸ ἢ τὸ προφητικὸ — αὐτὸ ἰδὸ πρόγραμμα ἐθέσαμε εὐθύς ἀμέσως γιὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ δραματολογίου μας. Μᾶς εἰλικυσε, — οὗτο φαίνεται — πύστερο ἢ τέχνη πού γεννιέται μόλις, πού μόλις θεμελιώνεται, παρὰ ἐκείνη πού ἡ αἰσθητικὴ τῆς μοιάζει ἤδη ὄριμη καὶ βασιλευμένη.

Ἔτσι ἄρχισε μιὰ κατεῦθυνση γεμάτη ἔξαρση καὶ ζήλο, πού ἐδιάλεξε, γιὰ νὰ παρουσιασθῇ σ' ἕνα κοινὸ πολὺ συνηθισμένον στὴ βιεννέζικη ὀπερέττα, τὸν «Βασίλειαν Κάνδαυλο» τοῦ Ζίντ, καὶ πού στὰ προγράμματα τῶν συνδρομητῶν του, εἶχε προαγγέλει Γκρόν, βάν Λερμπεργκ, καὶ Βεράρεν!

Ἄν ὁ «Βασίλειαν Κάνδαυλος» ἀπέτυχε, πήραμε ὅμως εὐθύς ἀμέσως τὴν ἀντεκδίκησή μας μὲ τὸν «Ζορζ Νταντέν», τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Μολιέρου πού παραστήσαμε. Αὐτὸ, καθὼς παίχθηκε σ' ἕνα πολὺ ἐλεύθερον τρόπο, καθὼς εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν παράδοσιν — ὅπου τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώ-

πινῆς ἀλήθειας καὶ ἡ εἰρηνικὴ πρόθεση τοῦ διαλόγου ἦσαν ζωηρὰ τονισμένα — ἔγινε δεκτὸ πολὺ εὐνοϊκὰ. Στὰ διαλέγματα, οἱ μουσικοὶ τῆς ὀρχήστρας ἔπαιζαν ἐπάνω στὴ σκηνή, μὲ φορεσιὰς τοῦ κοροῦ τοῦ Λυυδοβίκου XIVου, κομμάτια τοῦ Ραμὼ καὶ τοῦ Λούλλυ. Ἦσαν ὁ πρῶτος θρίαμβος τῆς «καινούργιας τακτικῆς», πού ἔτεινε στὸ νὰ παραγάγῃ μιὰ σύνθεσιν τῆς δραματικῆς σύλληψης, νὰ συμπυκνώσῃ μ' ἕνα ἀρισμένον τρόπο τὴ συγκίνηση τοῦ ἔργου, καὶ πού ὑποχρέωνε τὸν ἠθοποιὸν νὰ εἶναι πολὺ ἐγκρατὴς στὸ λόγο, ὅσο καὶ στὴ μιμικίαν. Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα, δὲν μᾶς ἐμελλε σχεδὸν γιὰ τίποτε, παρὰ τ' ἀποτελέσματα πού ἐφθάναμε νὰ πετύχωμε, νὰ εἶναι κάπως σύμφωνα μὲ τὶς τρέχουσες ἀντιλήψεις. Στὴν ἴδια ἀκόμη θεατρικὴν περίοδον, ἐκάμαμε μιὰν ἀνάλογον ἀπόπειρα μὲ σαϊκσπηριανὴν κωμωδίαν; ὁ αἰσθητικὸς φορμαλισμὸς, ἀπαρτῆσιμος ὡς τότε, τῆς ἀπαρτίσεως πολὺ ἀπὸ τὸ σφριγὸς καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς. Ἡ ἐπιτυχία πού ἔχον οἱ «Εὐθύμης Κουμπάρης τοῦ Οὐίνσορ» — ἀποκαλύψανε μάλιστα στὸν κ. Ζακοπάλ ἕνα κωμικὸν μεγάλου μορφῆς — δὲν ὑπέστησεν ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ζορζ Νταντέν.

Ὡστε ἀπὸ τὴν πρώτην περίοδον, ἡ πορεία τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου προβαλε χαραγμένη. Ἡ περίοδος 1914)15 ἀνοίξε μὲ τὴν «Πενθεσίλεια», τὸ ἀριστούργημα τοῦ Κλάιστ. Ἡ σκηνοθεσία καὶ ὁ γενικὸς τόνος τῆς ἐρμηνείας πού ἔγινε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ἰσοδυναμοῦσαν μὲ πρόκλησιν κατὰ τῆς συντηρητικῆς κριτικῆς. Σ' αὐτὴ τὴ δοκιμὴ ἐνὸς νέου σκηνοκοῦ στὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τραγικοῦ εἶδος, προσθέσαμε σὲ λίγο μιὰν ἀνάλογον ἀπόπειραν στὸ εἶδος τὸ σατυρικόν, — μέσα στὴν ἴδιαν περίοδον, — μὲ τὸν «Πολίτην Σκιπ» τοῦ Στερναίμ, πού πολὺ ἐξέτιμησε τὸ πολὺ κοινόν. Ὡς τόσο, δὲν ἦταν ἀκόμη ἡ ἀποφασιστικὴ νίκη. Τὴν ἐκερδίσαμε μόνον μὲ τὸν «Δὸν Ζουάν» τοῦ Μολιέρου.

Τὸ Δημοτικὸ Θεάτρο παραστήσεν αὐτὸ τὸ ἔργο μὲσα σὲ διάκοσμον μετὸν κωμικὴν φαντασίαν καὶ παρήγαγε ἕνα εἶδος φάρσας φιλοσοφικῆς δεικνύοντος ἕνα Δὸν Ζουάν ξανανειωμένον ἐντελῶς ἀλλοιωτικὸν ἀπ' τὴν παράδοσιν, πού τὸν ἤθελε ἕνα εἶδος ἠθικῆς τραγωδίας, πού στάθηκε τὸ ὑπόδειγμα γιὰ ὅλες τὶς ἀκόλουθες παραστάσεις τοῦ Μολιέρου καὶ ἐκράτησε τὸ κύρος συμβόλου.

Οἱ πρῶτες αὐτὲς ἐπιτυχίες τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου τοῦ ἔδωσαν θάρρος νὰ ἀκολουθήσῃ ἀφοβα τὴν πορεία πού εἶχε βάλῃ ἔμπρὸς του καὶ νὰ καταπασιῇ μὲ πράγματα πού ἔβγαζαν ἀπ' τὰ ὄρια τῶν κινήσεων τοῦ συγχρόνου τοῦ τσεχικοῦ

Θεάτρου. Ἐδῶσε τὸν Πέερ-Γκύντ τοῦ Ίψεν μὲ μουσικὴν τοῦ Γρήγκ καὶ σκηνοθεσίαν τοῦ Σουηδοῦ Σβέν Γκάδ, καὶ πάλι ἡ ἐπιτυχία στεφάνωσε τὸν ἀγῶνα του. Ὁ κ. Βύδρα, ἐρμηνευτὴς τοῦ κύριου ρόλου, καθὼς καὶ ἡ λοιπὴ ὀμάδα ἄλλως τε, ἔκαμαν θαύματα. Μὰ πότερα ἀκόμα ἀπ' τὸ ταλέντο τῶν ἐρμηνευτῶν, πρέπει νὰ τιμῆσωμε τὴν διανοήσιν τοῦ τσεχικοῦ κοινού, Μόλις ξεσυνειθισμένον ἀπ' τὶς ταπεινὰς ἀπολαύσεις τῆς ὀπερέττας, πού τοῦ πρόσφεραν ἄλλοτε στὴν ἴδιαν αἴθουσαν, ἠμπόρεσε σὲ λίγο χρόνον νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν κατανόησιν ἔργων ἐξαίρετης φιλολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀξίας. Τὸν ἴδιον καιρὸν πού ἔδινε τὸν Πέερ Γκύντ, τὸ Δημοτικὸν Θεάτρο καταπιανόταν ἀκόμα δυὸ μεγάλα ἔργα: νὰ φέρῃ στὸ δραματολόγιον τὸ ἔργο τοῦ Στριπτεργ, παραμελημένον ἀπ' τὸ Ἐθνικὸν Θεάτρο, καὶ νὰ ξαναδώσῃ τὴν κλασσικὴν γαλλικὴν τραγωδίαν. Ξανανειώνοντάς τιν. Ὁ «Σιδ» πού τὸν παραστήσαμε ἔξω ἀπὸ κάθε συμβατικὸν τύπον

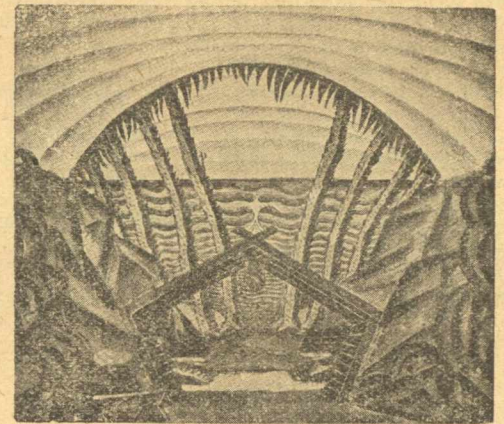

Σκηνοκοῦ Διάκοσμος τοῦ J. Wenig γιὰ τὸ «Φῶς» τοῦ Ντυαμέλ.

ὅσον ἀφορᾷ τὴν σκηνοθεσίαν, καὶ ἀποκλείοντάς κάθε ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐρμηνείαν, μὲ τὴν πρόθεσιν μόνον νὰ δώσωμε ὅλη τὴν ἀξίαν στὸν βίαιον, παθητικὸν καὶ, εὐληπτο διάλογο τοῦ μεγάλου ποιητῆ, ἀξίζει νὰ μὲνη μιὰ ἀπ' τὶς πρὸς ἀόλουτες καλλιτεχνικὰς ἐπιτυχίας πού τὸ τσεχικὸν θεάτρο ἔχει στὸν λογαριασμὸν του. Ὅτι στάθηκε ὁ Σιδ γιὰ τὴν τραγικὴν τσεχικὴν τεχνολογίαν, ὁ «Ἀμφιτρυόν» τοῦ Μολιέρου στάθηκε γιὰ τὴν κωμικὴν τεχνολογίαν, καὶ ὁ «Κανδηλανάφτης» τοῦ Μυσοῦ γιὰ τὸν ρομαντικὸν διάλογο.

Αὐτὲς οἱ παραστάσεις εἶχαν μιὰ κεφαλαιώδη σπουδαιότητα: ἐχάραξαν τὴν ἐπαγγελτὴν πορεία ἢ

ἐπλασαν μιὰ καινούργια παράδοσιν. Ἐδειξαν συνάμα τὴ μεταστάθμισιν, πού τὸ τσεχικὸν θεάτρο, δίχως τίποτα ν' ἀρνηθῇ ἀπ' τὸν ἐθνικὸν του χαρακτῆρα, καὶ δίχως νὰ πέσῃ στὴ δουλικὴν ἀπομίμηση τοῦ ξένου, ζύγωσε τὴν δραματικὴν εὐρωπαϊκὴν κίνησιν. Στὶς μακρότατες χρόνιες τοῦ πολέμου, στερημένοι κάθε ἐπαφῆς μὲ τὸ ἐξωτερικόν, διπλωμένοι στὸν ἴδιον ἑαυτὸν μας, ζήσαμε κατὰ μέγα μέρος μὲ τὶς ἴδιες μας δυνάμεις καὶ ἡ ἀσκησὴ μας σὲ ὅτι θὰ ἦσαν ἤδη τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ παράδοσὶν μας ἔγινε τότε στὴν ἐντέλεια: ἡ σκηνὴ μας, ἀφοβα ἀπλουστεμένη, ἀρνιέται ἀπόλυτα ὅτι δὲν εἶναι, παρὰ στολίδι περιττό: τὰ μέσα τῆς εἰ-

Σκηνοκοῦ Διάκοσμος τοῦ V. Hoffman γιὰ τὴν «Ἀνταλλαγὴν» τοῦ Πῶλ Κλωντέλ.

ναι παρμένα μόνον ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δράσεως καὶ τῶν αἰσθημάτων ὁ λόγος, ἡ χειρονομία, ὁ φωτισμὸς, ὅλα συντρέχουν νὰ τονίσουν τὸν ρυθμὸν τοῦ δραματικοῦ ἔργου. Αὐτὲς ἦσαν οἱ καλλιτεχνικὲς κατευθύνσεις μας, πού σ' αὐτὰς ἀνοίξαμε πλατύ τετρατὸν δοῖζοντα τοῦ τσεχικοῦ θεάτρου, χωρὶς μὲ τούτο ν, ἀμελήσωμε τὸ χρέος πού ἡ πατριωτικὴ ἰδέαν μᾶς ἐπέβαλλε, τὸν καιρὸν πού τὸ ἔθνος μας ἀγωνίζεταν ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδιαν τὴν ὑπαρξὴν του.

Πραγματικὰ, τίποτα γερὸν καὶ δυναμωμένον δὲν μποροῦσε νὰ βγῇ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν πού δὲ στάθηκεν ἔντονα ἐθνικὴ. Ἐφροντίσαμε ὡς τόσο πολὺ, ὅστε τὸ τσεχικὸν θεάτρο νὰ μὴν ἀποτελεματωθῇ μέσα στὴν προσπάθειαν ν' ἀγγίξῃ τὸ ἰδεώδες του, πού τὸ ἴδιο ἔταξε. Ἀντίθετα, θέλαμε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ρυθμὸν τῆς ἀναγεννώμενης Εὐρώπης, νὰ συνεισφέρει, μὲ τὴν ταπεινὴν σειρά του, στὴν γενικὴν ἐξέλιξιν καὶ στοχαζώμασιν πὼς ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀρχαίας μας λογοτεχνίας. — ἠθασυροὶ τῆς τσεχικῆς παράδοσιν — εὐλαβικὰ συναθροισμένοι στὶς ἀρχὰς τοῦ XIV αἰῶνος. Ἡ πῆρα ἔδειξε πῶς τὰ καινούργια σκηνοκοῦ μὲσα, αὐτὰ πού κατὰ πολὺ ξαναπῆραν σήμερον τὴν προτίμησιν, εἰν' ἐκεῖνα πού ἀγάπησε τὸ ἀρχαῖον δραματολόγιον τοῦ τσεχικοῦ θεάτρου, καὶ πού κόντευαν νὰ σβύσουν στὴ λήθη. Ἡ δίχως τὴν ὁμοίαν τῆς ἐπιτυχίαν πού ἐγνώρισε τὸ «Πανηγύρι» τοῦ Τύλ, στὰ 1916, — ἐπακόλουθον τοῦ σημαντικοῦ μαρτυροῦ τῶν τσέχων συγγραφέων

σημαδεύει (*) όπως δήποτε την έναρξη μιας δευτέρας φιλολογικής αναγέννησης της Βοημίας. Το έργο του, που η τελευταία σκηνή του δείχνει την καταγωγή του εθνικού μας ύμνου είχε απαγορευτή άλλοτε από την αυστριακή κυβέρνηση. Οι όδοι που παραστάσεις που είχε το 1916, στο πέρας ενός μόνο θέρους—έδειξαν ακόμη ποιόν επίδραση μπορεί ν' ασκήση επάνω στο κοινό. Κ' επειδή το παλιό δραματολόγιο ευνόηθη πάλι, ώδηγηθήκαμε στην επανάληψη—με μίαν ανανεωμένη σκηνοθεσία—μερικῶν ἀπὸ τῆς πρὸ λαϊκῆς δπερες τοῦ Σμετάνα, κυρίως τῆς «Πουλημένης Ἀραβωνιστικῆς» καὶ τοῦ «Φιλήματος».

Ἡ ἐρμηνεία πὺ τὸ Δημοτικὸ Θέατρο ἔκαμε στὰ ἔργα τοῦ Μολιέρου, εἰδικὰ τοῦ «Ἀμφιτρυῶνα», ἐσκόπευε νὰ μεταφέρει τὸ ἔργο μέσα σὲ μίαν σφαῖρα σύγχρονης εὐαισθησίας. Ἀκολούθησε τὴν ἴδια προσπάθεια τὸ 1917 καὶ 1918 γιὰ τὸ Σαϊκσπηρικὸ θέατρο κυρίως γιὰ τὰ σαϊκσπηρικὰ ἔργα ἐκεῖνα πὺ ἡ ἐρμηνεία τοῦ αἰσθητικῆς συνεπάγεται καὶ τὴ σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος τῆς σκηνοθεσίας. Ὁ «Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα», τὸ 1917 ἔπειτα ἡ «Τρικυμία» τὸ 1917, ἔδωσαν ἔδαφος σὲ ἐνδιαφερόμεσ ἀπόπειρες.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ ἔτους 1918, πὺ εἶδα τὸ ἔσπασμα τῆς τσεχικῆς ἐπανάστασης, καὶ τὴ γέννηση τῆς ἐλευθερίας μας, σημαδεύει, καθὼς εἶναι φυσικῶτα, τὴν ἀπαρχὴ μίης περιόδου νέας στὴν δραματικὴ μας τέχνη. Ἡ πάσχοςσα κὶ ἀναγεννωμένη Εὐρώπη βρῆκε ἕνα προφητικὸ δρᾶμα τῆς ἀγαπῆς τῆς μέσα στὸ ἔργο τοῦ Κρασσίνοβ, τοῦ μεγαλοφυοῦς πολωνοῦ ποιητοῦ, τοῦ συγχρόνου μὲ τὸν Βύρωνα. Ἡ δραματικὴ του καὶ φιλοσοφικὴ ἐποποιία «Ἡ μὴ θεία κωμῶδια», πὺ μόλις πρόσφατα ἀνεκάλυψεν ὁ θεατρικὸς εὐρωπαϊκὸς κόσμος, ἦταν γιὰ μίς ὡσάν μίαν θανασιτὴ προπορεία τῆς ἱστορίας μας τῶν τελευταίων ἐκατὸ χρόνων. Αὐτὸς ὁ πολωνέζος Σαϊκσπηρ παραστάθηκε τότε γιὰ πρώτη φορὰ σὲ τσεχικὴ σκηνή.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς παράστασης τῆς «Μὴ θείας Κωμῶδιας», ὅλοι ἐνοιῶσαν φανερὰ ὅτι γιὰ ἕνα νεαρὸ ἔθνος, σάν τὸ δικὸ μας, πὺ ἀκόμα εἶναι κυριολεκτικὰ σὸν δρόμο τῆς σύστασής του, τὸ θέατρο δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι μίαν λεπτοφυῆς ἀσκηση μανδραίνων ἢ αἰσθητικῶν, οὔτε μίαν καλλιτεχνικὴ διασκέδαση φιλαγμένη μόνον γιὰ ὠρτισμένη κοινωνικὴ τάξη, ἀλλὰ χρωστᾶ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα ὄργανο ἐξελίξεως πνευματικῆς, νὰ προσ-

(*) Τὸν ἀπρίλι τοῦ 1916 οἱ τσέχοι συγγραφεῖς, συγκεντρωμένοι στὴν Πράγα, συνέταξαν ἕνα μανιφέστο, πὺ, ἀφοῦ διαμαρτύρονταν κατὰ τῆς αὐστρουγγρικῆς πίεσης, καθώριζαν τὸ πρόγραμμα πὺ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ γιὰ τὴν ἐθνικὴν ἀπελευθέρωση.

φέρει κάτι ὡς ἂν ἕνα δοχεῖο ὅπου γίνεται ἡ κατεργασία τῶν πολυτιμότερων ἀγαθῶν τῆς ἀνθρωπότητας, τῆς εὐδαιμονίας, τῆς ἠθικῆς, τῆς ἐλευθερίας. Σ' αὐτὴ τὴν εὐρύτατη σύλληψη τῆς ἀποστολῆς τοῦ θεάτρου φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνονταν ἕνας ἀριθμὸς ἀριστουργημάτων τῆς νέας γαλλικῆς γεννεᾶς: παραστήσαμε τ' ἀξιολογότερά τους, ὅπως ἔξασφα ὅσα ἔτειναν νὰ δώσουν μίαν ἀπόκριση στὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀτόμου (τὸ «Θαλαμηγὸ Ἀλύγιστο» τοῦ Βίλδρακ, πὺ γιὰ πρώτη φορὰ παραστάθηκε ἔξω ἀπ' τὴ Γαλλίαν τὸ «Φῶς τοῦ Ντυαμέλ», τὴν «Ἀνταλλαγὴ» τοῦ Κλωντέλ, τὸ «Ψωμί» τοῦ Γκρόν), ἔξ ἴσου μ' ἐκεῖνο πὺ ἐκαταπιανόταν μὲ προβλήματα εὐρύτερα (ὁ «Ὁρθρος» τοῦ Βόρρεν ἢ τὸ σατιρικὸ κομμάτι «Πάν» τοῦ βῆν Λερμπέργκ). Αὐτὸ τὸ τελευταῖον ἔργο ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τὸ τσεχικὸ κοινὸ μὲ μίαν ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ εὐνοία.

Ἡ ἔκταση τοῦ προγράμματός μας ἐκίνησε τὸν ζήλο τῶν δραματικῶν τσέχων συγγραφέων καὶ τὰ χρόνια πὺ ἀκολούθησαν τὸ κήρυγμα τῆς ἀνεξαρτησίας εἶδαν τὴν ἀνθησὴ ζωηρῆς προσπάθειας. Οἱ «Ὁσῶσται» τοῦ Νεβοράκ (1919), ὁ «Ἡρακλῆς» τοῦ Φίσερ (1919) τὰ «Κοράκια» τοῦ Μπαρτὸς καθὼς καὶ ἡ ἐπανάληψη, μὲ καινούργια σκηνοθεσία, τῆς «Γροθιάς» τοῦ Χίλμπερτ, ἠψώνουν ἰσάριθμα σημάδια μέσα στὴν περιόδον αὐτῆ, τὴ σύντομη μὰ ἔξαιρετὴ ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ «Χάγκεμπεκ» τοῦ Στρίμεκ σάτιρα τῆς παλιᾶς Αὐστρίας, ἦταν ἡ τελευταία δοκιμὴ μας στὴ σκηνὴ τοῦ Δημοτικῆς Θεάτρου. Εἶχε πᾶ ἀπὸ τὸ θέατρο σὲ διά-

στημα λίγων χρόνων δημιουργήσῃ ἕνα πρόγραμμα καὶ εἶχε συστήσῃ ἕνα δραματολόγιο ἐντελῶς, καὶ τὰ δύο, νέα, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπαγρύπνηση μίης ἀστικῆς κοινωνίας, ἀνεκτικῆς ἀπέναντι τῆς «νέας» τέχνης καὶ μάλιστα διατεθειμένης καὶ νὰ τὴν σεβαστῇ ἂν ἤθελε κάπως τῆς ἐπιβληθῇ.

Τὸ ἔτος 1921, πὺ ἐπέρασα ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ Θέατρο στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, σημαδεύει τὴν ἀπαρχὴ νέας ἐποχῆς στὸ στάδιό μου. Ἐκᾶνα ἕναρξη στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο μὲ τὸν «Κοριολανό» τοῦ Σαϊκσπηρ, ὅπου ἔλυσα τὸ πρόβλημα τῶν μαζῶν μὲ τρόπον ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ εἶχα ἐπιχηρήσῃ στὸ ἔργο τοῦ Βεραρέν. Ἐπειτα, μίαν ὀπογευματινὴν κλασσικὴν θεάτρου.—Εὐριπίδης καὶ Σοφοκλῆς—μοῦ ἐπέδωκε τὴν εὐκαιρίαν μίαν δοκιμῆς στὸ σμῆμα ἢ λυθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀρχαίου χοροῦ. Γιὰ νὰ ἐγκαινιάσῃ τις ἑορτῆς τῆς τριακοσιετηρίδας τοῦ Μολιέρου, τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἔδωκε τὸν «Κατὰ φιντασίαν ἀοιδεῖν», πὺ παραστήσαμε σὲ μορφή κωμῶδιας—μουσαίου. Ἀκολούθησεν «Ἡ Ζωὴ τῶν Μελισσῶν» τοῦ Κιάρσελ Κάπεκ πὺ στάθηκε μεγάλῃ ἐπιτυχία, καὶ πὺ ἐπέτυχε ἴσως νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ στὴν Εὐρώπῃ ἢ τσεχικὴ σκηνοθεσία. Σημειώστε πὺ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο παράστησε, τὸν «Ἐδουάρδο

Ὁ κ. H. Hilár διευθυντῆς καὶ ρεζισὲρ τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου τῆς Πράγας.

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΓΕΛ

Ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ ἦταν μίαν γορᾶ, πὺ ὅταν τὴν ἔβλεπε καταλάβαινε πὺ δὲν εἶχε καμπουριάσει τόσο ἀπὸ τὰ χρόνια, ὅσο γιὰ τὴν πέρασε ὅλη τῆς τῆ ζωῆ σκύβοντας τὸ λιγνοκάματο κορμὶ τῆς, στὶς βριαῖς χωριανῆς δουλιῆς.

Θὰ ἦταν ἀλήθεια πολὺ ὠμορφη στὰ νεῖατα τῆς ἢ θεὴ τοῦ Μαργέλ. Τὰ μαλλιά τῆς ἦταν πικνὰ καὶ μακρὰ, ἀκόμα καὶ κατὰμυρα. Καὶ πὺς γελοῖσε, σάν παιδί, ὅταν σὲ κύταζε μὲ τὰ μάτια τῆς πὺ λάμπανε τόσο πολὺ ἀκόμα.

Εἶχε πολλὰ καλὰ: περιβόλια, ἐλιῆς καὶ χωράφια, μὰ ἦταν ἄτεκνη καὶ λιγὰκι σφιχτοχέρα.

Τὸ σπίτι τῆς ἦταν στὴν πρὸ καλὴ θέσῃ τοῦ χωριοῦ.

Μπαίνοντας τὴν ὁδόπορτα ἦταν μίαν κατηφορικὴ αὐλὴ πλακοστρωμένη. Δεξιὰ κοτέτσια καὶ ζερβιὰ τᾶμια γιὰ τὰ ζᾶ καὶ γιὰ τοὺς καρπούς.

Στὴ μέση τῆς αὐλῆς μίαν μεγάλην σκαμνιά ἐσκίσε μὲ τὴν πικνὴ τῆς φιλοσοφία τριγύρω κ' ὕστερα μίαν σκαλίτσα, πὺ ἀνέβαινε στὸ καλὸ σπίτι.

Δίπλα στὴ σκαλίτσα ἦταν ἕνα πορτάκι, πὺ ἦταν τὸ πορτάκι τοῦ Παραδείσου γιὰ τὴ θεὴ τοῦ Μαργέλ.

Μὲ δυὸ σκαλάκια κατέβαινε σ' ἕνα περιβολάκι πυκνοφυτευμένο ἀπὸ λογιῶ λογιῶ δέντρα: λεμονιῆς, πορτοκαλιῆς, μυγδαλιῆς, ἐρικιῆς καὶ γύρω τρώγυρα σὲ μίαν χαβούζα, τζιράνια, γαρουφαλιῆς, δίδομοι, ματζουράνες, ἀπὴγανοὶ, ἀψιθιῆς καὶ ἀσπροκόκκινοι λαλέδες.

Καὶ στὸς τοίχους σειρὰ ἢ μαγιατικῆς τριανταφυλιῆς φορτωμένες γοιζεδάκια στὸν καιρὸ.

Στὸ σπίτι μπαίνανε λίγοι πάντα κ' ἀπὸ τοὺς λίγοις αὐτοὺς πάλι λίγοι πατούσανε στὸ περιβολάκι μέσα.

Ἐγὼ εἶχα τὸ προνόμιο αὐτὸ ἀπὸ παιδί.

Ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ μ' ἀπάντεγε πάντα τὸ βραδυνοὸ καὶ σὰ μ' ἔβλεπε νὰ στέκω στὴν κουρνίζα τῆς πόρτας, ἀνασῆκωνε λιγὰκι τὸ κορμὶ τῆς καὶ κλείνοντάς μου καὶ τὰ δυὸ τῆς μάτια μ' ἔλεγε: «Ἐλα, λέγου».

Καὶ γὼ μὲ μίαν τρεγάλα βρισκόμουν στὸ πορτάκι. Κι' ἀρχίζαμε τὸ πότισμα σιωπηλῆς καὶ οἱ δυὸ.

Καμιὸ φορὰ σάν ἔβλεπε νὰ μουσκεύουμαι μὸ ἔλεγε χαμηλόφωνα ἀγάλλ' ἀγάλλισ, κόρη μ'... καὶ γὼ πρόσεχα πιά.

Σάν τελειώναμε στεκόμαστε καὶ κοιτάζαμε ὄρα

Πο τοῦ Μάρλοου καὶ τὴν «Βασίλισσα Χριστίνα» δρᾶμα τοῦ συγχρόνου φεμινισμοῦ.

Ποῖος θέλει νὰ μᾶθη τὸ πρόγραμμά μας γιὰ τὸ μέλλον; ἰδοὺ μὲ λιγα λόγια:

Νὰ ἠψώσωμε τὸ ἐπίπεδο τοῦ τσεχικοῦ δραματολογίου ν' ἀβελτιώσωμε τὴν καλαισθησίαν τοῦ τσεχικοῦ κοινού.

K. H. XIAAP

Διευθυντῆς καὶ σκηνοθέτης τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου τῆς Πράγας

πολλὴ τὸ χῶμα, πὺ σκούραινε μὲ τὸ βρέξιμο καὶ τὰ λουλοῦδια πὺ ξεκουροζόντανε ἀπὸ τὸ κάμα τῆς ἡμέρας, ρουφώντας τὴ δροσίαν τοῦ νεροῦ καὶ τῆς βραδυῆς ὥρας.

Ἐπειτα ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ μάζευε τ' ἀγριοχόρτακα καὶ γὼ ἀκουμποῖσα στὸ χαμηλὸν σὺλόγυρο κυτίζοντας κάτωθε τοὺς πράσινοὺς ἐλιῶνες, τὰ περιβόλια καὶ τὴ θάλασσα πὺ παρᾶλλαξε ὁλοῦνα χρώματα.

Καὶ σάν ἔκλεινε τὸ πορτάκι, ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ μ'προστά, κ' ἐγὼ ξοπίσω ἀνεβαίναμε στὸ «καλὸ τὸ σπίτι».

Κεῖνη καθότανε κοντὰ στὸ τζάκι γιὰ νὰ βράσει τὸ βραδυνοὸ γάλα καὶ γίνονταν ἕνα κουβαράκι, θαρεῖς μὲ τὰ χέρια γύρω στὰ γόνατά τῆς καὶ γὼ καθόμουν κοντὰ στὸ παραθύρι κ' ὅσο θαμποφῆγγιζε τῆς διάβαζα τὴν «Κατηρομένη Κόρη».

Μπροστὰ μου κρεμότανε ἀπὸ τὸ ταβάνι ἕνα πράσινο γιαλένιο καντιλάκι σὲ ἀσημένια κούπα. Τὸ σκονιῖ, ἀπ' ὅπου κρεμότανε περνώντας ἀπὸ μὴ θηλιὰ, ψηλά, στὸ ταβάνι, κατέβαινε καὶ δεινότανε χαμηλὰ στὸν τοίχο. κ' ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ ὅσο ἤθελε τὸ ψήλωνε ἢ τὸ χαμηλώνει. Εἶχα καμὸ νὰ δοκίμαζα μίαν μέρα ἐντὸν τὸ μηχανισμό.

Ἀμα σκοτείνιαζε ἔθετα τὴν «Κατηρομένη Κόρη» ἐπάνω στὸς «Βίους τῶν ἁγίων» πὺ στέκανε κ' αὐτοὶ στὴ γωνιά τοῦ καναπέ καὶ σάπαινα. Ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ μὲ κοίταζε μὲ στηλωμένα μάτια ἀπὸ τὴ θέσῃ τῆς ἀκουμπώντας τὸ πηγούνι στὰ γόνατα.

Τὸ καντηλάκι τρεμόφεγγε, τὸ γάλα φύσκωνε. Ἐπειτα σηκωνόταν, ἔβαινε δυὸ κοῦπες μὲ πράσινα καὶ βυσινὰ κλαδάκια ζωγραφισμένες καὶ τις γέμιζε γάλα Ἄνοιγε τὸ ντουλάκι, ἔβαινε ἀπὸ τὸ σκαλοῦλι δυὸ σαρενία παξιμάδια καὶ βουτούσαμε. Καθόμαστε πάλι λιγὰκι σιωπηλῆς κ' ἔπειτα ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ μ' ἔβαινε ἀπὸ τὰ δυὸ χέρια, μὲ φιλοῦσε κοντὰ ἐκεῖ στὰ μηλίγγια καὶ φέροντας τὸ χέρι στὴ μᾶθη πλεξοῦδα μου τὴν τραβοῦσε γελαστὴ καὶ μ' ἔλεγε «Ἄντι' καληνύχτα τώρα».

**

Μεγάλωσα κ' ἔφυγα στὴ χῶρα κ' ἀπὸ τὴ χῶρα στὴν ξενιτειὰ κ' ἔκανα χρόνια νὰ γυρῶ στὸ χωριό.

Ἡ θεὴ τοῦ Μαργέλ ῥωτοῦσε πάντα καὶ μ' ἔστελνε τὰ χαρτεῖσματά τῆς καὶ γὼ σὰ θυμόμουν τοῦ δικού μου καὶ τὸν τόπο μου, στεκόμουν μ' εὐχαρίστηση στὴν καλὴ τῆς ἀναθύρηση. Ἐγὼ κωπέλα.

Κ' ἕνα καλοκαίρι γύρισα στὸ χωριό. Σάββατο πρωτὶ.

Σάν ἔξεκουράστηκα κ' ἄνοιξα τὴ βαλίτσα μου, κοντὰ στῶν ἐδικῶν μου τὰ ταξιδιωτικὰ ἦταν κ' ἕνα κουτὶ μπομπόνια γιὰ τὴ θεὴ τοῦ Μαργέλ κ' ἕνα τσεμπέρι σκούρο βυσινί.

Τὴν ἄλλη μέρα Κυριακὴ πρωτὶ σάν ἀπολειτούρ-

γησε, ή θειά του Μαργέλ' ανέβαινε σκυφή τή καλερήμε από την έκκλησιά με τόνα χέρι διπλωμένο στη μέση της, με τό μιντηλάκι και τ' αντίδωρο στη φούχα και τ' άλλο άνασχηκόνοντας τις πολλές δίπλες του φουστανιού της.

Η δ'εσώπορτα του σπιτιού μας ήτανε μισόγυρτη και κάτω από την πυκνή κληματαριά μπρός σ' ένα τραπεζάκι έπινα τό γάλα μου. Άκουσα βήματα που σκαματήσανε και γυρίζοντας είδα τή θειά του Μαργέλ' που έσκυβε τό κεφάλι γελαστή σιτό άνοιγμα, άκουμπώντας τόνα χέρι σιτό κλειστό θυροφύλλο και με τ' άλλο σπράχνοντας τό μισόγυρτο.

Σηκώθηκ' άπάνω και κείνη σοβάρεψε ταραγμένη για μιá στιγμη σά να μη με γνώρισε.

— Καλημέρα θειά Μαργέλ' τι γίνεσαι;

Πήγα κοντά της: «'Αντήχιμ' ισί είσι; Καλουσώρις; καλώστου καλώστου! άμ' ποϋ να σι γυυρίσου; κομπέλα πλιά».

Έσκυψα να της φιλήσω τό χέρι και να με φιλήσει.

— «'Αμ' ποϋ να σι φτάξου!»

Και τό μάτια της γελάσανε σάν τό παληό καιρό, ένώ με τό χέρι της τραβούσε σιγά σιγά τήν πλεξιούδα μου και μεχτυπούσε σις πλάτες.

Τό καλοκαιρι περνούσε ειρηνικά και άμορφα για μένα.

Πήγαινα πάλι στη θειά του Μαργέλ' τό βραδυά, μά δε μ' άφινε να τή βοηθήσω σιτό πότισμα.

— 'Αντι κάσι άπάνου στου παναθού' ισί, λέγου' και μ' έσπρωχνε κατά τή σκαλίτσα.

Κι' εγώ ανέβαινα στην καλή κάμαρα, μιá μεγάλη κάμαρη άσβεστομένη κι' άκράτη, που όλη της ή ντισιά ήταν μιá σειρά ντουλάπες σιτόν ένα τοίχο. ένα τραπέζι μ' ένα κάτασπρο χασεδένιο τραπεζομάντηλο σιτόν άλλο, κ' ένας καθρέφτης άπάνου, ένα μπαούλο, κ' ένας κανσπές σιτόν άλλο τοίχο πέρα πέρα μπρός σιτά τρία παράθυρα.

Η θέση μου είτανε σιτόνα άκρινό παράθυρο.

Κάτουθε π'ό τό περιβολάκι ανέβαινανε άνάκατες οί μυρουδιές τών λουλουδιών και οί λεμονιές φουντωτές και μεγάλες φέρνονε τά κλαδιά τους τά μοσκοβολισμένα κατά τό παράθυρο.

Κάτου από τό περιβολάκι σέ μιá μεγάλη έκταση μπρός κατεβαίνανε οί άσημυράνοι έλιώνες ως κάτω κάτω στη ζαφειρένια θάλασσα.

Κι' δλόγυρα πάλι σκεπάζανε τις βουνοπλαγιές παντού σαρφαλιόνοντας οί άσημιές έλιτσες ως άπάνου στην κορφή του 'Αη-Ληά σάν ύπομνητικοί προσκυνητάδες.

Ήτανε πολύ ήσυχα σ' αυτή τή γωνίτσα' μιá σιωπή ζηλευτή βασιλέυε σιτό σπιτι.

Μόνο τά πουλιά που ηργαίνανε να κοιμηθούνε σιτά φουντωμένα κλαδιά θυροβούσανε λιγάκι χαϊτωμένα και πάλι συχάζανε όλα

Καθένας θά ξεκουραζότανε κεί, καθισμένος σιτόν πλατύ καναπέ κι' άκουμπώντας τό ηργοϋνι σιτό κλειστό χέρι.

'Α, ή θειά του Μαργέλ', πόσο καταλάβαινε τήν αξία της ώραίας αυτής σιγαλιάς. Πάντα της είτανε σιγανή μά αυτή τήν ώρα πλειότερο.

Τέλειωνε τό πότισμά της κι' ανέβαινε χωρίς να τή νιώσω κι' άθόρυβα έμπαινε στην κάμαρα ή για ν' άποθέσει ένα πιατάκι με θάσα άμύγδαλα και βερύκοκα δίπλα μου και να φύγει όπως ήθε, ή για να πιάσει τά μάτια μου γελώντας για τό ξάφνισμα που μ' έκανε, σάν παιδί.

Καμμιά φορά άκουμπούσε κοντά μου και κύταζε λιγάκι και πάλι σιγαλά έφευγε.

Κ' εγώ έμενα πολιώρα εκεί άκούοντας τά μαλώματα τών πουλιών μέσα σ' ά κλαριά, τά τραγουδιόσμπια τών γρούλων και τό «'Ε-σάφ» που έκανε τό νερό της θάλασσας φιλώντας τήν άμμο της ά-ρογιαλιάς εκεί κάτω κάτω.

Σάν έφθούσσε μελτέμι πέρναμε πάλι τις παληές μας θέσεις, ή θειά του Μαργέλ' και γώ στην άλλη κάμαρη. Κείνη πάντεχε να βράσει τό γάλα και γώ της διάβαζα τήν «Κατηραμένη κόρη» για ν' άκούει.

Τό καντηλάκι τρεμόφεγγε, τό γάλα φούσκωνε, στην κάμαρα σκοτεινιάζε όλοένα κ' ή θειά του Μαργέλ' έχυνε τό γάλα σέ κείνες της κούπες που ήξαιρα με τά πράσινα και βυσινιά κλαδάκια.

Έπιανε δυό ποξιμάδια από τό ντουλάπι και βουτούσαμε. Έπειτα καθομαστε λιγάκι σιωπηλές κι' όταν συκωνόμωνα να φύγω μ' έπιανε από τά δυό χέρια και γώ έσκυφτα πολύ για να με φιλήσει.

Με τό χινόπωρο έφυγα για να ξανάρθω πάλι τό καλοκαίρι.

Μά οί δικοί μου δε μένανε πλιά σιτό χωριό και ή θειά του Μαργέλ' έστειλε μηνυτό να πάω να μείνω μαζί της κάμποσες μέρες.

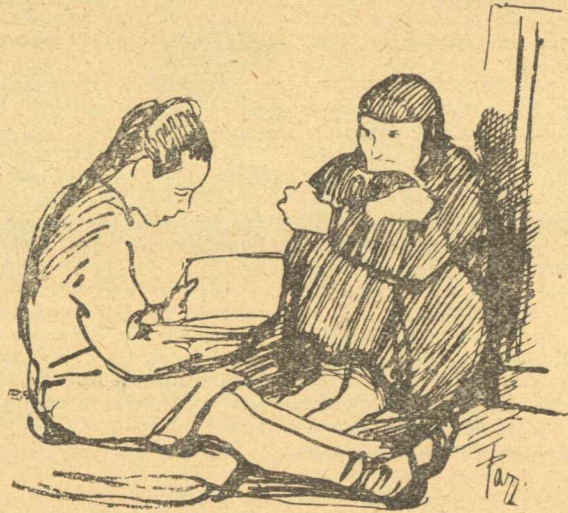
Πήγα μά τή βρήκα πιό γερασμένη μ' όλο που τό μάτια της δε χάσανε τίποτα από τήν πρωτεινή τους ζωηρόδα.

Σηκωνόμωνα αυγή, όταν ακόμα εκεί κάτω στην άνατολή ο ούρανός είτανε χλωμός και τά βουνά μαβιά και καταχυσμένα και τήν εύρισκα πάντα νάχει τις δουλιές της και να με παντέχει για να πιούμε τό γάλα.

Έπειτα συγγύριζα στην καλή κάμαρα που κοιμόμουν και πήγαινα να τή βρω.

Η δουλιές της δεν τελειώνανε.

Πότε να κάνει τό τυρί, πότε να δειτήν κλώσσα

Τής διάβαζα τήν «Κατηραμένη κόρη»

τό φαί, ή να μαξέψουμε κανένα τριαντάφυλλο για γλυκό και για λιβάνι κι' όλα ήσυχα, ύπομονετικά, σιγαλά.

Εγώ γύριζα πάλι σιτό παράθυρό μου να διαβάσω τίποτα ως που να έρθει να με φωνάξει.

— 'Αντι, έν ήπείνοις, λέγου; και γέλογε.

Τήν πρωτομαγιά, αυγή αυγή με ξύπνησε χώνοντας μιá κουταλιά γλυκό σιτό στόμα μου και λέγοντάς μου σιγά σά να φοβότανε μη ξυπνήσει κανέναν.

— Για να μη σι κουμπώσ', δά.

Τό στρώμα μου ήτανε στρωμένο μπρός σιτόν καναπέ. Καθώς έχασα τόν ύπνο μου γύρισα κατά κεί.

Κάτω από τόν καναπέ σιτό βάθος ή θειά του Μαργέλ' μαζί με άλλα πράγματα είχε κ' ένα πακέτο που τό γνώριζα.

Άπλωσα τό χέρι μου και τ'όβγαλα.

Ήτανε τό κουτί με τά μπομπόνια και τό τσεμπέρι τυλιγμένο σιτό άσπρο χαρτί άνέγγιχτα και τά δυό.

Τά τύλιξα και τά ξανάβαλα στη θέσι τους.

Σέ λίγες μέρες γύρισα σιτό σπιτι μας.

Έτοιμαζόμουν να φύγω πάλι όταν μ' άσ ήρθε τό μήνυμα πως ή θειά του Μαργέλ' άνημπόρεψε δυό τρεις μέρες και δεν ήταν καλά.

Γύρισα σιτό χωριό και τή βρήκα σιτά τελευταία της. Σά μ' ένωσε κοντά της, άνοιξε τά μάτια, χμογέλωσε και πάλι τά έκλεισε κουνώντας τό κεφάλι. Κάτι θέλησε να πει που σβύστηκε σιτά χείλη της.

Τήν αυγή πέθανε κρατώντας τό χέρι μου.

Με τά σφαλιχτά ματόφυλλα και τά γελαζόμενα χείλη έμοιαζε πως θά φώναζε σιγαλά:

— Έλα, λέγου.

Από τ' άνοιχτά παράθυρα έμπαινε ή πρωινή δροσιά και τό τραγούδι τών πουλιών έμοιαζε ν' ανέβαινει σά μιá προσευχή σιτό Θεό για τήν άπλή ψυχή της. Ο ήλιος ροδοκοκκίνησε τις άντικρυίες

κορυφές βάφοντας και τή θάλασσα κάτω μακριά. Η γρηά που ήρθε να τήν ντίσει, άναζητήσε τά ρούχα της.

Τ' Άμυροσούδ', ή μοναδική άδερφή της πεθαμένης, πήγε κι' άνοιξε τό μεγάλο μπαούλο.

Ένας μοξάς καθάριος ξεδιπλώθηκε, όπου φύλαγε ή θειά του Μαργέλ' τά νεκρικάτα της.

Άπάν' άπάνου ήτανε τό κουτί από τά μπομπόνια.

— Τούτου του κρινέλ', είπε τ' Άμυροσούδ', ήνταν γιμάτου ζαχαράτα. Τν' ήμέρα π' άνημπόρησε γ' μακαρίτ' σα, μη λέγ: «Κάτ' άπι τόν καναπέ είναι ένα διματέλ' χαρτένιου. Δόμ' του μουρ' Άμυροσούδ'. Του δώκο.

Του ήνξε δά ή μακαρίτ' σα ήνταν, μέσα του κρινέλ' τ'ό ένα τοιμπέρ, άπιαστου.

— Νάτου σι. τούσιουνα, είπε τ' Άμυροσούδ' άνοιγοντας τό κουτί με τά μπομπόνια.

Ήβγαλι Θεό: σκουρέσ' τ' του τοιμπέρ τ'ό μί λέγ'.

«Πάνι τ'ό δώσ' τά ζαχαράτα σιτά μουρά που παιζιν άπόν νάτου, να τ'ό φάν».

— Του τοιμπέρ του βάστα τ'ό του χάδευγι. μι τά δαχτύλια τ'ς θαρτέις.

Σάν ήβγαινα τ'ό πόρτα μι γύρσι πίσου. «Μουρ Άμυροσούδ', μι λέγ', δόμ' τ'ό μένα ένα ζαχαράτου» τ'ό γέλα.

Τνι δώκα. Αί έν ήβγαλι τίποτα πλιά σιτό στόμα άπι τσεινο, μόνε σάν ήμοίρασα τά ζαχαράτα σιτά μουρά μι λέγ' άγάλ' άγάλια:

«Βάν τ'όρα του τοιμπέρ μεσ' του κρινέλ' τ'ό βάντα μεσ' τ'ό μπουχτσά που έέρ'ς.»

Τ' Άμυροσούδ' σφούγγισε τά ματια του με τήν άκρη του τοιμπεριού του.

Η γυναίκες κουνούσανε τά κεφάλια τους.

Υστερ' από λίγο ή θειά του Μαργέλ' ήταν σκολισμένη για στερνή φορά με τά καλά της και με τό σκούφο βυσινί τσεμπέρι της τό άπιαστο.

Και τ' Άμυροσούδ' άπόσωσε σταυρώνοντας τά χέρια και κουνώντας τό κεφάλι «'Ιχ... ναί, τίπουτα δεν ήμιστιν».

MARIA KASNAFH

ΛΟΓΙΑ ΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Η ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΙΩΝ.—Τά κομμάτια που δημοσιεύουμε με συνέχειες έχουν τό καλό ότι παρουσιάζουνε, κι' αυτό θά τηρηθή και σιτό μελλον, μιá αυτοτέλεια, έξαντλούνε δηλαδή μιá όψη του ζητήματος. Έτσι τοσο ή μελέτη του κ. Σ. Παπαδάκη για τόν Μπερντιάεφ όσο και ή μελέτη του κ. Π. Παϊδοσή αν και δεν τελειώνουν σιτό σημερινό φέλλο έν τούτοις τό μέρος που δημοσιεύεται έχει μιá χαρακτηριστική αυτοτέλεια και δίνει σαφή ιδέα μιás όψης του όλου ζητήματος. Σιτό ζήτημα της αυτοτέλειας τών κομματιών που δημοσιεύουμε δίνουμε έξαιρετική σημασία για να μη δημιουργούμε κενά που δύσκολα συμπληρώνονται σιτή σκέψη του άναγνώστη.

ΕΝ ΕΤΕΣΙΝ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ ΟΥΔ ΑΝ ΕΙΣ ΛΑΘΟΙ ΠΟΝΗΡΟΣ ΩΝ.—Ο κ. Ψυχάρης ένκυκλοφόρησε έναν λιβελλο έναντίον του Κωστή Παλαμά. Τό πράγμα δεν μ'ς ένδιαφέρει από τήν άποψη ότι θίγεται ο Παλαμάς γιατί έμεις πολύ πριν ξυπνήσει ο κ. Ψυχάρης, ένγνωρίζουμε αν είναι ή αν

δεν είναι ποιητής ο κ. Παλαμάς. Τό βιβλίο του κ. Άποστολάκη μάλλιστα είχε με τό πάρα πάνω φωτίσει τήν άτμόσφαιρα. Άκόμη και περι του χαρακτήρα του κ. Ψυχάρη είχαμε ζωηρότατες ύπόνοιες. Σήμερα όμως έρχεται ο ίδιος και τις ύπόνοιες αυτές τις κάνει βεβαιότητες και δείχνεται μόνος του άνθρωπος δίχως χαρακτήρα. Γιατί όταν έχεις τή φιλοδοξία να λέγεσαι δάσκαλος και άρχηγός δεν μπορείς ύστερα από τόνους λιβάνι που έκαψες μπροστά σιτό είδωλο Παλαμά να βγαίνεις και να λές με περισσή άδιαντροπία πως τόν «έλεγα μεγάλο γιατί δεν τόν είχα διαβάσει» και τόν «έλεγα Όμηρο επειδή μ' έχε ονομάσει Δάντη».

Ο κ. Ψυχάρης πολεμά με τή συνειδημένη έσωμαίχη ψευτοεμπνύδα του να πείσει τόν άναγνώστη ότι τό βιβλίο του αυτό, έστω και άργά, είναι μιá έκρηξη ειλικρίνειας, είναι κάτι σάν έσομολόγηση παλιάς άμαρτίας που τόν βράβαινε και που δειχοντάς τήν έρχεται να ταπεινωθή σάν καλός χριστιανός σιτά μάτια του κόσμου που γίνεται κριτής του. Μά όσοι ξέρουνε τά έλατήρια—τι δεν κά-

νει ή λάμψη του Νόμπελ—αυτής της καθυστερημένης έκθεσης των Fleurs du Mal νοιώθουν αηδία και θεωρούν χυδαία έκδηλωση την πεποίθηση μερικῶν κυρίων πού δικαιολογοῦν κάθε κακή πράξη του ἑαυτοῦ τους ἔχοντας ὑπ' ὄψει τους νά τήν ἔξιμολογηθοῦν ὕστερ' ἀπό καιρὸ δημοσία. Εἶναι τὸ χειρότερο εἶδος τῆς εὐλιχρύνειας αὐτὸ και μόνο αηδία μπορεί νά γεννήσῃ σὲ ὄσους ἔχουνε κάποια σχέση με τὴν ἀγνότητά και τὴν πάστρα.

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.—Τὸ τελευταῖο φοιτητικὸ Νομοσχέδιο—και σ' αὐτὸ εἴμαστε βέβαιοι πὼς θὰ συμφωνήσουν κι' οἱ φοιτητὲς ὅταν θελήσουν νά σκεφτοῦν σάν ἄνθρωποι πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐπιστήμη—μπορεῖ νά ὀνομαστῇ ὑπονομευτικὴ προσπάθεια πού στρέφεται ἐναντίον τῆς ἐπιστημονικῆς ζωῆς στὴν Ελλάδα. Διπλώματα μποροῦν νά δοθοῦν ὅσα δὴποτε. Τὸ δύσκολο εἶναι ν' ἀποκτήσῃ ὁ τόπος ἐπιστήμονες ἀξιους τοῦ ὀνόματος, ἐπιστήμονες πού νά ὀφελῶσιν τὸν τόπο κι' ὄχι νά γίνοντες βάρος εἴτε τῆς κοινωνίας εἴτε τοῦ δημοσίου ταμείου. Κοι ἡ πληθωρικὴ παραγωγή διπλωματούχων πού δὲν ἔχουν καμιά σχέση μ' αὐτὸ πού λεγεται ἐπιστήμη δημιουργεῖ μιὰ τάξη ἀνθρώπων πού δὲν ἔχουν ὀσαθῆ βάρος μόνον τῆς κοινωνίας μὰ και ἐχθρό, τῆς, με τὴ παχὺ λή της ἀμάθειά και με ὅτι θὰ μηχανεύεται εἰς βάρος τῆς κοινωνίας με τὸν τίτλο τοῦ ἐπιστήμονα γιὰ νά λύσῃ τὸ βιοποριστικὸ πρόβλημα πού θὰ ὀρθωθῇ ἀπειλητικὸ μπροστά σ' αὐτὴ τὴ γενεὰ τῶν διπλωματούχων. Γι' αὐτὸ τὸ νομοσχέδιο πού ψηφίστηκε εἶναι ἀντικοινωνικὸ και θὰ δημιουργήσῃ πρόβλημα πού τίς θλιβερέες του συνέπειες θὰ νοιώσουμε ἀργότερα. Δὲν μὰς χρειάζεται πολιτικὴ εὐκολιῶν και δημιουργίας παρασιτικῶν τύπων πού θὰ ζοῦν εἰς βάρος τῆς παραγωγικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ πολιτικὴ περιορισμοῦ σὲ ἀχαλίωτο κῆμα τῆς ἐπιστημονικῆς πού χει καταλάβει τὴν Ελλάδα ἀπὸ τὸν Ἐβρο ὄς τὸ Τάινρο. Τὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρότατο και σήμερα ἀπὸ τὸς σημεῖόνουμε Σὲ ἐρχόμενα φύλλα μας θὰ τὸ ἐξετάσουμε πλατύτερα συνδυασμένοι με τὸ θλιβερὸ φαινόμενο πού παρουσιάζουν μερικῆς καθηγητικῆς ἔδρες πάνω πῆς ὀποῖες ἀναπαύονται, μακάρια ἄνθρωποι πού δὲν ἔχουνε καμιά θέση μέσα σὲ πανεπιστήμιο.

Η ΖΑΦΕΙΡΙΤΣΑ ΚΑΙ Ο ΦΕΡΕΤΖΕΣ ΤΗΣ.—Μὰς πληροφορήσαν πὼς σὲ μερικὸς πανεπιστημιακὸς κύκλους ἐπικρατεῖ ἡ σκέψη νά φορέσουν οἱ κ. κ. καθηγητὲς τῆ βενε. Χρειάζεται πολὺ μακαριότητα και ἔλλειψη κάθε ἐσωτερικῆς ἀνησυχίας γιὰ νά τυρβάσουν οἱ ἀπὸ «καθῆδρας ἐπιστήμονες» σὲ παρόμοια. Ἐμεῖς ἕνα και μόνο μποροῦμε νά προσθεσοῦμε στὴ φαινή ιδέα τῶν κ. κ. καθηγητῶν... «*Ὅλα τὰχει ἡ Ζαφειρίτσα και τῆς ἔλλειπε μόνον ὁ φερετζῆς!*»

ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.—Στῆς μακρόσυρτες κοινωνιολογικῆς, παιδαγωγικῆς, πολιτικῆς και φιλοσοφικῆς θεωρίες, πού πλημμύριζαν τὴ σάλα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου στὴν τελευταία γενικὴ του συνέλευση, ὁ κ. Καραβιδας ἔκαμε μιὰ χαρακτηριστικὴ παρένθεση: «*Συμφωνῶ εἶπε με τὸν προλαλήσαντα ὅτι τὰ τελευταία χρόνια ἔγινε στὴν Ελλάδα μιὰ μεγάλη κοινωνικὴ και κοινωνιολογικὴ μεταβολή. Διαφωνῶ ὀμως στὴ διάγνωση πού ἔκαμε. Κατὰ τὴ δικὴ μου γνώμη δυὸ λόγοι ἔφεραν τὴν ἀλλαγὴ αὐτῆ.*»

Πρῶτα ὅτι ἀπὸ τὴν Ἄνατολή μὰς ἦρθαν ἐνάμιση ἑκατομμύρ ο προσφυγικὰ στομάχια, πού ὡς τώρα ζοῦσαν τρώγοντας ἀπὸ τὸ δικὸ τους ξύγκι σάν τὸν σκαντζόχοιρο. Ἄλλὰ τὸ ξύγκι πάει νά σωθῆ, και σὲ λίγο ἂν δὲν τοὺς δώσωμε δουλειά, θὰ τινάξουν τὰ πέταλα, πῆν ἀκόμα προφτάσωμε ἡμεῖς ν' ἀναπτύξωμε ὀλες μας τίς θεωρίες. Ἐπειτα μὰς ἦρθαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη κάμποσοι τόνοι βιβλία και μὰς στράβωσαν ἔτσι, πού δὲν μποροῦμε πιά νά ἰδοῦμε τὴ γίνεται μπροστά στὰ μάτια μας».

ΝΕΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΝΣΤΙΛΗ.—Ὁ καθηγητὴς κ. Ἄμαντος σὲ τελευταῖο του ταξίδι στὴ Βιέννη εἶχε τὴν εὐτυχία νά δῆ και νά μελετήσῃ 62 ἔγγραφα σχετικὰ με τὸ Ρήγα, ἀγνωστα, πού τὴν ὑπαξή τους εἶχε ἀνακοινώσῃ σὲ σύντομο σημείωμα στο «Ἐλεύθερον Βῆμα» ὁ διπλωματικὸς κ. Γιαννηλίας. Ὁ κ. καθηγητὴς ἀνακοινώσῃ στὴ συνεδρία τῶν 13 π. μ. τῆς Ἀκαδημίας τὰ πορίσματα τῆς μελέτης του ἀπάνω στὰ ἔγγραφα αὐτά, πού διαφωτίζουσε τίς σχέσεις τοῦ Ρήγα με τοὺς Γάλλους, τίς λεπτομέρειες τῆς σύλληψῆς του, τὴν ἀπόπειρά του ν' αὐτοχτονήσῃ, καθὼς και τὰ σχετικὰ με τοὺς συνωμότες τοῦ Ρήγα. Μὰ γιὰ τὴν ἀνακοίνωση αὐτῆ, πού τὴ χαρακτηρίζε συντομία κι' ἀκριβολογία θὰ μιλήσοῦμε πλατιά ὅταν δημοσιευθῇ.

ΚΑΤΑΛΟΤΕΣΙ.—Αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς πού δίνει ἡ «Νέα Ἀγωγή» στὰ 43 μέλη τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου πού παρατήθηκαν δημοσία ἀπὸ τὸ σωματεῖο αὐτὸ. Ἐτσι τὸ ἐκπαιδευτικὸ περιοδικὸ τοῦ νεοελληνικοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ παρουσιάζει τὸν Ἐκπαιδ. Ὀμιλο εἶδος λησσοσυμμορίας πού προδόθηκε! Μὴ χειρότερα!

ΚΟΣΚΟΡΟΖ-ΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ.—Στῆς 25 τοῦ Φλεβάρη ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας κ. Ἄμαντος, εἰσηγητὴς, διάβασε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου τὴν ἐκθεση τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὸ μοναδικὸ ἔργο, πού ὑποβλήθηκε σὲ Κοσκοροζεῖο διαγώνισμα με θέμα: Οἱ ἀγῶνες τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Ἐνετῶν. Βραβεύτηκε ὁ κ. Στ. Σαυθουδίδης, ὁ ἐκδότης τοῦ Ἐωτόκριτου και συγγραφέας πολλῶν μελετῶν σχετικῶν με τὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἱστορία, τὴ φιλολογία, τὴ λα γραφία και τὴ γλωσσικὴ τῆς Κρήτης. Ἀπὸ τὰ κυριότερα ψεγάδια τοῦ ἔργου, κατὰ τὴν Ἐπιτροπῆ, εἶναι πού δὲ γράφει ἀρχετὰ ὁ συγγραφέας γιὰ τὸ δημοσίο βίο τῆς ἐποχῆς πού ἴσσορεῖ και πού δὲ μελέτησε τ' ἀρχεῖα τῆς Βενετίας.

ΕΔΡΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗ ΓΕΝΕΥΗ.—Ἀπὸ ἕνα ἄρθρο τοῦ καθηγητῆ κ. Σ. Κουγέα σὲ «Ἐλεύθερον Βῆμα» μαθαίνουμε, πὼς ὁ μακαριτὴς Χρῖστος Λαμπράκης, ἕνας ἀπὸ τοὺς πῆς φωτισμένους φιλολόγους μας, ἔφησε ὀλη του τὴν περιουσία ἀπὸ 250 χιλ. φρ. σὲ Πανεπιστήμιο τῆς Γενεύης γιὰ νά ἰδρυθῇ ἔδρα τῆς Βυζαντινῆς και Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Εἶνε περιττὸ νά τονίσουμε τὴ σημασία πού θὰ ἔχη ἡ ἔδρα αὐτὴ σὲ μιὰ πόλη, πού βεβαία δὲν εἶνε κέντρο Βυζαντινῶν και Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, μὰ πού εἶναι κέντρο διεθνικὸ πολιτικὸ με τὴν παρουσία τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

IL N'EST PAS DONNÉ A TOUT LE MONDE D'ÊTRE VIOLENT PAR SENSIBILITÉ AUX IDÉES. J. BENDA

I. Κορδάτου. «Ἀρχαῖες θρησκείες και Χριστιανισμός».

Στὰ σημειώματα αὐτά δὲν πρόκειται νά ἀσολοῦμαι σὲ μελλον με βιβλιοκρισίες, ὀπως και τοῦτο δὲν πρέπει νά θεωρηθῇ ἐξαντλητικὴ βιβλιοκρισία τοῦ κ. I. Κορδάτου. Ὀύτε εἶναι, ἄλλωστε, τὸ βιβλίο τοῦ κ. I. Κορδάτου ἀπὸ κείνα πού μποροῦν νά κριθοῦν. Γιὰ νά ἔχει τὴ δικαίωμα ἕνα βιβλίο νά κριθεῖ, πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται εἰς μερικῆς στοιχειώδεις ἀπαιτήσεις τῆς συγγραφικῆς. Π. χ. Νά εἶναι γραμμένο μ' εὐσυνειδησία και με κάποια, ἔστω και στοιχειώδη γνώση τῶν προβλημάτων πού τίθει.

Ὁ κ. I. Κορδάτος δὲν φαίνεται ἀπὸ τὸ βιβλίο νά παρουσιάζει τέτοια προσόντα. Μὰ κι' ἂν εἶναι τέτοιος, ὀστε νά μπορεῖς νά σταθεῖς ἀντίκρου του σάν ἴσος πρὸς ἴσο και νά τὸν κρίνεις, θὰ εἶταν ἡ κριτικὴ του, ἡ ἐξαντλητικὴ, ἔργο γιγάντιο, ἔργο ἀκατόρθωτο: κατὰ τὴν παλιὰ παραβολή, ὁ κ. Κορδάτος μπορεῖς νά πῆς πὼς σὲ κάθε του ἀνακρίβεια, σὲ κάθε του λάθος, οἰχνεῖ κι' ἀπὸ μιὰ πέτρα σ' ἕνα πηγάδι ἔχει μοναχὰ ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του γιὰ νά τὴ οἰχνεῖ τέτοιες πέτρες οἰχνεῖ πολλές σὲ κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου του. Εὐκόλο εἶταν νά τίς οἰχνεῖ μὰ ἰσάριθμες φορές. Μπορεῖ ὁ κριτικὸς νά κατεβῇ νά τίς βγάλει ἀπ' τὸ πηγάδι και νά τίς φέρει σὲ φῶς; ἔσω πὼς ἂν κατεβαίνοντας μερικῆς φορές, ἀνεβάσει λίγες πέτρες πού ἡ κάθε μιὰ τους ἀξίζει μαγαρίτη, τοῦτο ἀρκεῖ.

Τὸ σημείωμα αὐτὸ τὸ γράφω, γιὰτι μαθαίνω ἀπὸ κάποιο περιοδικὸ, πὼς, αὐτὴ τὴν ὀρα, τουλάχιστον χίλιοι ἀναγνώστες στὴν Ἀθήνα και ἴσως και ἄλλοι τόσοι στῆς ἐπαρχίες, παιδεύονται νά λύσουν ἕνα πρόβλημα σπουδαῖο: τί παριστάνει τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κορδάτου. (Ἄλλο σύγχρονο πρόβλημα τοῦ Ἐλληνισμοῦ, εἶναι και και τὸ τί παριστάνουν ὁ ἴδιος ὁ κ. Κορδάτος και μερικὸι ἄλλοι στὴν στὴν Ἐλλάδα και τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ προσπαθήσω μιὰ μέρα νά λύσω, φροντίζοντας ὀσο μπορέσω νά ἀποφύγω νά τὸ λύσω με τὸν ἱστορικὸ ὕλισμό ἡ πολεμικὴ ἔχει τὰ ὀρια τῆς). Γιὰ τοὺς ἀναγνώστες, λοιπόν, τῶν Ἐλ. Γραμ., προσφέρουμε σὲ λογικὴ κατάταξη τὸ περιεχόμενο τοῦ

¹⁾ Γράφει ὁ Κ. Βάρναλης σάν τοὺς καθαρευουσιάνους: «μερικὸι ἀπ' αὐτοὺς πού φωνάζουν τόσο πολὺ στὴν Ἐλλάδα γιὰ τὴν πατριωτικὴ ιδέα... ἔφερον με τὴ μουσικὰ κονδύλια ἀκονίζουσε τὴ γλώσσα τους» (Ἀναγέννηση σ. 397).

βιβλίου τοῦ κ. Κ., ἔτσι πού νά τοὺς εὐκολύνει λίγο σὲ διάβασμά του, ὅταν τὸ ἀποφασίσουν σ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ σύντομη ἀνάλυση τῆς μεθόδου τοῦ κ. Κορδάτου και τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐφοδίων.

A

Τὸ ἐπιστημονικὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, μπορεῖ νά χωριστεῖ σὲ δυὸ κτηγορίες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά μερικὰ σωστά ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλές ἀνοησίες και ἀνακριβείες: τὸ ἴδιο θὰ εἶταν νά πῶμε: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὰ ξένα, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ δικὰ του τὰ πρῶτα χαρακτηρίζουν τὴν ἠθικὴ κατάσταση τοῦ γράφοντος, και τὰ δεύτερα τὴν πνευματικὴ. Ὑπάρχουν κι' ἐνδιάμεσοι τύποι, ἀπὸ τοὺς ὀποῖους μποροῦμε ν' ἀρχίσουμε. Ἐτσι στὴ σελ. 22, βρισκόμε, σχετικὰ με τὴν ἀρχαία φιλοσοφία, μέσα σὲ εἰσαγωγικὰ μιὰ φράση με παραπομπὴ σὲ Σέξτο τὸν Ἐμπειρικὸ. Εἶταν σωστὸ νά διαβάσει τὸν Σέξτο ὁ Κορδάτος γιὰτι, ἀληθινὰ, ἐκεῖνος εἶναι ἡ πῆς σπουδαία πηγή πού ἔχομε γιὰ νά γνωρίσουμε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἄλλὰ μάταια θὰ ζητήσεις κι' ἐκεῖ πού παραπέμπε ὁ κ. Κορδάτος κι' ἄλλοῦ μέσα στὸν Σέξτο τὴ φράση αὐτῆ. Καὶ θὰ ζητήσεις μάταια γιὰτι ἡ φράση αὐτὴ ἀπλοῦστατα δὲν ὑπάρχει. Ὁ κ. Κορδάτος δὲν ἐδιάβασε Σέξτο, στὸν ὀποῖο και ἄλλοῦ παραπέμπε, ἀλλὰ τὸν ἐγνώρισε ἀπὸ δεύτερο χέρι. Ἐδιάβασε μιὰ μικρὴ μελέτη τοῦ κ. Κ. Δημαρᾶ πού κυκλοφόρησε πέρου στὴν καθαρεύουσα με τὸν τίτλο: «δοκιμιον περὶ τῆς φυσικῆς θεολογίας τῶν σοφιστῶν τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος». Μέσα σ' αὐτὴ τὴ μελέτη βρήκε μιὰ φράση πού τέλειωνε με μιὰ παραπομπὴ σὲ Σέξτο. Ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος γελάστηκε και πῆρε τὴ φράση τοῦ κ. Δημαρᾶ γιὰ ἀρχαία και ἐνόμισε πὼς εἶναι και τοῦ Σέξτου, και τὴ μετέφρασε στὴ δημοτικὴ κολλώντας τῆς τὴν παραπομπὴ πού βρήκε σὲ βιβλίο τοῦ κ. Δημαρᾶ: Διάβασε καθαρεύουσα και νόμισε πὼς εἶταν ἀρχαία! Δυστυχισμένος ὁ κ. Κορδάτος δὲν ἔξερε πὼς ἄλλο εἶναι καθαρεύουσα κι' ἄλλο ἀρχαία μὰ θὰ μοῦ πῆ ὁ κ. Κορδάτος: «τί νά σοῦ κάνω δὲ διάβασα ποτὲ ἀρχαία γιὰ νά ξέρω τὴ διαφορὰ». Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχει σὲ ὀλα μίαν ἀπάντηση ἔτοιμη. Ἄλλὰ ἂς παραθέσομε τὰ κείμενα:

ΣΥΝΤΑΓΗ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Εισαγωγή. Για να μη μείνουν οι αναγνώστες μας μεγαλοαστικά καθυστερημένοι στην εποχή του νεοελληνικού έξευρωπαϊσμού, είναι απαραίτητο να τους κατατοπίσωμε στο dernier cri της κριτικής που πλημμυρίζει τα παιδαγωγικά, φιλολογικά, λογοτεχνικά περιοδικά, βιβλία και φυλλάδια της τελευταίας σοδιάς.

Συνταγή. Παίρνεις μιά όκτα κοινωνιολογία, εκατό δράμα «μέσα παραγωγής», πέντε δράμα διαλεκτική και μπόλικη αναιδεια. Τ' άνοκατεύεις όλα μαζί μέσα στην πάλη των τάξεων. τ' ασπαλίζεις με δυο γραμμάκια ευγένεια και ή βιολογική κριτική σκαρώνεται με επιστημονική νομοτέλεια. Έτσι μπορείς να κρίνεις όσι σου πέσει στά χέρια σου: ποίημα, δράμα, παιδαγωγικά βιβλία, θρησκεία, πρόσωπα και πράγματα, ό,τι τέλος πάντων θέλεις.

Εφαρμογές. Για να συνηθίσω ό άναγνώστης μας του δίνομε δυο τρία παραδείγματα.

1. Στο σημερινό π. χ. φύλλο, μάς γράφει ό κ. Δελμούζος ένα άρθρο για τό μουσικό της άγωγής! Κοιτάζοντάς το κοινωνιολογικά—ψυχοαναλυτικά τό κρίνεις έτσι: Τόν κ. Δελμούζο τόν έκτιμώ, γιατί είναι φιλόδοξος και έχει ποιάν τινα παιδαγωγικήν ικανότητα. Όσο ή άστική τάξη μεσουρανούσε, ήταν κι αυτός προοδευτικός. Με τή δύση όμως της άστικής τάξης σταμάτησε και ή εξέλιξη του παιδαγωγού τής. Έτυχε κιόλας νάχη περάσει τά 40 χρόνια, δέν μπόρεσε να υπερνικήση τήν τάξη του—σ' αυτό τόν έμποδίζουν και τά έκατομύρια του—κι έτσι έπεσε στην αντίδραση. Άπόδειξη τό σημερινό του άρθρο. Όνειρεύεται γερμανίδες νταντάδες και παιδικά θέατρα για τά παιδιά του λαού που φοφάνε από τήν πείνα! Έτσι μάς δίνει ένα μουσικό μαγαεί! Πρβλ. Βάναλη «Πραγματικότητα και μαγαεί» Περιοδικό ή Άναγέννηση, τ. 7.»

2. Άν τό ίδιο άρθρο τό πάρεις από τήν κοινωνιολογική—διαλεκτική του άποψη, θά τό κρίνεις έτσι: «Σωστής είναι οι παρατηρήσεις που κάνει ό κ. Δελμ. για «τό μουσικό της άγωγής.» Όλες όμως είναι ξωπέτσες και δέν πάνε στο βάθος, γιατί λείπει ή σωστή μέθοδο. Άν είχε τήν πρεπούμενη κοινωνιολογική μέθοδο και προχωρούσε διαλεκτικά, θάβρισκε τή ρίζα του μουσικού όχι στο ένδι-αφέρον του παιδιού, γιατί αυτό είναι δευτερόγεννο, αλλά στα μέσα της παραγωγής. Πρβλ. Kerschens-teiner, die neugrichische Kritik, 1927, τόμος 5, σελ. 678.»

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΝΑΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Άλλοτε ή θεατρική περίοδος άρχισε με πολλές ήποσχέσεις για όσους ένθουσιάζονται εύκολα ή δέν έχουν πολλές άπαιτήσεις και με κάποιες έλπίδες για όσους ξέρουν ότι δέν γίνονται άλμα-τικές μεταβολές στην περιοχή της τέχνης. Η έφετεινή θεατρική περίοδος άρχισε με τούς χειρότερους αιώνους. Με μία από τισ δύο παλιές και μεγάλες σκηές, με καμμιά από τισ δύο πρω-

3. Άντικειμενικότερη όμως γίνεται ή κριτική, άμα πάρης βιβλία περασμένα. Παίρνεις π. χ. τή «Ζωή του Χριστού» τής κ. Π. Δέλτα και τή κρίνεις έτσι: «Για να καταλάβωμε κατάβαθα τό έργο αυτό πρέπει να πάμε δυο χρόνια πίσω. Τά φεουδαρχικά στοιχεία του τόπου, νικημένα ως τότε από τή μεγαλοαστική τάξη, άρχίζουν να σηκώνουν κεφάλι και να οργανώνονται, γιατί τό έμπόριο με τή μικρασιατική καταστροφή πέρασε στα χέρια τους. Μέσα από τήν παλη αυτή του φεουδαρχισμού και του μεγαλοαστισμού πετιέται με διαλεκτική άναγκαιότητα «ή Ζωή του Χριστού». Άπό κάποιο μουσικό έγγραφο άνακαλύψαμε πώς τά μισά έξοδα του βιβλίου δόθηκαν από τόν κ. Μπενάκη. Έτσι κάτω από τό θρησκευτικό και ήθικό τάχα ιδανικό βλέπομε να σφραμονεύη ή καφαλαιοκρατία και για τό υλικό της συμφέρον να μορφινίζη τό φτωχό λαουτζίκο! Πρβλ. Carl Marx «Τό Masca-rama μου εν Grèce» έκδ. Vucan 1926 σ. 124.

4. Έκθεση ζωγραφικής Παρθένη. Κανένας δέν μπορεί να ξεφύγη από τήν άτσάλεια νομοτέλεια τής φύσης! Όταν έδω και δυο μήνες περνώντας κάτω από τήν Άκρόπολη είδαμε ένα καλλιμάζομο μέγαρο και μάθαμε πώς είναι ιδιοκτησία του άλλοτε φτωχού συντρόφου κ. Παρθένη, κάτι έσπασε μέσα μας. Και είπαμε, πάει πιά, ή ψυχή του επαναστάτη Ζωγράφου. Με έσώψυχη συνέπεια θά τραβήξη κατά τόν άστισμό. Και να ό ώμος ρεα-λιστής του πιέλου γίνεται τώρα στην έκθεση του άπολογητής τής πίσης με τό έργο του «ό Βενιζέλος» και μεταφυσικός κοιμιστής του λαού με τό άλλο του έργο «ό θρήνος τής Παναγίας». Σε ποιά εποχή; Στην εποχή τής βιομηχανικής Έλλάδας. Και ποιός; Ό Παρθένης, που μπορεί ν' αναλύση με τό φως τής φυσικής επιστήμης, με μιάν άτράνταχη λο-γική όλες τισ άποχωρώσεις τών χρωμάτων, γίνεται σύμμαχος τών παπάδων και του κεφαλαίου! Μυστή-ριο όμως πάντα μένει ένα του tableau «Όρφεύς και Εύρυδικη», γιατί ή κοινωνική του βάση δέν είναι άστική αλλά φεουδαρχική. Είναι νόμος ιστο-ρικός άλάθευτος ή φεουδαρχία να γυρίζει στις μούμιες τών κλασικών. Και τό μυστήριο όμως αυ-τό θά λυθί με τό φως τής διαλεκτικής, αν άπο-δειχτή άληθινή ή είδηση πώς κάποιος χάρισε τώρα τελευταία σιόν κ. Παρθένη ένα τοιφλίκι στη Θράκη. Πρβλ. Lalo «Ma caricature en Grèce» έκδ. Flam-marion 28 Αύγουστου 1927 σελ. 137.

Ό Ιατρός σας.

ταγωνίστριες του έλληνικού θεάτρου και με κα-νέα νέο οργανισμό, ίκανό να δημιουργήση κίνηση έστω και για μία περίοδο μόνο.

Τό θέατρο τής πρόξας στην Έλλάδα έφτασε στο σημείο που πρόβλεπαν όσοι κατορθώνουν να βλέπουν λίγο πιο πέρα από τισ άμφίβολες έπιτυ-χίες. Η έργασία μιας δλόκληρης εποχής,—κι άς πάρουμε τά τελευταία είκοσι πέντε χρόνια,—διαν-ειναι στηριγμένη στην πραγματική έκτίμηση τών πραγμάτων δέν μπορεί να έχη ως άποτέλεσμα τήν έφετεινή περίοδο. Που είναι τά έργα τής εί-κοσιπενταετίας αυτής, τά έργα τά ερωμολέα, που

τά θυμάται πάντα τό μεγάλο κοινό, τ' άποζητάει και κρατάει με τό πόθο του άνοιχτές τισ σκηνές και ζωρή τή θεατρική κίνηση; Κανείς δέν πα-ραγνωρίζει τόν άντίκτυπο που έχει ή οικονομική στενοχώρια του συνόλου στη θεατρική ζωή κάθε χώρας. Και ή οικονομική στενοχώρια τής έπο-χής μας και τής χώρας μας είναι μεγάλη κι ά-διάκοπη. Δέν παρουσιάζεται όμως άνάλογη με τή θεατρική μας κρίση. Η αίτια είναι περισσό-τερο καλλιτεχνική.

Τά έργα, που κλείνουν τόση άλήθεια και δύ-ναμη ώστε να γίνονται άπαραίτητα στο μεγάλο κοινό όσο κι ό περίπατος τής Κυριακής, δέν βγήκαν από τήν τελευταία είκοσιπενταετία Λεί-πουν. Και όσο λείπουν τά έργα αυτά, θά έχουμε μιá θεατρική ζωή με πολλή επίεικεια άνεκτή, μιá θεατρική ζωή τεχνητή, που θά τήν άπειλούν πάντα άπειροι κίνδυνοι. Όταν τά έργα αυτά ύπάρξουν, ή θεατρική κίνηση του τόπου θά μπορή ν' άντιμετωπίξη κάθε δύσκολη περίοδο για να μην παρουσιάξη τό θέαμα τής έφετεινής θεατρικής περιόδου στην Έλλάδα.

Άλλά ή πείρα μιας δλόκληρης είκοσιπενταε-τίας δέν έδωσε ούτε τήν τελευταία ώρα τά μα-θήματα που θά έπρεπε να έχουν πάρει όσοι ρυθ-μίζουν τή θεατρική ζωή του τόπου. Η έφετεινή περίοδος άρχισε με τά λάθη όλων τών άλλων περιόδων. Άνεβάστηκαν ξένα έργα, με τά όμοια τών όποιων δέν κατορθώθηκε να δημιουργηθή θεατρικό κοινό, ίκανό να δεχτή τό καλό και ν' άντισταθί στο κακό έργο. Και είδαμε τόν «Υπερφυσικό μεμπέ», τή «Μοιραία γυναίκα», τό «Σχολείον τής εύτυχίας», τόν «Κομπάρσο», τή «Μεγάλη δούκισσα και τό γκαρσόνι», έργα έλα-φρά και άκατάλληλα να μορφώσουν αισθητικό ήθος ή φαινομενικώς σοβαρά, αλλά κατά βάθος ψεύτικα και μικρόπνοα, όπως ό «Φαύνος». Μόνη εξαίρεση ή «Λουκαντιέρα» του Γκολντόνι, έργο καλό αλλά παιγμένο στα περισσότερα μέρη του πολύ μέτρια.

Έπειτα ή σκηνοθεσία τών έργων αυτών,—και είναι γνωστό πόσο μεγάλο ρόλο παίζει ή σκηνο-θεσία στο σημερινό θέατρο,—δέν παρουσίασε καμμιά πρόοδο στις σκηνοθετικές συνήθειες τών θεάτρων μας. Ό θίασος Μυράτ άνέβασε στο θέα-τρο Κοτοπούλη ένα-δυο έργα με άρκετή πολυτέ-λεια, αλλά με πολύ λίγο γούστο. Μόνο ό θίασος Άμρηά στα «Διονύσια» παρουσίασε έπιτυχημένες σκηνοθετικές προσπάθειες. Άλλά ή βάση τών εργασιών του θιάσου αυ-ού στηρίζεται σ' ένα μεγάλο λάθος. Στο προσωπικό του άνήκουν ήθο-ποιοί, άντρες και γυναίκες, που μπροούν με μιá καλή διδασκαλία να παρουσιάσουν πολύ εύπρό-σωπα κάθε σημερινό έργο. Ό θίασος έχει ακόμα τά μέσα να παρουσιάξη τά έργα που άνεβάξει με τής άπαιτούμενες σκηνογραφίες. Σε όλα όμως τά έργα έννοούν να πρωταγωνιστούν οι θιασάρ-χαι, ό κ. και ή κυρία Άμρηά, δυο νέοι ήθοποιοί που ως τώρα δέν έδωσαν δείγματα ούτε καν συν-ηθισμένου ταλέντου. Και από τισ παραστάσεις του θιάσου τών «Διονυσίων» μένει μόνο θέμα ή καλή σκηνοθεσία. Η σκηνοθεσία όμως δέν είναι σκοπός του θεάτρου, αλλά ένα από τά διά-φορα μέσα του.

Όταν αν έντιπώσεις από τόν πρώτο μήνα μιáς θεατρικής περιόδου είναι αυτές, οι έλπίδες για τό υπόλοιπον μέρος τής περιόδου δέν μπορεί παρά να είναι πολύ λίγες. ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΡΗΣ

ΧΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΕΥΧΟΣ 6, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1926-

Ό καθηγητής κ. Κ. Άμαντος είναι δίχως άφι-βολία ό εισηγητής του επιστημονικού τοπικού περιοδικού στην Έλλάδα. Έκείνο που γίνεται χρόνια τώρα στην Εύρώπη και ξεχωριστά στην Ιταλία, όπου έχουν ιδρυθή πενήντα τοπικά ίνστι-τούτα και καθένα με τό περιοδικό του, ό κ. Άμαντος φιλοδόξησε να κάμη στην Έλλάδα άφ' ότου τό 1911 ίδρυσε τό αξιόλογο περιοδικό του, Τά Χιακά Χρονικά, πραγματικό άρχείο τής Χιώ-τικής ιστορίας, λαογραφίας και γλωσσικής. Έτσι τό περιοδικό αυτό στάθηκε ή πρωτοπορεία στα σημερινά τοπικά περιοδικά, Τά Κυπριακά Χρο-νικά, τά Ήπειρωτικά Χρονικά, τήν Έπετηρίδα τών Βουρβούρων, τό Άνδριακόν Ήμερολόγιον. Στο 6 τεύχος δημοσιεύονται: Κ. Άμάντου, Συμ-βολή εις τό Χιακόν γλωσσάριον και τό Χιακόν τοπωνυμικόν, σελ. 1—82.—Του ίδιου, Έκ τής βιβλιοθήκης του Καλλινίκου Κρεατσούλη, σελ. 141—157.—Του ίδιου, Έγγραφα περι Χίου εκ τής Μονής του Σινά σελ. 158—164.—Του ίδιου, Δημόδης Χιακή ποίηση, σελ. 193—195.—Του ίδιου, Στέφανος Καρτσούλης, σελ. 223—224.—Π. Ζερλέντη, Ίγνάτιος ό άπό Άρχιδού Πρόεδρος Χίου, σελ. 116—125.—Στ. Κυριακίδου, Άπροσ-δόχητος ναυμαχία εις τόν λιμένα τής Χίου, σελ. 171—184.—Π. Μανροπούλου, Τουρκικά έγγραφα και έπιγραφαι, σελ. 165—170.—Άλεξ. Παγνού, Χιακά σημειώματα, σελ. 196—202.—Του ίδιου, Τό Χιακόν έμπορικόν ναυτικόν, σελ. 202—223.—Δ. Πετροκοκκίνου, Έλλην τυχοδιώκτης περι Χίου, σελ. 83—105.—Γ. Σωτηριάδου, Έκθεσις περι τών σχολείων Χίου, σελ. 126—140.—Όλες οι μελέτες είναι αξιόλογες και ξεχωριστά ή πρώτη έργασία του κ. Άμαντου γενναία συμβολή στο Χιώτικο γλωσσάριο και τοπωνυμικό. Έκείνο που εξαίρε-τικά μάς λυπεί είναι που ό κ. καθηγητής τραυη-μένος από άλλες δουλειές δηλώνει πως θά πάψη τήν έκδοση του περιοδικού. Δέν έχω παρά να εύ-χηθώ να βρεθούνε νέοι Χιώτες φιλόλογοι, μελετη-τές τής ιστορίας και φιλολογίας τής πατρίδας τους, που να διαδεχτούνε τόν κ. Άμαντο στη δι-εύθυνση του περιοδικού.

ΑΘΗΝΑ ΤΟΜ. 33^{ος} ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1926

Πριν λίγον καιρό κυκλοφόρησε ό 38ος τόμος του περιοδικού Άθηνά που άγγέλλουμε. Τά περι-εχόμενά είναι όλα σχεδόν καλά κι αξιόλογα και προσφέρουνε ποιά λίγο, ποιά πολύ και στην έρευνα: Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεθοδολογικά και έτυ-μολογικά, σελ. 3—24. Άξιόλογο μελέτη με πολλά μεθολογικά και έτυμολογικά παρατηρήματα.—Π. Σ. Φωτιάδου, Άττικόν Δίκαιον. Διαψηφίσεις διόρ-μοτων. Δοκιμασία εφήβων. Έρμηγεία και διόρ-θωσις σχετικού δημοσθενικού χωρίου, σελ. 25—48. Ό μοναδικός, μα και παραγνωρισμένος μελε-τητής του άττικού δικαίου, συνεχίζοντας τισ σο-φές του μελέτες άπάνω σ' αυτό, δημοσιεύει τήν εξαίρετη αυτή έργασία, που μάς δείχνει τήν έμ-πειρία και τήν άσκησή του στις πηγές και στην παράδοση του άττικού δικαίου.—Χρ. Γ. Παντε-λίδου, Έτυμολογικά, σελ. 49—66. Ό σ. προσπα-θεί να έτυμολογήση τισ λέξεις: 1) σκληρός—σκλη-ρώνω, 2) καντζήλι—καντζί, 3) πεσκαλίζω. Σε μερικά σημεία δε συμφωνώ μαζί του.—Στυλ.

Δεινάκι, Γλωσσικά, σελ. 67—71. 'Ο σ. σημειώνει μερικά παρατηρήματα του σ' αρχαία κείμενα, προσπαθώντας με τη νέα ελληνική να συμπληρώσει την παράδοση της αρχαίας και συμπληρώσει. — **Μιχ. Δένδια**, 'Απουλία και Χιμάρα. Γλωσσικά και ιστορικά σχέσεις των ελληνικών αυτών χωρών, σελ. 72—109. Με πολλή μου λύπη παρατηρώ, πώς η μελέτη δεν έχει καμμία πρωτοτυπία (κύριο στοιχείο κάθε μελέτης, που δημοσιεύεται σ' επιστημονικό περιοδικό), είναι πολύ άμεθοδος και μās παρουσιάζει γνώσεις πολλές rèle — mèle — γ.ά να μεταχειριστώ τη φράση του κ. Η. Grégoire, που έγραψε για μίαν άλλη εργασία του ίδιου συγγραφέα (Byzantion II). — **Δ. Η. Οικονομίδου**, Ποντικά τινες λέξεις και καπαδοκικά, σελ. 110—118. 'Ο σ. ετυμολογεί τις λέξεις: α) rācha, β) λαίττω. γ) άμήλαος, δ) σουχριά και σουχράζ, ε) κόρε. Παρατηρώ πώς η λέξη **μυγιάγγιχος** (σελ. 114) είναι σέ χρήση όχι μόνο εκεί που σημειώνει συγγραφέας, μδ και στη Θεσσαλία, στη Λευκάδα κ' άλλου. — **Στεφάνου Ξανθουδίδου**, Γλωσσικά έκλογα, σελ. 118—136. Πολύ καλή γλωσσική εργασία, ετυμολογική και σημασιολογική. — **Γ. Π. Αναγνωστοπούλου**. Περί της έν Κρήτη όμιλουμένης και ιδίως περι του ιδιώματος 'Αγ. Βαρβάρας και περιχώρων, σελ. 139—193. 'Ο σεβαστός μου φίλος και καθηγητής κ. 'Αναγνωστόπουλος δημοσιεύει την έκθεση της γλωσσικής άποστολής του που ύπόβαλε στην 'Επιτροπή του Λεξικού. 'Η μελέτη είναι γραμμένη με προσοχή και μέθοδο και με γνώση της σχετικής βιβλιογραφίας τδ ύλικό της είναι πλούσιο κ' ανάλογα τά συμπεράσματα. Στη σελ. 142 ό σ. προτείνει τδν όρον **άπουράνωσις** (λ.χ. έκκλησία—έκκλησά), αντίς τδν περιφραστικών όρων τδ Χατζιδάκι **άπώλεια ούρανώσεως** σημειώνοντας πώς ό Μπούπουρας είχε προτείνει τδν όρο **άπουρανίκευσις**, νομίζω πώς σκόπιμο και σωστό είναι να μεταχειριζόμαστε τδν όρο τδ 'Αναγνωστοπούλου. — **Ιωάν. Θ. Κακριδής**, Περί τδν εις -γος στεριικών επιθέτων της νέας ελληνικής, σελ. 194—212. 'Η μελέτη είναι άξιόλογη, φροντισμένη και τά συμπεράσματά της, κατά την κρίση μου σωστά. — **Πρακτικά κλπ. της έν 'Αθήναις 'Επιστημονικής 'Εταιρείας**, σελ. 213—224. — **Βιβλιοκρίσιαι**, σελ. 225—228. — **Βιβλιογραφία**, σελ. 229—240. Λεπτομερική Βιβλιογραφία για τά φιλολογικά, ιστορικά, γλωσσικά, λαογραφικά και αρχαιολογικά μελετήματα τδ 1926. — **Πίναξ λέξεων**, σελ. 241—247. — **Πίναξ πραγμάτων**, σελ. 248—249. — **Πίναξ περιεχομένων**. — Γενικά η έντύπωση είναι πολύ καλή και με χαρά σημειώνουμε πώς κάθε τόμος παρουσιάζεται πιδ συγχρονισμένος και ταιριασμένος στά φιλολογικά προβλήματα τδ καιρού μας.

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Η ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΑ ΑΤΕΛΙΕ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

'Η ζωγραφική παραγωγή μας, άν λάβη κανείς ύπ' όψει τδν τδν πλήθος τδν έκθέσεων, εινε τόση όστε ν' άπορεί κανείς πώς δεν έχει άκόμη διοργανωθή με την προστασία τδ κράτους μιά επίσημη ετησία έκθεση της ελληνικής ζωγραφικής. Θελήσαμε να πληροφορηθούμε σχετικά από τδν πρόεδρο τδ Συνδέσμου 'Ελλήνων Καλλιτε-

χνών. 'Ο Σύνδεσμος αυτός καθώς εινε γνωστό έχει διοργανώσει τά τελευταία χρόνια, κατά διαστήματα άνισα όμως, 5 ή 6 ομαδικές έκθέσεις.

Ευρήκαμε τδν κ. 'Οδυσσέα Φωκά τδν έκλεκτό μας τοπιογράφο, στό άτελιέ τδ της Καλλιθέας και με τδ φιλοσοφικό χαμόγελο πδν τδν χαρακτηρίζει άρχισε να μās εξιστορεί όλη την δδύσεια της έκθεσης τδ Συνέσμου πδ πάντα πρόκειται να γίνει, πδ αναγγέλλεται επανειλημμένως μαζεύονται τά έργα, και την παραμονή τδ άνοίγματος κά τοιο έγγραφο κάποιας δημοσίας ύπηρεσίας πδν δεν την χωρεί ό τόπος προστάζει ν' άδειάσουν οι σάλλες «έντός είκοσιτεσσάρων ώρων».

Σημειώστε ότι δέ λείπουν οι φιλότεχνοι πδν θά διέθεταν και χρήματα γιά να βροβέουνται τά καλλίτερα έργα. 'Από τδ κράτος δέ ζητδν οι καλλιτέχνες παρά την στέγη και την ήθική του ύποστήριξη. 'Όμως πδντες;

ΑΤΕΛΙΕ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ

Τί ικανοποιητικό θέαμα, ένας νέος καλλιτέχνης πδ δουλεύει και προχωρεί,

'Ο κ. 'Αστεριάδης εργάζεται στόν Πειραιά. 'Εχει φέρει από κεί μιά σειρά από άκουαρέλλες όπου μās δείχνεται πδν ώριμότερος πδν πιδ κάτοχος τδν μέσων τδ άπ' όσο τδν ξέραμε. Και μ' όλα τδτα οι άκουαρέλλες αυτές δεν εινε για κείνον παρά προσέδια-γυμνάσματα για μερικές μεγάλες συνθέσεις πδ σκοπεύει να κάμη με θέματα άπ' τή ζωή τδν έργατη μέσα στό λιμάνι.

Δεν εινε γνωστό πότε θά εμφανιστή στό κοινό αυτή η σειρά 'Ο κ. Α. εινε πδν έπιφυλακτικός. 'Ισο: δώση κάτι άν γίνει καμμία ομαδική έκθεση. Προσωπική έκθεση θ' άργήσει να κάμη άκόμη καθώς μās έδήλωσε. **Α. Π.**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Από τδν έκδοτικό οίκο Α. Κτσιόνη στην Αλεξάνδρεια έξεδόθη και πουλιέται σ' όλα τά έδω βιβλιοπωλεία τδ κριτικό φυλλάδιο τδ κ. Ψυχάρη «Κωστής Παλαμάς»

'Από τδν οίκο Σκριβιχεβάνη (ίδος Φειδίου 3 έξεδόθη και κυκλοφόρησε η «Λεκάτη τρίτη ώρα» τδ 'Αλλη Θρούλου.

Τά Ακαδημαϊκόν βιβλιοπωλείον έξέδωκε τελευταία για μελέτη τδ 'Αλέξη 'Ισκρα γιά τή Ζωή και τδ έργο τδ Μάρξ.

'Ο έκδοτικός οίκος Μ. Ζηκάη κυκλοφόρησε σέ κομψή έκδοση τή «Φερμακεμένη» τδ γνωστό δρμα τδ κ. Φώτου Γιοφύλλη. 'Επίσης λάβαμε άγγελία τδ ίδιου έκδοτικού οίκου γιά τήν έκδοση στη δημοτική τδ «Νέου 'Ημερολογίου τδ Κωνηγού» και γιά «Τις Χάριτες» τδ Ούγου Φώσκολου.

Επίσης έλάβαμε τδ νέο Ρωμάντσο τδ κ. Γ. Τσουκαλά «Κουρασμένος, από τδν έρωτα» και τδ νέο έπίσης ρωμάντσο τδ κ. Πριονιστή «Μιά κοινή γυναίκα».

'Ο κ. Χ. Βασιλακάκης κυκλοφόρησε ό ίδιος σέ δεύτερη έκδοση «τδν Χαρτοπαίκτη» πδν έκμυστηρεύεται και ό κ. Δ. Ροδοκανάκης τή μετάφραση τδς «τριλογίας» τδ Ragionamenti τδ Divinus Aretinus.

'Ο έκδοτικός οίκος Χρ. Γαννιάρη (Σοφοκλέους 3) κυκλοφόρησε με τδν τίτλο «Γιατί Σκότωσε» τά απομνημνεύματα ένός 'Ελληνα ύπολογαγού τδ Τουργικου Στρατού πδν μδ μπορώνας να βλέπη τά μπτύρια τδν όμφύλων τδ σκότωσε τδν Τούρκο συνάδερφό τδ κ' ύστερα τουργικίτη κ' αυτός.

LAIT INNOXA

nettoie
repose
nourrit
l'épiderme

Madame,

Le soir, débarrassez votre visage de tout ce qui l'embellissait le jour (crème, poudre, rouge) ainsi que des sécrétions et des poussières qui obstruent ses pores.

Mieux que le savon, le Lait INNOXA opère instantanément ce nettoyage et permettra à votre peau de respirer. De plus, il reposera et nourrira votre épiderme pendant la nuit sans le gratter, supprimera les dartres, prévendra les rides et vous assurera, par un usage régulier, une étonnante fraîcheur.

La Mousse INNOXA donne au teint un éclat et une matité incomparables.

La Poudre INNOXA, extrêmement adhérente et absolument inoffensive, satine merveilleusement l'épiderme.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΚΑΙ ΑΠΘΗΚΑΡΙΟΙ

I. & A. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 5 ΑΘΗΝΑΙ

„SANITAS”

ΑΝΩΝ. ΒΙΟΜΗΧΑΝ. & ΕΜΠΟΡ. ΕΤΑΙΡΙΑ
ΧΗΜΙΚΩΝ & ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡ. 17.000.000
» ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΠΕΡΙΠΟΥ » 5.500.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ♦ ♦ | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ♦ ♦
» ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ | 24. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ♦ ♦ ♦ ♦ | ΕΝ ΜΥΛΟΙΣ ΑΘΗΝΩΝ
| ΕΝ ΝΕΩΙ ΦΑΛΗΡΩΙ

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. ♦ ♦ ♦ ♦ | ΓΡΑΦΕΙΩΝ 1—16
| ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ 7—60

Vitangon “Sanitas,,—Όρεκτικόν, τονωτικόν, θρεπτικόν.

Sirop Iodotannique “Sanitas,,—Μοναδικόν διά την αναζωογόνησιν του οργανισμού ιδία των ασθενικῶν καὶ ἐν γένει αναρρωνυόντων ἐκ λοιμωδῶν νόσων παιδιῶν.

Sirop d' Hémo-globine “Sanitas,,—Ἀνανεωτικόν καὶ ἐξυγνιατικόν του αἵματος.

Emulsion “Sanitas,, (Γαλάκτωμα Μουρουνελαιίου).—Ίδεώδης συσκευασία διαιτητικὴ καὶ ζωογόρος εὐληπτος καὶ ἄσμος.

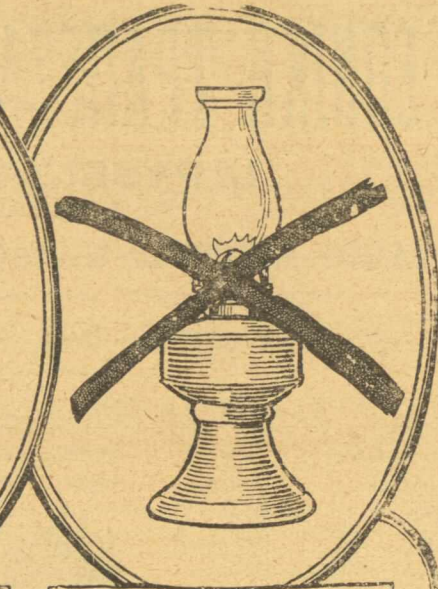
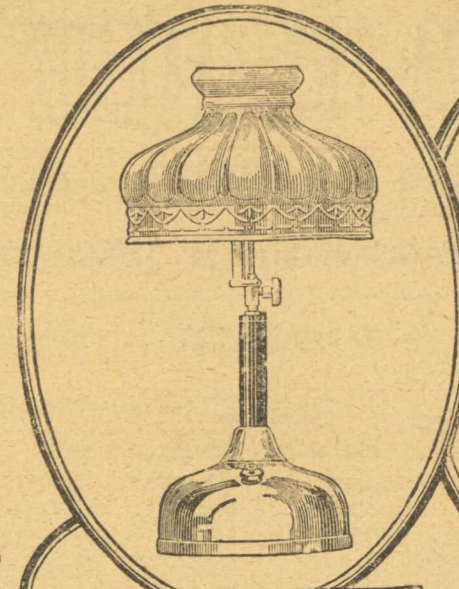
Deutoline “Sanitas,, (Όδοντόπαστα).—Ἐγγύησις διά την ὑγείαν του στόματος—δὲν καταστρέφει την ἀδαμαντίνην οὐσίαν των ὀδόντων.

Όξυλοϊτελικόν ὀξύ “Sanitas,,—Ἀμεισος κατάπανσις των πόνων, ιδίως τῆς κεφαλαλγίας καὶ ὀδονταλγίας.

Antigon “Sanitas,,—Ἡ τελευταία καὶ ἀβλαβεστέρα ἀποστηρωτικὴ συσκευασία κατὰ τῆς κήσεως.

Formosoap “Sanitas,,—Ἀντισηπτικόν, ἀφαιροῦν κάθε κακὴν ὁσμὴν του σώματος.

ΛΑΜΠΑΙ ΕΞΑΕΡΟΥΜΕΝΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

ΤΩΡΑ!!

Φῶς λαμπρὸν
μὲ 16 δράμα
κατανάλωσι
καθ' ὥραν
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ!!

ΑΛΛΟΤΕ!!

φυτήλια
καπνιῆς
σπασίματα
ΣΠΑΤΑΛΗ!!

Εἶνε κατάλληλος διά τὸν φωτισμὸν οἰκιῶν, καταστημάτων, ἐξοχικῶν ἐπαύλεων, ἐργοστασίων κλπ. εἶνε σύστημα προνομιούχον που λειτουργεῖ μὲ πετρέλαιον καὶ βενζίνη.

Coleman Quick-Lite

“The Sunshine of the Night”

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΔΟΥΖΙΝΑΣ
ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 17 ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΙΟΝΙΚΗΣ & ΛΑΪΚΗΣ

& ΚΟΥΖΙΝΑΙ ΒΕΝΖΙΝΗΣ ΜΑΡΚΑΣ COLEMAN

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άγιος Νικόλαος (Κρήτης)	Άρτα	Θεσσαλονίκη	Κοζάνη	Ναύπακτος	Σέρραι
Αργίτιον	Άταλάντη	Θήβαι	Κομοτηνή	Ναύπλιον	Σητεία (Κρήτης)
Αθήναι	Βάμος	Θήρα	Κόρυθος	Νιγρίτα	Σόροβις
Ύπστημα Μητρο- πόλεως 11	Βέρροια	Ίθάκη	Κύθηρα	Παξοί	Σούφλιον
Προρείον Καλλιθέας	Γρεβενά	Ιωάννινα	Κύμη	Πάτραι	Σπάρτη
Προρείον Παγκρατίου	Γύθειον	Καβάλλα	Κυπαρισσία	Πειραιεύς	Σύρος
Αίγιον	Διδυμότειχον	Καλάμια	Λαμία	Πόρος	Τρίκαλα
Άλεξανδρούπολις	Δημητσάνα	Καρδίτσα	Λεβάδεια	Πράβιον	Φλώρινα
Άλμυρός	Δρόμα	Καρπενήσιον	Λευκάς	Πρέβεζα	Τρίπολις
Άμαλιάς	Έδεσσα	Καστορία	Μεγαλόπολις	Πύλος	Χαλκίς
Άμφισα	Έλασσών	Κατερίνη	Μεσολόγγιον	Πύργος	Χανία
Άργοστόλιον	Ζάκυνθος	Κέρκυρα	Μεσσήνη	Ρέθυμνος	Χίος
	Ήράκλειον	Κιλκίς	Μυτιλήνη	Σάμος	

Πρακτορείον εν Νέα Υόρκη 7 Wall Street

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

Άποκλειστικόν προνόμιον εκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. — Έκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν. — Καταθέσεις εν ὄψει ἀπλαῖ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν — Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ. — Καταθέσεις Ταμιευτηρίου. — Προεξοφλήσεις. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλλων. — Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων. — Πιστώσεις ἐναντι φορτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα. — Συμμετοχὴ εἰς Ἄνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρείας. Χορηγήσεις εἰς γεωργικημάτων καὶ συνεταιρισμοῦς. — Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. — Ὑπηρεσία Ἑθνικῶν δανείων. — Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἑθνικῆς Ἀμύνης. — Προμήθειαι διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Εἰσπραξις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν. — Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἐταιρειῶν. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων. — Έκδοσις καὶ πληρωμὴ πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς. — Εκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου. — Εἰσπραξις ἀξιῶν. — Φύλαξις τίτλων, αὐτουσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. — Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου. — Ἐνοικίασις Χρηματοκιβωτίων.

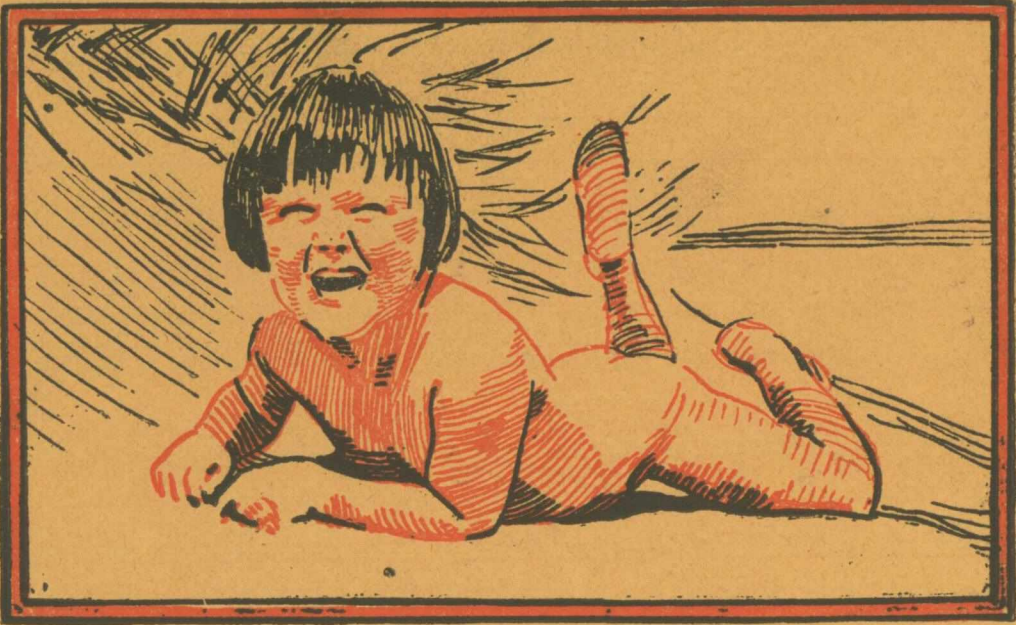
ΖΗΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΝΤΛΙΑΣ

BENZINΗΣ SHELL

μετ' ἴσης ἐμαιοτοσύνης, ὡς καὶ τὰ καζῶς
ἐσφραγισμένα δοχεῖα Βενζίνης «Σέλλ». ♦ ♦

ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΩΤΕΡΑ ΟΛΩΝ

Τὸ δέλητρον ἐνὸς ΚΟΝΤΑΚ

Τὸ ὑπέροχο μικρὸ μηχανήμα ποῦ ἀποδίδει καὶ ἀποτυπώνει πιστὰ τὶς πιὸ εὐχάριστες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας, τὸ ὁποῖο μᾶς χαρίζει τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυσι νὰ ξαναζοῦμε τὶς στιγμὲς αὐτὲς ξεφυλλίζοντας τὶς σελίδες τοῦ λευκώματος μας.

Μοντέλλα τῶν 235 δραχιῶν

Σκεφθῆτε πὼς ἡ χαρὰ στὴ ζωῇ, ποῦ ἀδιάκοπα φεύγει, εἶναι πρόσκαιρη ἐνῶ οἱ φωτογραφίες μένουν σὰν γλυκειὰ ἀνάμνησις.

Ζητεῖτε ἀπὸ τὸν dealer σας νὰ σᾶς ὑποδείξῃ τὰ τελευταῖα μοντέλλα μας. Ὑπάρχουν κατάλληλα γιὰ ὄλα τὰ βάλαντια καὶ γιὰ ὄλα τὰ γούστα.